

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Retkellä metsässä – metsä esikouluikäisten lasten leikki- ja oppimisympäristönä

Jantunen, Sanna

Kärkinen, Emmi

2014 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Retkellä metsässä – metsä esikouluikäisten lasten leikki- ja oppimisympäristönä

Jantunen, Sanna
Kärkinen, Emmi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2014

Jantunen Sanna, Kärkinen Emmi

Retkellä metsässä - metsä esikouluikäisten lasten leikki- ja oppimisympäristönä

Vuosi 2014

Sivumäärä 80

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli hyödyntää metsää lasten leikki- ja oppimisympäristönä. Opinnäytetyö tehtiin vantaalaisen päiväkodin esiopetusryhmässä toteuttamalla viisi eri teemaista metsäretkeä. Retkiin kuului leikinomainen opetuksellinen osio, eväshetki ja vapaata leikkiä. Toiminta pohjautui lasten ja työntekijöiden toiveisiin. Yhteistyöpäiväkodin työntekijät ovat käyneet Metsämörriohjaajan koulutuksen ja he halusivat hyödyntää metsää enemmän toiminnassaan. Tavoitteena oli tukea tätä kehityssuuntaa. Metsäretkillä pyrittiin edistämään lasten monipuolista oppimista ja innostamaan metsässä liikkumiseen hyödyntämällä lasten luontaista uteliaisuutta.

Arviointiaineistona olivat työntekijöiden havainnointilomakkeet, työntekijöiden ja lasten palautteet, opiskelijoiden muistiinpanot ja valokuvat. Lasten kohdalla toiminnasta korostui innostuneisuus vapaaseen leikkiin ja jokamiehenoikeuksien oppiminen. Työntekijät saivat retkiltä joitakin uusia ideoita, mutta toiminnassa oli heille myös tuttuja asioita. Ohjaamisen kannalta tärkeä havainto oli eläytymisen ja positiivisen kannustamisen merkitys sekä lasten innostamisessa että ryhmän hallinnassa. Metsäympäristön käyttömahdollisuudet ovat olleet esillä ajankohtaisessa keskustelussa varhaiskasvatuksesta. Opinnäytetyö esittelee erilaisia keinoja, joilla hyödyntää metsää lasten kanssa toimiessa. Metsää korostetaan valmiina leikki- ja oppimisympäristönä, jolla on varhaiskasvatukselle paljon tarjottavaa.

Asiasanat: esiopetus, kestävä kehitys, leikki, oppimisympäristö, osallisuus, varhaiskasvatus

Jantunen Sanna, Kärkinen Emmi

Excursion in the Forest - Forest as a Play and Learning Environment for Preschool-Aged Children

Year	2014	Pages	80
------	------	-------	----

The purpose of this functional thesis was to exploit the forest as a play and learning environment for children. The thesis was carried out in a preschool group from a daycare in Vantaa by taking five excursions in the forest. There was a certain theme for every excursion which included play-based teaching, a snack break and free playing. The activities were based on the wishes of the children and the daycare employees. The employees of the collaborating daycare centre had been taken part in Metsämörri instructor training and they would like to make more use of the forest in their activities. The aim was to support the developmental target mentioned above. The intention of the excursions was to improve the diverse learning of the children and encourage them to be physically active in the forest by using their natural curiosity.

The evaluation material consisted of the observation forms of the employees, the feedback of the children and the employees, the notes of the students and the photographs. The main observations about the children were the excitement about free playing and learning everyman's rights. The employees found some new ideas from the excursions, but there were also familiar activities to them. A crucial discovery about instructing was the importance of throwing oneself into the stories and the meaning of positive encouragement as a way to motivate children and control the group. The affordances of the forest environment have been discussed in the early childhood education. The thesis introduces different ways to exploit forest environment with children. The forest is highlighted as a complete play and learning environment which has a lot to offer in the field of early childhood education.

Keywords: preschool education, sustainable development, play, learning environment, participation, early childhood education

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön lähtötilanne	8
3	Opinnäytetyön tavoitteet.....	9
4	Esikouluikäinen lapsi	11
5	Esiopetus ja luonto oppimisympäristönä.....	13
6	Leikki lapsen luontaisena toimintana	15
	6.1 Vapaa leikki	16
	6.2 Lapsen leikin ja oppimisen ohjaaminen.....	16
	6.3 Leikkivien lasten luontosuhde	18
7	Metsätoiminnan pedagogisia malleja ja hyötyjä	19
	7.1 Case Forest -pedagogiikka.....	19
	7.2 Metsämörri ja Luonnossa kotonaan -pedagogiikka	20
	7.3 Metsä nykypäivän varhaiskasvatuksessa.....	21
8	Arviointimenetelmät	24
9	Opinnäytetyön toteutus.....	27
10	Jokamiehenoikeudet: Toimintakerran kuvaus ja arviointi.....	28
	10.1 Toiminnan rakenne	28
	10.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta	31
	10.3 Oman ohjauksen arviointi.....	32
11	Aistit: Toimintakerran kuvaus ja arviointi.....	34
	11.1 Toiminnan rakenne	34
	11.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta	36
	11.3 Oman ohjauksen arviointi.....	37
12	Matematiikka: Toiminnan kuvaus ja arviointi.....	40
	12.1 Toiminnan rakenne	40
	12.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta	43
	12.3 Oman ohjauksen arviointi.....	43
13	Tutkiminen: Toiminnan kuvaus ja arviointi	46
	13.1 Toiminnan rakenne	46
	13.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta	48
	13.3 Oman ohjauksen arviointi.....	49
14	Seikkailu/liikunta: Toiminnan kuvaus ja arviointi.....	51
	14.1 Toiminnan rakenne	51
	14.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta	55
	14.3 Oman ohjauksen arviointi.....	56
15	Opinnäytetyön kokonaisarviointi	58
	15.1 Työntekijöiden ja lasten loppuarviointi.....	58

15.2	Opiskelijoiden itsearviointi	60
15.3	Arvioinnin yhteenveto	63
16	Eettiset kysymykset	66
17	Pohdintaa metsän hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa	68
	Kuvat..	75
	Liitteet.....	76

1 Johdanto

Opinnäytetyömme aiheena on metsä esikouluikäisten lasten leikki- ja oppimisympäristönä. Aihe tuli toiveena eräästä Vantaalla sijaitsevasta päiväkodista. Toteutimme opinnäytetyön toiminnallisena esikoululaisten ryhmässä, jolle suunnittelimme ja ohjasimme viisi eri teemais- ta metsäretkeä. Tarkoituksena oli hyödyntää metsää lapsen leikki- ja oppimisympäristönä. Esikouluryhmän työntekijät ovat käyneet Metsämörriohjaajan koulutuksen ja he halusivat hyödyntää metsää ja koulutuksesta saamiaan materiaaleja enemmän toiminnassaan. Pyrimme tällä opinnäytetyöllä tukemaan päiväkodin kehittämistavoitetta metsätoiminnan suhteen.

Metsämörri-toiminnassa lapset tutustuvat luontoon Metsämörri-satuhahmon avulla. Toiminta- kerrat etenevät tietyn kaavan mukaan. Hyödynsimme Metsämörri-idean ohella myös muuta aiheeseen liittyvää materiaalia, lasten toiveita sekä omia ideoitamme. Näin loimme uudenlai- sen toimintakokonaisuuden metsäretkillemme itse keksimiemme eläintarinoiden pohjalle. Halusimme toiminnan tapahtuvan leikin kautta niin, että lapset voisivat oppia samalla hyödyll- lisiä tietoja ja taitoja. Tahdoimme myös korostaa vapaan leikin merkitystä, jotta lapset voisi- vat itse löytää metsästä heitä innostavia asioita.

Valitsimme metsään liittyvän aiheen, koska olemme itse lapsena liikkuneet paljon metsässä ja se on ollut tärkeä osa kasvuympäristöämme. Koemme, että kaupungistuneessa ympäristössä monet lapset ovat vieraantuneet luonnosta. Suomessa on paljon metsiä, jotka itsessään ovat valmiiksi monipuolisia leikki- ja oppimisympäristöjä. Näin ollen niiden hyödyntäminen esiopetuksen toimintaympäristönä tukisi myös kestävästä kehitystä.

Päätimme tehdä opinnäytetyön yhdessä, sillä olemme molemmat kiinnostuneita työskentele- mään lasten kanssa. Toisella meistä on ollut syventävinä opintoina Luovuus osallisuuden vah- vistajana ja tavoitteena saada lastentarhanopettajan pätevyys. Toisella taas on ollut syventä- vinä opintoina Lapsen ja perheen hyvinvoinnin vahvistaminen. Ajattelimme, että eri syventä- vät opintomme täydentävät hyvin toisiaan ja voisimme myös niiden kautta tuoda toisillemme uusia näkökulmia lasten kanssa toimimiseen. Teimme opinnäytetyön suunnitelmavaiheesta asti yhdessä jakaen ainoastaan kirjoitusvaiheessa joitain teoriaosuuksia vastuualueisiin. Kä- vimme kuitenkin teoreettisen viitekehyksen läpi yhdessä perehtyen toistemme osuuksiin. Toimintakerroilla ohjasimme leikkejä vuorotellen tasapuolisesti.

Koska ohjasimme opinnäytetyömme toiminnassa esikouluryhmää, perehdymme teoriaosuudes- sa ensin esikouluikäiseen lapseen ja esiopetuksen lähtökohtiin. Esiopetuksen oppimisympäris- töinä painotetaan yhä enemmän lähiympäristöä ja luontoa. Huomasimme metsän hyödyntämi- sen olevan ajankohtainen teema myös keskustelussa varhaiskasvatuksesta. Esimerkiksi luonto- päiväkoteja ja metsäkerhoja tulee koko ajan lisää. Myös leikin merkitystä korostetaan. Leikki

on esimerkiksi Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämistyön keskiössä vuosina 2013-2015 (Komi 2014a). Olemme nostaneet leikin tärkeäksi teemaksi myös metsäretkillämme. Opinnäytetyössä kuvaamme toimintaamme retkikohtaisesti ja arvioimme tavoitteidemme toteutumista. Tarkastelemme, miksi metsää kannattaisi hyödyntää lasten leikki- ja oppimisympäristönä.

2 Opinnäytetyön lähtötilanne

Teimme opinnäytetyömme Vantaan kaupungin päiväkodin esikouluryhmässä. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman pohjana ovat Vantaan kaupungin arvot: innovatiivisuus, kestävä kehitys ja yhteisöllisyys. Päiväkodin ehdotus aiheesta ”Metsä leikki- ja oppimisympäristönä” esiteltiin opinnäytetöiden hankeinfossa syksyllä 2013. Kiinnostuimme aiheesta ja lähdimme suunnittelemaan opinnäytetyötämme tarkemmin päiväkodin kanssa yhteistyössä joulukuussa 2013.

Toimipaikassa arvostetaan ja kunnioitetaan luontoa. Päiväkodin lähellä on metsäympäristöä, jossa lapset ovat tottuneet leikkimään vapaasti. Työntekijät haluaisivat kuitenkin käyttää metsää enemmän myös ohjatussa toiminnassa. Esikouluryhmän työntekijät ovat käyneet Metsämörriohjaajan koulutuksen, mutta he eivät ole vielä toteuttaneet ohjelmaa sellaisenaan. Ryhmä on käynyt luontokoulussa ja työntekijöiden mukaan käynnit ovat jääneet hyvin lasten mieleen.

Suunnitelmavaiheeseen kuului kaksi käyntiä päiväkodilla, joissa kartoitimme sekä lasten että työntekijöiden toiveita toimintaan liittyen. Lasten ja työntekijöiden ajatukset metsäretkien sisällöstä olivat lähtökohtamme toiminnan suunnittelussa. Työntekijät toivoivat, että opinnäytetyömme tukisi päiväkodin metsätoiminnan kehittämistä Metsämörrin ajatusta hyödyntäen. Päätimme kerätä ideoita Metsämörritoiminnasta ja etsiä myös muuta teoreettista materiaalia siitä, kuinka metsää voi hyödyntää esiopetusikäisten lasten kanssa.

Kysyimme Suomen Latu - järjestöltä luvan käyttää Metsämörriohjaajan opasta opinnäytetyössämme. Suunnittelimme jokaisen toimintakerran tarkasti tavoitteisiimme peilaten ja käyttäen hyödyksi teoreettista materiaalia, jota olimme keränneet talven ja kevään aikana. Ideoimme metsäretkiemme sisällön yhdistelemällä eri toiminta-ajatuksia ja niiden pohjalta kehitimme myös itse tarinoita, leikkejä ja opetuksellisuutta retkiin. Suunnitelman palautimme helmikuussa 2014, ja itse toimintakerrat ajoittuivat huhti- ja toukokuulle.

Kuva 1: Metsäretken valmistelua

Suunnittelimme lapsiryhmälle viisi ohjattua metsäretkeä. Ryhmässä oli 21 lasta ja siinä oli tasaisesti sekä tyttöjä että poikia. Sovimme ryhmän työntekijöiden kanssa, että he olisivat mukana retkillä, mutta ohjausvastuu olisi kokonaan meillä. Yksi retkikerta kestäisi noin 2,5 tuntia ja sen ajankohta olisi aamupalan ja lounaan välissä aamupäivällä. Suunnittelimme toteuttavamme metsäretket loppukevällä, jolloin voisimme keskittyä nimenomaan metsään lumileikkien sijasta. Opinnäytetyön toteutusympäristönä olisi päiväkodin lähimetsä, joka oli lapsille jo ennestään tuttu. Retkipäiväksi valikoitui tiistai, poikkeuksena viimeinen viikko, jolloin teimme myös toisen retken torstaina päiväkodin aikataulujen takia.

Lähdimme toteuttamaan toimintaamme lasten ja työntekijöiden toiveet huomioiden. Jokaiselle retkikerralle valitsimme oman teeman: jokamiehenoikeudet, matematiikka, aistit, tutkiminen ja seikkailu/liikunta. Sisällytimme jokaiselle kerralle sekä leikkiä että oppimista, ja pyrimme tuomaan opetuksellisenkin osion lapsille leikin tai toiminnallisten harjoitteiden kautta. Varasimme loppuun aikaa myös vapaalle leikille, sillä lapset toivoivat sitä ja halusimme hyödyntää lasten luontaista uteliaisuutta ja mielikuvitusta. Vapaasta leikistä toivoimme saavamme myös itse ideoita ohjatun toiminnan kehittämiseen nähdessämme, mistä lapset innostuvat.

3 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda päiväkotiin uusia ajatuksia, näkökulmia sekä tietoa metsän hyödyntämisestä esikouluikäisten lasten leikkiin ja oppimiseen liittyen. Pyrimme siihen, että metsäretkille ideoimaamme ohjelmaa voisi hyödyntää jatkossakin uusien esiopetusryhmien parissa. Tahdoimme lähestyä aihetta lapsia osallistavasti lasten luontaista uteliaisuutta hyödyntäen ja tukea lasten luontosuhdetta. Tavoitteena oli tarjota lapsille elämyksiä ja sitä

kautta innostaa heitä enemmän metsässä liikkumiseen. Pyrkimyksenä oli myös tukea lasten monipuolista oppimista metsää hyödyntäen. Metsässä voi opetella paitsi metsään liittyviä tietoja ja taitoja, kuten metsässä liikkumista, lajituntemusta ja ekosysteemin toimintaa, myös muita aihealueita. Jokaisella toimintakerralla oli omaan teemaansa liittyvät tavoitteet.

Ensimmäisellä retkellä teemanamme olivat jokamiehenoikeudet ja siihen liittyvä ajatus metsän ja luonnon kunnioittamisesta. Metsämörritoiminnan tavoitteissa mainitaan luonnossa viihtyminen, luonnon suojeleminen ja siitä huolehtiminen (Metsämörriohjaajan opas 2011: 8). Halusimme ottaa nämä näkökulmat huomioon ensimmäisellä toimintakerralla. Tavoitteenamme oli, että lapset oppisivat käytännön perusteita jokamiehenoikeuksista ja varustautumaan metsään säänmukaisesti. Ennen metsään lähtöä mietimme yhdessä lasten kanssa, minkälaisen vaatetuksen ja varustuksen tarvitsemme retkelle. Halusimme tällä tukea lapsen omatoimisuutta ja parantaa metsässä viihtymistä säänmukaisilla varusteilla.

Toisen metsäretken teemana olivat aistit. Metsämörriohjaajan oppaassa (2011) kerrotaan, että lapset oppivat aistien kautta, joten heille tulisi antaa mahdollisuus niiden käyttöön. Eri aistien avulla lapset hahmottavat, kuinka monimuotoista elämä on ja heidän ymmärryksensä luonnosta lisääntyy. (Metsämörriohjaajan opas 2011: 11.) Tavoitteenamme oli tarjota lapsille monipuolisia aistikokemuksia metsästä hyödyntäen kaikkia aisteja. Aistimusten kautta lapset pääsevät kunnolla kokemaan metsää ja nauttimaan siitä.

Esiopetuksessa rakennetaan pohja matemaattisten taitojen oppimiselle. Erilaisten leikkien ja toiminnallisten tuokioiden kautta laajennetaan lapsen matemaattista ajattelua ja pyritään luomaan lapselle matematiikasta myönteinen kuva. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010: 13.) Kolmannella retkellä teemanamme oli matematiikka, jota päiväkodin työntekijät olivat toivoneet. Tavoitteenamme oli tarjota lapsille matemaattisia virikkeitä hyödyntäen metsän antimia ja innostaa matematiikan oppimiseen leikin kautta.

Neljännän kerran teema oli tutkiminen. Luonto ympäristönä houkuttelee lasta tutkimaan sen ilmiöitä, pohtimaan niitä ja tekemään havainnoistaan johtopäätöksiä sekä esittämään kysymyksiä (Metsämörriohjaajan opas 2011: 10). Tavoitteena oli, että lapset oppisivat tunnistamaan kevään merkkejä luonnossa ja innostuisivat metsän tutkimisesta havainnoimalla ja kokeilemalla. Lapset toivoivat, että saisivat tutkia luontoa suurennuslasien avulla. Päiväkodissa oli luppeja, joita hyödynsimme metsän tutkimisessa. Kansainvälisen Comenius-vertailun mukaan Suomen päiväkotien tulisi huomioida enemmän tiede- ja ympäristökasvatusta. Lapset ovat luonnostaan uteliaita ja tiedonhaluisia, mitä pitäisi vahvistaa entistä enemmän. (Päiväkodit pärjäsivät kansainvälisessä vertailussa 2014.) Halusimmekin tällä kerralla painottaa näitä lähtökohtia.

Viimeisellä retkellä teemana oli seikkailu ja liikunta. Metsämörriohjaajan oppaassa (2011) puhutaan luontoliikunnan tärkeydestä lapsen kehitykselle. Tutkiessaan maailmaa lapset käyttävät koko kehoaan. Metsä on lapsille oivallinen ympäristö, koska siellä voi harjoittaa perus- ja hienomotoriikkaa, koordinaatiota, tasapainoa ja muuta kehon hallintaa vaihtelevassa maastossa. Monipuolinen liikunta ja ymmärrys omasta kehosta virittävät lasten ajattelua ja vauhdittavat heidän kehitystään. (Metsämörriohjaajan opas 2011: 10.) Tavoitteenamme oli luoda metsäympäristöstä elämyksellinen seikkailuympäristö, joka innostaisi lapsia metsässä liikkumiseen. Toisena tavoitteena oli kerrata aikaisemmillä metsäretkillä opittuja asioita ja tuoda lapsille näkyväksi, mitä he olivat oppineet.

Opiskelijoina tavoitteenamme oli oppia ammatissamme hyödyntämään metsän tarjoamia mahdollisuuksia lapsen leikin ja oppimisen tukemisessa. Halusimme saada tietoa, ideoita ja menetelmiä lapsiryhmän kanssa toimimisesta metsäympäristössä niin, että osaisimme rakentaa toimintaamme tavoitteelliseksi ja lasten oppimista tukevaksi. Pyrimme tarkastelemaan aihetta mahdollisimman monipuolisesti eri lähteitä hyödyntäen. Toiminnallisessa työssämme tavoitteena oli saada tuotua aiempaa, hyväksi koettua teoretietoa käytäntöön ja muokata siitä toimiva kokonaisuus juuri opinnäytetyöhömmö osallistuvien lasten toiveita hyödyntäen. Hyödynsimme teoriaa suunnittelun pohjana ja oman tietotaitomme kehittämässä.

4 Esikouluikäinen lapsi

6-7 - vuoden ikää voidaan pitää keskilapsuuden alkuna, johon liittyy myös esikouluun siirtyminen. Tässä siirtymävaiheessa lapsen biologinen ja kognitiivinen kehitys antaa lapselle edellytyksiä toimia aiempaa itsenäisemmin. Oppiminen kuuluu olennaisesti keskilapsuuden kehitystehtäviin, ja lasta pidetään aktiivisena ympäristönsä tutkijana. Myös lapsen sosiaalinen sekä tunne-elämän kehittyminen edistävät oppimista. (Ahoon, Lyytinen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2009: 72, 86-87, 123.) Oppiminen voidaan määritellä sellaisena tiedon omaksumisena, joka mahdollistaa toiminnan muuttamisen. Tieto jää muistiin, jossa uudet kokemukset kehittävät opittuja asioita yhä eteenpäin. (Hellman-Suominen, Järvinen & Laine 2009: 19.)

Esikouluikäisenä lapsen mielialat vaihtelevat. Joinain päivinä hän saattaa olla todella innostunut jostain asiasta, ja toisena taas samainen asia on maailman tylsintä tekemistä. Toisaalta kotona kiukutteleva lapsi saattaa esikoulussa olla se huomaavainen leikkiveri. Vanhemmista voi myös tuntua, että he jäävät lapsen elämästä joissain kohden ulkopuolelle, sillä lapsi hakeutuu yhä enemmän ikätovereidensa seuraan. Myös ensimmäiset itsekriittiset ajatukset lapsella heräävät, ja hän saattaa esimerkiksi kertoa olevansa huonompi jossain kuin muut. (Pleshette Murphy 2008: 127.) Itsenäistymisen ja oman tahdon vahvistumisen myötä 6-7 - vuoden ikää nimitetään joskus pikku murrosiäksi. Ailahteleva tunne-elämä voi saada lapsen

kokemaan epävarmuutta sosiaalisissa suhteissaan, mutta erityisesti tässä iässä lapset pitävät ryhmätoimintaa mieluisana. Lasten ryhmät saattavat vaihdella tiuhaan ja suhteet ovat muutosalttiita, mutta silti lapselle hyvin tärkeitä. (Jarasto & Sinervo 1997: 68-71.)

Esikouluiässä lapset opettelevat hahmottamaan oikeaa ja väärää. Lapsella voi olla tarve miellyttää aikuisia ja halu tehdä asiat oikein. Vaikka usein lapsi jopa tietää, mikä on oikein, oman tahtonsa läpi saaminen ja voittamisenhalu ovat asioita, joita lapsen on vielä hankalaa vastustaa. Esikoululaiset saattavat vaihtaa parasta kaveria usein tai juoruilla muista, ja voi vaikuttaa siltä, että lojaalisuus puuttuu. 6-vuotias on yleensä yliherkkä ja loukkaantuu esimerkiksi helposti siitä, jos häntä kielletään. Lapsi kuitenkin eläytyy myös toisten tunteisiin. Surullista kaveria yritetään lohduttaa tai surullinen kirja saattaa saada itkemään. Empatiakyky kehittyy aikuisiälle asti, mutta 6-vuotiaalla sosiaaliset piirit laajenevat ja tätä kautta hän kohtaa paljon tilanteita, joissa myötätuntoisuutta pääsee harjoittelemaan. (Pleshette Murphy 2008: 130, 136.) Myös lapsen ympäristö alkaa avautua hänelle uudella tavalla. Hän lähtee avartamaan käsitystään maailmasta laajemmaksi, pois tässä ja nyt - ajattelusta. Lapsi alkaa hahmottaa lähiympäristönsä maantiedettä, mikä luo turvallisuuden tunnetta. Lisäksi hän alkaa käsittää paremmin ajan kulumista ja jatkuvuutta. (Jarasto & Sinervo 1997: 72.)

Lapsi on esikouluiässä usein eläväinen ja levoton. Lapsi ei malttaisi pysyä paikallaan, vaan liikehtii lähes koko ajan. Vanhemmat saattavat huolestua ja miettiä, onko lapsella jokin tarkkaavaisuushäiriö. On kuitenkin asiantuntijoiden mukaan normaalia, jos tämän ikäinen pystyy keskittymään johonkin tiettyyn asiaan noin 15 minuuttia. Lapselle tulee myös pieni kasvupyrähdys tässä vaiheessa, mikä voi aiheuttaa hetkellistä kömpelyyttä. (Pleshette Murphy 2008: 127.) Pyrimme toiminnassamme huomioimaan, etteivät tämän ikäiset pysty kovin kauaa keskittymään ja heidän fyysiset taitonsa saattoivat olla eritasoisia. Valitsimme sellaisia leikkejä, jotka eivät vaatineet liian pitkää yhtäjaksoista keskittymistä tai kovia fyysisiä ponnisteluja.

Useimmat lapset oppivat lukemaan 6-7-vuotiaana. He alkavat ensin tunnistaa lyhyitä sanoja, joista he etenevät pikkuhiljaa uusiin ja vaikeampiin. Lapset alkavat tällöin myös oppia miettimään sanalle synonyymejä ja sanojen konteksteja. Lukeminen edistää lapsen empatiakyvyn kehittymistä. Empaattisuus lisääntyy, kun lapsi asettuu lukiessaan henkilöhahmon näkökulmaan. Empaattisuus vaikuttaa vastaavasti myös lukemiseen positiivisesti. Mitä paremmin lapsi osaa asettua toisen asemaan, sitä helpompi hänen on ymmärtää, että tarinassa on kertoja. Näin hän pystyy paremmin seuraamaan monimutkaisempiakin juonikuvioita. Myös tarinoiden kuunteleminen vahvistaa lukutaitoa. (Pleshette Murphy 2008: 128-129.) Metsäretkemme sisältö tuotiin jokaisella kerralla esille tarinoiden avulla. Neljällä kerralla viidestä tarina tuli esille kirjeistä, joita aina jokin eläin oli meille metsään jättänyt. Annoimme lasten lukea lyhyitä viestejä itse ja luimme pidemmät kirjeet heille ääneen. Tarinoiden kautta halusimme

herätellä lasten empatiaa eläimiä kohtaan ja saada heidät tätä kautta miettimään esimerkiksi sitä, kuinka metsässä on hyvä toimia.

Lapselle alkaa jo ennen kouluun menoa kertyä kokemuksia siitä, että hänen osaamistaan koetellaan. Nämä kokemukset muokkaavat lapsen käsitystä omasta oppimisestaan osaltaan jo ennen kuin kouluikä on saavutettu. Kun lapsi aloittaa koulun, hänelle vakiintuu pian näkemykset itselle helpoista ja vaikeista asioista. Lapsi alkaa myös verrata itseään muihin. Olisikin tärkeää, että lapsi saisi mahdollisimman paljon myönteisiä kokemuksia oppimisestaan. Tällöin lasta alkaisi ohjata sisäinen tahto oppia eikä vain ulkoinen paine suoriutumisesta. (Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2014: 98, 103) Halusimme kiinnittää tähän kannustavuuteen huomiota ohjauskerroillamme ja pyrimme kehumaan lapsia aina jo hyvästä yrittämisestään. Lisäksi tähtäsimme siihen, ettei toiminta olisi liian vaikeaa, vaan lapset saivat konkreettisesti myönteisiä kokemuksia omasta oppimisestaan.

5 Esiopetus ja luonto oppimisympäristönä

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatukseen kuuluu alle kouluikäisten lasten kerhotoiminta, päivähoito päiväkodissa, perhepäivähoitajalla ja ryhmäperhepäiväkodissa sekä avoin päiväkotij- ja asukaspuistotoiminta. Varhaiskasvatusta on systemaattista ja tavoitteellista, vuorovaikutuksen kautta tapahtuvaa toimintaa lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012: 2, 4.) Koska opinnäytetyömme käsittelee toimintaa esikouluikäisten kanssa, on tärkeää ottaa huomioon Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2010).

Esiopetuksessa tulee huomioida sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen tavoitteet ja sisällöt, sillä näistä kolmesta muodostuu lapsen kehityksen kannalta tärkeä jatkumo. Lapsen kasvua tuetaan ja seurataan huomioiden sen monipuoliset ulottuvuudet, joihin kuuluu fyysinen, psyykinen, sosiaalinen, kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys. Lapsen itsetuntoa vahvistetaan mahdollistamalla lapselle myönteisiä oppimiskokemuksia sekä monipuolista vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010: 6-7.)

Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua ihmisenä sekä vastuullisena ja eettisesti toimivana kansalaisena. Esiopetus ohjaa lasta vastuulliseen toimimiseen, yhteisten sääntöjen noudattamiseen ja toisten ihmisten arvostamiseen. Toiminnalla pyritään tukemaan lapselle suotuisia kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Esiopetuksessa opettajan tehtävänä on tukea lapsen oppimista ja oppimisen tiedostamista. Opettajan tulee auttaa lasta myös hahmottamaan, että oman oppimisen onnistumiseen voi vaikuttaa. Työskentelyn perustana on leikinomaisuus. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010: 6, 11.)

Ohjaukset suunittellessamme mietimme esiopetuksen tehtäviä. Esiopetus valmentaa koulumaailmaan, joten pyrimme rakentamaan ohjelmarungot siten, että lasten olisi välillä osattava hetki keskittyä myös isossa ryhmässä. Halusimme korostaa myös yhteistyötaitoja. Otimme mukaan tehtäviä, joissa lasten täytyy pohtia asioita yhdessä parin tai ryhmän kanssa. Aistit-ohjauksella tahdoimme erityisesti korostaa eri aistien kautta oppimista ja ylipäätään eri aistien käyttämistä. Pyrimme muutenkin laatimaan jokaiselle ohjaukselle hyvin monipuolista, eri taitoja kehittävää toimintaa.

Tulemme opinnäytetyössämme käsittelemään metsän hyödyntämistä myös matemaattisessa oppimisessa. Aihe tuli toiveena päiväkodista ja halusimme itsekin nostaa esille sen, kuinka metsää voi hyödyntää hyvin erilaisiin oppimistavoitteisiin. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010) sanotaan, että esikoulussa lasta tulisi ohjata arkisissa tilanteissa kiinnittämään huomiota matemaattisiin ilmiöihin. Tarkoituksena on luoda sekä vahvistaa pohjaa matemaattiselle oppimiselle. Lapsen käsitystä matematiikasta avataan aktiivisten, luonnollisten toimintojen kautta, esimerkiksi leikin, laulujen ja liikunnan avulla. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010: 13.)

Matematiikka vaatii ymmärrystä eri käsitteistä ja niiden ilmenemismuodoista. Tällöin on tärkeää valita opetusmenetelmät, välineet ja kieli johdonmukaisiksi, jotta käsitteet alkavat hahmottua. Lapsi jäsentää ja tutkii ympäristöään järjestelemällä, vertailemalla ja luokittelemalla erilaisia asioita ja ilmiöitä eri ominaisuuksien perusteella. Matemaattisen ajattelun kehityksen kannalta lasta tulee myös kehittää tarkastelemaan omaa ajatteluaan. Lasta kannustetaan kertomaan ajatuksistaan ja siitä, miten hän on asioita ajatellut. Myös keskittymiskykyä, kuuntelua ja kommunikoinnin taitoa pyritään kehittämään. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010: 14.) Matematiikka-teemaista retkeä suunittellessamme otimme selvää matematiikan eri osa-alueista. Laskemisen ja numeroiden lisäksi otimme kerralle mukaan myös luokittelua ja päättelyä ja annoimme lasten itse miettiä ratkaisuja ongelmiin.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden yleisissä kasvatuksen ja oppimisen tavoitteissa mainitaan lapsen suhteesta luontoon sekä muuhun ympäristöön:

”Lapsi kiinnostuu luonnosta ja saa käsityksen omasta riippuvuudestaan ja vastuustaan sekä luonnosta että rakennetusta ympäristöstä. Hän oppii havainnoimaan ja jäsentämään ympäristöään monipuolisesti, nauttimaan ympäristön monimuotoisuudesta ja kauneudesta sekä tulee tietoiseksi oman toimintansa vaikutuksesta.” (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010: 8.)

Opinnäytetyömme toteutettiin metsässä, jossa lapset pääsivät nauttimaan luonnosta ja sen luomista leikkimahdollisuuksista. Lasten omaa vastuuta ympäristöstä opettelimme jo heti ensimmäisestä kerrasta lähtien, kun kävimme läpi jokamiehen oikeuksia.

Valtioneuvosto sääti vuonna 2012 asetuksen perusopetuslain mukaisen opetuksen tavoitteista (Valtioneuvoston asetus 2012: 2012/422), joissa määritellään tavoitteet myös esiopetukselle. Opetushallitus on asetuksen pohjalta aloittanut opetussuunnitelman perusteiden valmistelun, jonka myötä uusien esiopetuksen perusteiden tulisi valmistua vuoden 2014 loppuun mennessä ja tulla käytäntöön vuonna 2016 (OPS 2016 - Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen 2014). Perusteluonnoksia oli mahdollista kommentoida netissä syksyllä 2013 ja palautetta annettiin runsaasti (Perusteluonnokset 2014).

Luonto ja kestävä kehitys on nostettu perusteluonnoksissa esiin oppimisympäristön kehittämiseen liittyen. Ympäristöministeriö määrittelee, että kestävä kehitys tarkoittaa yhteiskunnallisia muutostoimia, joiden avulla pyritään varmistamaan hyvät elämän edellytykset niin nykyisille kuin tulevillekin sukupolville. Päätöksenteossa ja muutostoimissa huomioidaan tasapuolisesti ihmiset, ympäristö ja taloudelliset lähtökohdat. (Mitä on kestävä kehitys 2013.) Opetushallitus taas luonnehtii oppimisympäristöä seuraavasti:

”Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, yhteisöjä ja toimintakäytäntöjä, jotka tukevat yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monipuolisen ja joustavan kokonaisuuden, joissa erilaiset työtavat ja vuorovaikutustilanteet, yhteisöllinen toimintakulttuuri sekä tietojen ja taitojen oppiminen ovat mahdollisia.” (Perusteluonnokset 2014.)

Perusteluonnoksissa painotetaan oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja otetaan esille kestävän kehityksen näkökulmat. Lapsia kannustetaan aktiivisuuteen ja luovuuteen, ja heidän tulisi saada leikkiä, liikkua, kokeilla, tutkia, aistia ja ihmetellä. Oppimisympäristöinä mainitaan ulko- ja sisätilojen lisäksi myös lähiluonto. Suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan hyvät ergonomiset, esteettiset ja esteettömät olosuhteet. Tavoitteena on mahdollistaa lasten aktiivista ja myös itsenäistä oppimista. (Perusteluonnokset 2014.) Metsä itsessään on jo valmis leikki- ja oppimisympäristö, josta löytyy paljon ihmeteltävää ja tutkittavaa. Metsätoiminta esiopetuksessa tukee mielestämme hyvin kestävästä kehitystä, kun hyödynnetään jo valmiita ympäristöjä ja opetellaan jo lapsena toimimaan niissä luontoa kunnioittaen.

6 Leikki lapsen luontaisena toimintana

Lapselle leikki on luonnollista toimintaa, oli kasvuympäristö mikä tahansa. Se on lapsen tapa elää. Oman itsen ja maailman ymmärtäminen on melkoinen haaste lapselle, ja leikin kautta lapsi pääsee tutustumaan näihin asioihin. Lapsen perustarpeet, kuten toisten lasten kanssa yhteydessä oleminen, mielekäs toiminta, itsensä toteuttaminen ja hyväksytyksi tuleminen, toteutuvat leikkiessä. (Jarasto & Sinervo 1997: 206.) Lapsilla leikki vaikuttaa aivojen kehitykseen hermoratoihin niitä vahvistaen, mikä heijastuu sekä fyysiseen, tiedolliseen että emotio-

naaliseen kehitykseen. Leikin kautta lapset oppivat ja käsittelevät monenlaisia hyödyllisiä taitoja. (Pleshette Murphy 2008: 6.)

6.1 Vapaa leikki

Vapaa leikki tarkoittaa tilannetta, jossa lapset saavat suunnitella leikin itse ja toimia omien tavoitteidensa mukaisesti. Leikin alku, loppu ja osallistujat ovat lasten päätettävissä. Vapaa leikki kehittää lasten välisiä vuorovaikutussuhteita ja itsenäisten tavoitteiden asettamista. Lasten ikävaihe, ohjauksen taso ja päiväkodin pedagogiset käytännöt kuitenkin rajaavat vapaata leikkiä. Aikuinen voi osallistua vapaaseen leikkiin suoraan tai välillisesti vaikuttaen lasten kehitystasosta riippuen, mutta osallistumisen on tapahduttava leikin ehtojen mukaisesti lasten aloitteita ja sääntöjä kunnioittaen. (Helenius & Korhonen 2011: 67, 70.)

Esikouluikäisten lasten leikeissä oman aseman tiedostaminen alkaa ilmetä entistä selvemmin. Kuusivuotiaat osaavat jo usein toimia yhdessä ja valita leikkinsä ryhmässä. Leikin suunnittelun ja varusteiden kehittelyn merkitys korostuu ja leikin ideointi on luovaa, minkä myötä leikkeihin sisältyy myös tavoitteellisuutta. Vapaaseen leikkiin saadaan ideoita saduista, tarinoista ja elokuvista, ja roolileikeissä alkaa näkyä oikealle työn tekemiselle tyypillisiä ominaisuuksia. Varsinaisista töistäkin muotoutuu keskeinen osa leikkiä. Leikeissä korostuu tekeminen, jota voi hyödyntää motivoitaessa lapsia esimerkiksi lukemaan ja kirjoittamaan. (Helenius & Lummelahdi 2013: 100-103.) Esikouluikäisille luonnollista on siis leikin kautta oppiminen.

Vapaalla leikillä on muiden toimintamuotojen ohella merkittävä osuus lapsiryhmän päivittäisen toiminnan suunnittelussa (Helenius & Korhonen 2011: 69-70). Ohjaavan aikuisen on tärkeää opetella havainnoimaan lasten leikkiä ja hakea omaa rooliaan suhteessa leikkiviin lapsiin. Leikki on lapsille monella tavoin merkityksellistä ja sitä voi hyödyntää myös välineenä kasvatustavoitteiden toteuttamiseksi. (Helenius & Lummelahdi 2013: 116.)

6.2 Lapsen leikin ja oppimisen ohjaaminen

Päivähoidossa tyypillistä toimintaa on oppimisen ohjaaminen pienimuotoisissa opetustilanteissa tai tehtävissä. Aikuisen suunnitteleman toiminnan tarkoituksena on osoittaa lapsille uusia asioita, joten näissä tilanteissa aikuisen rooli ohjaajana on keskeinen. Opetushetken onnistumisen kannalta on tärkeää, että lapset saadaan osallistumaan aktiivisesti vuorovaikutukseen. Lisäksi opetushetkien tulisi olla kestoaltaan lyhyitä lasten keskittymiskyky huomioiden. (Helenius & Korhonen 2011: 67.)

Leikillä on keskeinen osuus opetuksessa vielä siirryttäessä alkuopetukseenkin. Opetukseen yhdistettyjen leikkien kautta saa kiinnitettyä lasten huomion ja ne helpottavat heitä keskit-

tymään olennaiseen. Leikki motivoi lapsia ponnistuksiin, ja leikkiessä oppiminen tapahtuu huomaamatta. Esi- ja alkuopetus muodostaa perustan koko elämän mittaiselle oppimiselle ja asenteille. Vertaisryhmässä toimiminen taas opettaa toisten huomioimista ja yhteistyötaitoja. Positiivisten oppimiskokemusten kautta lapsen itsetunto paranee ja hänen oppimisen taitonsa harjaantuvat. (Helenius & Lumme 2013: 215.) Mielestämme lapset saavat myönteisiä oppimiskokemuksia ja motivaatiota opeteltaviin asioihin juuri leikin avulla, minkä takia halusimme hyödyntää leikkiä kaikissa toimintamme opetuksellisissa osioissa.

Keskeinen periaate omassa ohjauksessamme oli lasten osallistaminen. Lapsiasiavaltuutetun tiedotteessa (2009) osallisuus määritellään lapsen mahdollisuutena tulla kuulluksi häntä koskevassa arkipäiväisessä toiminnassa. Esimerkiksi leikin havainnoinnilla ja dokumentoinnilla voidaan edistää lasten osallisuuden kehittämistä. Olennaista on, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan omilla mielipiteillään. Osallisuudessa on tärkeää, että lapsi tuntee olevansa hyväksytty yhteisössään ja kokee jäsenyytensä merkitykselliseksi. (Lapsiasiavaltuutettu 2009.) Lasten osallisuudessa ei siis riitä, että lapsi vain osallistuu, vaan hänen tulee saada vaikuttaa itseään koskevissa asioissa jo toiminnan suunnittelusta lähtien.

Ohjauksessamme halusimme hyödyntää ohjaavan kasvatustyylin lähtökohtia, joissa keskeistä on lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus. Ohjaavassa kasvatuksessa tuetaan lapsen luontaisia toimintatapoja ja annetaan lapselle vastuuta hänen kehitystasonsa mukaisesti. Aikuisen tehtävänä on luoda lapselle turvalliset rajat ja ohjata häntä valinnoissaan. Lapselle tulee olla itse hyvänä esimerkkinä ja toimia johdonmukaisesti. Ohjaava kasvatustyyli on lapsilähtöistä. Lapsilähtöisyys kasvatuksessa voidaan määritellä oppimis- ja opettamisprosessina, joka perustuu lapsen omaan kokemusmaailmaan. Toimintaa lähdetään toteuttamaan nimenomaan lasten tarpeista ja kiinnostuksista. Lapsi itse on keskeinen toimija, jota opettamisen sijasta kannustetaan tekemään, oppimaan ja tutkimaan itse. (Hellman-Suominen ym. 2009: 25-27.)

Ohjaavassa kasvatuksessa lasta kohtaan osoitetaan arvostusta häntä kehumalla, kannustamalla ja aidosti kuuntelemalla. Jos lasta täytyy kieltää, hänelle tulisi selittää kiellon syy ja toiminnan seuraukset sekä neuvoa, miten tilanteessa pitäisi toimia. (Hellman-Suominen ym. 2009: 27-28.) Pyrimme toiminnassamme pitämään yllä positiivista ilmapiiriä jättäen lasten epätoivottu käytös vähemmälle huomiolle. On kuitenkin myös tilanteita, joissa lapsia joutuu kieltämään. Tällöin pyrimme siihen, että kiellon syy selitetään lapselle ja hänen kanssaan keskustellaan asiasta. Kieltojen ja käskyjen sijaan halusimmekin keskittyä kehumaan ja kannustamaan lapsia aina, kun siihen oli aihetta.

6.3 Leikkivien lasten luontosuhde

Luonnossa leikkiminen tarjoaa lapsille alati uusia tilaisuuksia tutkimiseen. Leikit opettavat lapsia tuntemaan luontoa, mutta samalla heitä voi opastaa varjelemaan ympäristöä ja sen harvinaisia lajeja. Lapset tarvitsevat ohjausta, jotta he osaisivat poimia leikkeihin sopivia kasveja ja tiedostaisivat, että on myrkyllisiäkin lajeja. Opettajilla tulisi olla tuntemusta luontoympäristöstä lasten luontosuhteen kehittymisen tukemiseksi. (Helenius & Lummelahti 2013: 40-41.)

Aikaisemmin lapset pääsivät liikkumaan vapaammin luonnossa. Luonnossa leikkiessä opittiin niin ympäristöntuntemusta kuin esineiden sarjoittamistakin esimerkiksi kauppaleikkien muodossa. Luonnon tärkeyttä varhaislapsuudessa vahvistaa se, että monesti aikuiset liittävät leikkimuistoja juuri luontoon. Paikkoihin yhdistetään tiettyjä tuoksuja, ääniä tai tietynlaista kasvillisuutta. Nykypäivänä suhde luontoon on rakennettava tietoisemmin kaventuneen luontoympäristön takia. (Helenius & Lummelahti 2013: 40-41.)

Lasten luontosuhde rakentuu heidän ollessaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa luontoympäristön kanssa. Jos lapsi löytää ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia, hän alkaa pitää ympäristöään kiehtovana ja innostavana, mikä taas saa lapsen tutkimaan ja havainnoimaan ympäristöään entistä enemmän. Kaupungistuminen kuitenkin rajoittaa lasten itsenäistä liikkumista ympäristössä. (Kyttä 2003: 11-12, 105.) Kaupunkiympäristössä varttuva lapsi tarvitseekin ohjausta esimerkiksi monien luontoympäristön tarjoamien mahdollisuuksien havaitsemiseen (Kyttä 2006: 46). Luontoa voi aistia ja siitä voi nauttia esimerkiksi vuodenaikojen avulla, ja ne myös mahdollistavat ainutlaatuisia leikkejä eri kausina. Vuodenaikojen huomioiminen onkin olennaista suunniteltaessa toimintaa lapsille esimerkiksi päivähoitossa. (Helenius & Lummelahti 2013: 235.) Oma toimintamme ajoittui keväälle, jolloin hyödynsimme mahdollisuutta tarkastella kevään merkkejä luonnossa.

Saara Raasakka on pro gradu -tutkielmassaan ”Ympäristökompetenssi esikouluikäisten luontosuhteen ytimenä” (2000) tarkastellut esikouluikäisen lapsen suhdetta luontoon. Tutkimuksen tavoitteena oli saada ymmärrystä siitä, miten lapsi on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja millaisia merkityksiä ja sisältöjä tässä suhteessa tulee ilmi. Tutkielmassa Raasakka kuvailee lasten toimintaa metsäretken aikana, jolloin lapset ihmettelivät ympäristössä olevia asioita ja kokeilivat niiden ominaisuuksia käyttäen monipuolisesti eri aisteja. He esimerkiksi kokeilivat veden lämpöä, kepillä sammaleen pehmeyttä, haistelivat kukkia ja maistelivat ke-tunleipiä. Lapset myös kiinnittivät huomionsa pieniin asioihin, kuten roskiin tai hyönteisiin, ja ihmettelivät joidenkin kasvien pienuutta/suuruutta suhteessa itseensä tai muuhun ympäristöön. (Raasakka 2000: 7, 20.) Päätimme havainnoida lasten toimintaa metsässä ja toivoimme

sitä kautta oppivamme, mitkä asiat lapsia siellä kiehtovat. Näitä asioita pyrimme hyödyntämään myös omassa ohjauksessamme.

7 Metsätoiminnan pedagogisia malleja ja hyötyjä

7.1 Case Forest -pedagogiikka

Hyödynsimme ohjauksetojemme suunnittelussa Case Forest -pedagogiikkaa ja sen ideaa motivoivasta, lapsilähtöisestä oppimisesta. Suomen Metsäyhdistyksen sivuilla Case Forest kuvataan oppimismenetelmänä, joka perustuu lasten itsensä esittämiin kysymyksiin. Menetelmän kehittäminen on ollut osa Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksella toiminutta Case Forest -pedagogics towards sustainable development -hanketta 2009-2010. (Case Forest -pedagogiikka.)

Hankkeessa oli mukana 12 yhteistyökumppania kahdeksasta eri maasta. Case Forest -menetelmässä oppimisprosessi jaetaan neljään eri vaiheeseen, joiden toteutus tapahtuu sekä koulussa että valitussa luonto- tai kulttuuriympäristössä. Yhteistyö on tärkeässä osassa oppimisprojektissa. Lapset työskentelevät 3-6 oppilaan ryhmissä, joiden kokoamisessa pyritään ottamaan huomioon, että kaikilla olisi erilaisia vahvuuksia. Opettajan rooli on auttaa lapsia prosessissa ja olla mukana etsimässä ja arvioimassa tietoa, ei olla ”kaikkietävä”. (Case Forest -pedagogics towards sustainable development 2008: 11,13.)

Prosessin ensimmäistä vaihetta kutsutaan ”Ilmiön artikuloinniksi”. Silloin oppilaat ja opettaja keskustelevat yhdessä ilmiöistä, ja oppijat saavat muotoilla aiheen ja siihen liittyvän kysymyksen, joka ohjaa oppimista. Toinen vaihe on ”Oppimisaihioden suunnittelu”. Silloin oppilaat valitsevat oppimiskohteen ja suunnittelevat, mitä välineitä tarvitaan. Kolmannessa vaiheessa lähdetään keräämään aineistoa valitusta kohteesta. Tätä vaihetta kutsutaan ”Oppimisaihioden dokumentoinniksi”. Viimeinen vaihe on ”Oppimisaihioden rakentaminen”. Siinä käydään läpi kerätty aineisto, josta jäsenellään oppimisaihio ja suunnitellaan myös tulosten käyttö. (Enkenberg, Liljeström, Myllyntausta, Peuhkuri & Vartiainen: 4-5.)

Halusimme hyödyntää Case Forest -pedagogiikan ideaa siitä, että lapset saisivat itse valita kiinnostavia tutkimuskohteita, joita voisimme tarkastella niiden luonnollisessa ympäristössä. Tutkimuskertaa suunnitellessamme päätimme antaa lapsille tilaa tutkia luupeilla juuri niitä asioita, jotka heitä metsässä kiinnostivat. Päätimme myös joka kerralla hyödyntää lapsilta heräviä kysymyksiä, ja pyrimme löytämään niihin vastauksia yhdessä. Ajatuksena oli ihmetellä asioita ensin ryhmässä ja kysyä toisilta lapsilta, tietäisikö joku vastauksia heränneisiin kysymyksiin. Selitimme asiat lapsille vasta, jos he eivät yhdessä keksineet ratkaisuja. Sovimme

alusta alkaen, että jos emme itsekään tiedä vastauksia joihinkin kysymyksiin, selvitämme ne lapsille seuraavaksi kerraksi.

7.2 Metsämörri ja Luonnossa kotonaan -pedagogiikka

Metsämörri-toiminta on tullut Suomeen Ruotsista vuonna 1979, ja aluksi sitä toteutettiin ruotsinkielisenä. Suomen Latu ry teki yhteistyösopimuksen suomenkielisestä Metsämörri-toiminnasta sisarjärjestönsä Friluftsfrämjandet rf:n kanssa vuonna 1992. Metsämörri on edelleen ruotsalaisen Friluftsfrämjandet rf-järjestön alaista toimintaa. Suomen Latu vastaa Suomessa Metsämörriohjaajien koulutuksista ja ohjaajilla on myös oma yhdistys, Metsämörriohjaajat ry. Suomessa ruotsinkielisestä Metsämörri-toiminnasta vastaa Finlands Svenska Idrott rf. (Metsämörriohjaajan opas 2011: 5.)

Friluftsfrämjandet rf:n tavoitteena on edistää kansanterveyttä ja elämäniloa. Tämä järjestö toteuttaa monipuolisesti toimintaa kaikille ikäryhmille ympärivuotisesti edistäen näin ulkona liikkumista ja hyviä ulkoilu ympäristöjä. Friluftsfrämjandet rf on myös järjestänyt noin sadan vuoden ajan luontokasvatukseen ja ulkoilutoimintaan liittyviä ohjaajakoulutuksia, joita pidetään tunnetusti korkealaatuisina. (Drougge 2005: 84.) Ruotsista on lähtöisin myös Forest School - toiminta-ajatus, joka on levinnyt ympäri maailmaa (Forest Schools, Danish style 2005-2013). Forest School - kouluissa opetellaan asioita perinteistä poiketen, lähinnä luonnossa (Hirvonen 2011: 141).

Metsämörri on satuhahmo, jonka avulla lapsia tutustutetaan luontoon ja metsän ihmeisiin. Metsämörri-toiminta perustuu ajatukseen luonnosta laadukkaana oppimisympäristönä. Toiminnassa tutustutaan luontoon omien kokemusten ja elämysten kautta ja oppiminen tapahtuu leikin ja ulkona luonnossa toimimisen lomassa. Tavoitteina ovat ulkoilu säästä riippumatta, luonnosta oppiminen ja sen suojeleminen, luonnosta huolehtiminen sekä leikkiminen ja viihtyminen elämää luonnossa kokemalla. (Metsämörriohjaajan opas 2011: 1, 8, 9.)

Metsä on monipuolinen oppimisympäristö, joka tarjoaa virikkeitä eri aisteilla kokemiseen. Metsämörri-toiminnassa lapsi oppii kunnioittamaan luontoa ja saa tietoa jokamiehen oikeuksista. Lapsi tutustuu niin kasveihin kuin eläimiinkin, mutta oppii myös hallitsemaan omaa kehoaan metsässä liikkuessaan. Asioita tehdään ja koetaan yhdessä, joten lapsi saa kokea yhteenkuuluvuutta muiden kanssa. Metsäretkillä kulkee aina mukana eväsreppu, josta opitaan huolehtimaan. (Metsämörriohjaajan opas 2011: 8-10, 12.)

Metsämörri-toimintaa toteutetaan lasten ja perheiden kanssa lähiluonnossa, ja toimintamalli on käytössä myös joissain päiväkodeissa. Toiminta on jaettu Metsämörri-ryhmiin, joita ovat Metsänuppuset, Metsämyttyset, Metsämörri ja Metsävaeltajat. Metsämörrien ryhmään kuulu-

vat lapset ovat noin 5-7 -vuotiaita. Metsäretkillä on mukana vähintään kaksi ohjaajaa, joista ainakin toinen on käynyt Metsämörriohjaajan koulutuksen. Metsämörriohjaajan koulutuksia järjestää Suomen Latu ry. (Metsämörriohjaajan opas 2011: 5,12.)

Luonnossa kotonaan (I Ur och Skor) -pedagogiikka on kehitetty Friluftsförbundet rf:n ulkoilu-toiminnan muodoista: Metsämörriyhdistystä, Lasten hiihtokoulusta ja Lasten luistelukoulusta. Luonnossa kotonaan - toiminta on Friluftsförbundet rf:n kokoaikaista ulkoilutoimintaa, joka on suunnattu lasten päivähoitoon, aamu- ja iltapäivätoimintaan sekä kouluihin. (Drougge 2005: 21.) Perusajatuksena on, että luonnossa leikkien ja toimien mahdollistetaan lasten liikumista ja yhdessäolon kokemuksia sekä tyydytetään lasten tiedonhalua. Tavoitteena on tukea lapsen oppimista ja kehitystä leikin, tutkimisen ja luovan toiminnan kautta. Tämä toiminta edistää myös lapsiryhmän yhteishenkeä ja lapsen motorista kehitystä. (Drougge 2005: 20.)

Aikuisen roolina on olla lapsen kanssatoimija, joka antaa lapselle tilaa kehittää leikin avulla mielikuvitustaan, luovuuttaan sekä kielellisiä ja sosiaalisia taitoja. Lasten muodostaessa käsittejä ja järjestelmiään maailmasta heidän tulee saada käyttää aistejaan. Pedagogiikan tavoitteena on kehittää lasten tietoja ja taitoja luontoon liittyen, jotta he oppisivat ympäristövastuullisiksi. Tietoisuus luonnossa toimimisesta ja luonnon tuntemus ja ymmärrys syventävät myös lasten luontosuhdetta. (Drougge 2005: 20.) Luonnossa kotonaan - pedagogiikka haluttiin ottaa osaksi Suomen Ladun toimintaa, koska sen koettiin jatkavan onnistuneena pidettyä Metsämörri-toimintaa. Ensimmäinen Luonnossa kotonaan - päiväkotitoiminta avattiin Suomessa vuonna 1999. (Luonnossa kotonaan 2014.)

7.3 Metsä nykypäivän varhaiskasvatuksessa

Luonnon ja metsän hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa on ajankohtainen aihe mediassa. Lastentarhanopettajaliiton puheenjohtaja ja Lastentarha-lehden päätoimittaja Anne Liimola toteaa pääkirjoituksessaan (2014), että lähiympäristö on hänen mielestään paras mahdollinen ympäristö lasten leikkien, oppimisen ilon ja kokemusten kertymisen kannalta. Esimerkkinä hän mainitsee metsäretket, jotka kannustavat tutkivaan toimintaan. Retket myös vastaavat hyvin muihinkin esiopetuksen tavoitteisiin kuin vain ympäristökasvatukseen. (Liimola 2014: 4). Metsäretkiä tehdäänkin jo monissa päiväkodeissa. Ympäristökasvatus-lehdessä (2012) kerrotaan turkulaisen Viinamäenkadun päiväkodin Majava-ryhmän Metsämörri-toiminnasta. Haastateltavana ollut ryhmän lastenhoitaja Annukka Stolt toteaa, että metsässä on kaikki, mitä lapsi tarvitsee. Hän painottaa työntekijän roolia lasten luontokiinnostuksen heräämisen mahdollistamisessa. (Metsässä on kaikki mitä lapsi tarvitsee 2012.)

Luontopainotteisista päiväkodeista esillä on ollut muun muassa Hämeenlinnan Hirsimäen päiväkotitoiminta, jonka Metsänhailtiat-esikouluryhmä viettää säästä riippumatta päivittäin aikaa luon-

nossa leikkien, oppien, aterioiden ja leväten. Päiväkodilla on käytössään säänsuojaa tarjoava kotarakennus, mutta esikouluryhmä viettää mieluiten päivänsä ulkona liikkuen. Ryhmän lapset viihtyvät luonnossa, eivätkä he kaipaa sisältä leluja. Oppikirjoja ei tarvita, sillä oppimateriaali ja kaikki muu tarvittava löytyy metsästä. (Aaltonen 2014.)

Päiväkotien rinnalla varhaiskasvatuspalveluihin kuuluu myös kerhotoimintaa, josta metsäkerhot ovat kasvattaneet suosiota (Jompero 2014). Helsingin Uutisten artikkelissa ”Kerhot lääkkeeksi päiväkotipulaan” kerrotaan Helsingin lisänneen kerhojen määrää päivähoiton piiriin kuuluvan lapsimäärän kasvaessa. Ensimmäinen leikkitoimintaan kuuluva metsäkerho perustettiin vuonna 2013 päiväkoti Koralliin. Keväällä 2014 kaupungin metsäkerhojen määrä oli kasvanut jo kymmeneen. Metsäkerhoissa keskitytään luonnossa liikkumiseen ja leikkimiseen. Samalla luontoympäristö tulee lapsille tutummaksi. Kerhoja tulee luultavasti tulevina vuosina vielä lisää hallituksen päätettyä subjektiivisen päivähoito-oikeuden kaventamisesta. (Jompero 2014.)

Metsäkerhojen suosio viittaisi myös siihen, että erityisesti ulkoilupainotteisten kerhojen määrä tulisi kasvamaan. Luonnossa tapahtuvassa toiminnassa on etuna myös se, ettei siihen tarvitse järjestää erillisiä tiloja. Metsäkerhojen kautta Metsämörritoimintakin saattaisi tulla näkyvämmäksi, sillä Metsämörristä on mahdollista saada paljon ideoita ja materiaalia lasten luontoleikkeihin. Metsäkerhojen vetäjissä voi myös tulla olemaan enemmän Metsämörriohjaajan koulutuksen käyneitä työntekijöitä. Metsämörritoiminta on ainakin ollut esillä mediassa ja esimerkiksi Varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnatussa Kasvu-lehdessä kerrotaan Metsämörritoiminnasta ja tiedotetaan metsämörriohjaajan perus- ja jatkokoulutuksista (Metsämörrivie luontoon 2014).

Myös metsän terveysvaikutukset ovat olleet pinnalla mediassa. Vantaan Sanomissa (2014) haastateltu Metsäntutkimuslaitoksen professori Liisa Tyrväinen nimeää uudeksi tutkimuskohteeksi kaupunkimetsät, sillä vasta hiljattain on havahduttu oivaltamaan luontoympäristön vaikutuksia terveyteen. Aikaisempien tutkimusten valossa hän toteaa, että metsät vaikuttaisivat elvyttävän stressiä pelkkiä puistoja paremmin. Lisäksi Tyrväinen kertoo tutkimusten osoittaneen metsässä liikkumisen suotuisaksi myös ihmisen vastustuskyvylle. Hänen mielestään kaupunkimetsien terveyshyödyt tulisi ottaa yhteiskunnassa paremmin huomioon, sillä vallitseva kaupunkipolitiikka ja metsien muuttaminen rakennusalueiksi ei vastaa yhteiskunnan pyrkimykseen ennalta ehkäistä terveysongelmia. (Jakonen 2014.)

Metsä- ja luontoympäristön terveysvaikutuksista on alettu kiinnostumaan enemmän myös päiväkodeissa. Yksi esimerkki on lähiluontoa hyödyntävä lappeenrantalainen Kanavansuun päiväkoti, josta julkaistiin artikkeli Etelä-Saimaassa 6.2.2014. Päiväkodin pihametsässä käydään päivittäin ja välillä tehdään pidempiäkin retkiä lähimaastoon. Haastatellun lastentarhanopet-

taja Meri Tuunasan mukaan pienet lapset ovat avainasemassa luontosuhteen palauttamisessa. Hän kuvailee päiväkodin metsissä oleskeluun tottuneiden lasten lisäävän luonnossa liikkumista myös koululaisten joukossa. Tuunanen mainitsee luonnon terveystieteiden ohella myös sen erinomaisuuden liikunta- ja oppimisympäristönä. Esimerkiksi laskemista hän pitää paljon mielekkäämpänä luonnossa kuin luokkahuoneessa. (Kantola 2014a.)

Kanavansuun päiväkotitoimii myös Lappeenrannassa sijaitsevan Karhuvuoren päiväkodin rinnalla valtakunnallisen terveyshankkeen kokeilupäiväkotina. "Luonto lähelle ja terveydeksi" on Lastentarhanopettajaliiton, kansallisen allergiaohjelman väestöviestintähankkeen sekä Etelä-Karjalan allergia- ja ympäristöinstituutin käynnistämä yhteishanke. (Kantola 2014a; Allergiaterveys 2014.) Hankkeella pyritään perustelemaan luonnossa tapahtuvan toiminnan merkitystä kansanterveydelle ja samalla kannustamaan lapsia liikkumaan ja nauttimaan luonnosta terveen kasvun edistämiseksi. Luonnossa toimimisella on allergioiden lisäksi myönteisiä vaikutuksia kaikkiin immuunijärjestelmän häiriöihin liittyviin haittoihin, kuten diabetekseen, liikalihavuuteen ja keliakiaan. Terveystieteiden tavoitteena on tehostaa luonnossa tapahtuvaa toimintaa varhaiskasvatuksessa koko Suomen alueella. Hankkeeseen kuuluu kaikille Suomen päiväkodeille tarkoitettu kysely lähiluonnon hyötykäytöstä, jonka pohjalta päiväkodeille laaditaan ideaopas luonnon hyödyntämisen ja terveystieteiden vahvistamiseksi (Kantola 2014a).

Kirjassa "Varhaiskasvatuksen kehittäminen - Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja" kerrotaan tutkimustuloksista, joissa on tarkasteltu päivähoiton arkeen vaikuttavia asioita. Tutkimukseen osallistui Suomessa 892 lasta, joista 280 oli 6-7-vuotiaita. Mukana oli 47 päiväkotia ja 11 perhepäivähoitajaa. Tuloksien mukaan päiväkodeissa vapaan ulkoilemisen aikaa oli 18 % toiminta-ajasta, 43 minuuttia. Ohjatuksi ulkoiluksi laskettiin retket, ohjatut leikit ja opetukset, joita oli päivästä vain 2,8 % eli noin 7 minuuttia. Kaikesta toiminnasta, joka vaatii suurta fyysistä aktiivisuutta, ulkoilun osuus oli selkeästi yli puolet. Ulkoilun merkitys on täten huomattava, sillä lapset käyttävät yhteensä suhteellisen vähän aikaa suuren fyysisen rasituksen toiminnoissa. (Pölkki & Reunamo 2014: 125.) Lasten liikkumisessa on kuitenkin paljon eroja suomalaisten päiväkotiryhmien kesken (Hausalo & Reunamo 2014: 145).

Anni Mantsisen kuva metsää liikuntaympäristönä pro gradu -tutkielmassaan "Luonto liikuttaa lasta: Päiväkodin ympäristöllisten tekijöiden merkitys esikouluikäisten lasten liikunnallisessa aktiivisuudessa" (2010). Metsän vaihtelevat maastot tekevät ympäristöstä hyvän paikan lasten liikkumiselle. Esimerkiksi metsäympäristön kuopat, kumpareet ja kivet antavat lapsille mahdollisuuden kiipeilyyn. Päiväkodin pihan lisäksi lähiympäristön monipuoliset mahdollisuudet liikkumiseen aktivoivat lapsia. (Mantsinen 2010: 2, 52.) Metsä- ja luontoretket voisivatkin tuoda päiväkodeille ratkaisuvaihtoehdon lasten liikunnan lisäämiselle.

Suomi on ollut mukana Comenius-vertailussa, joka on Euroopan unionin ohjelma pedagogisten menetelmien ja laadun parantamiseksi päivähoitossa ja koulumaailmassa. Päiväkoteja vertailussa oli Suomen lisäksi Kreikasta, Kyprokselta, Tanskasta, Portugalista ja Romaniasta. Tulosten mukaan oppimisympäristöt Suomen päiväkodeissa ovat todella laadukkaita. Esimerkiksi liikuntaa arvostetaan enemmän kuin muiden vertailumaiden päiväkodeissa ja sitä kehitetäänkin ansiokkaasti. Suomen päiväkodit eivät kuitenkaan saavuttaneet hyviä tuloksia ympäristön ja luonnon tutkimisen osalta, vaikka sen oletetaan olevan yksi Suomen vahvuuksista. Myös lasten luontaista tiedonhalua voisi kannustaa entistä enemmän. (Siljamäki 2014: 18-19.)

8 Arviointimenetelmät

Arviointikysymyksillä on tärkeä asema arviointisuunnitelman tekemisen prosessissa, ja juuri arvioinnin tarkoitus määrittelee, millaisia kysymykset ovat. Arviointikysymykset toimivat myös pohjana tietojen hankinnassa käytettävien menetelmien valintaan. (Robson 2000: 122-123.) Arviointikysymyksemme olemme muotoilleet peilaten koko ajan opinnäytetyömme tavoitteisiin ja toimintamme hyödyllisyyden tarkasteluun niin lasten, työntekijöiden kuin oman oppimisemme kannalta.

Arviointia on lähes mahdotonta tehdä vain yksin. Yhdellä arvioijalla ei voi olla täydellistä käsitystä kokonaisuudesta ja esimerkiksi erilaiset ennakkokäsitykset saattavat vaikuttaa näkemysiin. Tarvitaan yhteistyötä muiden kanssa, jotta heiltä saadaan tukea toiminnalle ja lisätietoa arviointiin. (Robson 2000: 17,31,126.) Tästä syystä pyysimme sekä työntekijöitä että lapsia antamaan palautetta toiminnastamme. Annoimme työntekijöille jokaisella kerralla toimintakertojen tavoitteet ja laitimamme arviointikysymykset, joiden pohjalta he pystyivät havainnoimaan toimintaa ja tekemään muistiinpanoja. Sekä lasten että työntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen ja työntekijöiden muistiinpanoista saamamme annin pohjalta arvioimme myös itse toimintaamme.

Lasten kuuleminen ja sitä kautta heidän osallistamisensa kuuluvat laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Lasten kokemukset ovat yhtä todellisia ja tärkeitä kuin aikuisten, vaikka ne voivatkin poiketa toisistaan. (Turja 2004: 9, 11.) Lasten oppimisen arvioinnin toteutimme kysymällä joka kerran aluksi, mitä lapset muistivat edelliseltä kerralta. Metsäretkien lopulla taas kysyimme heiltä suullista palautetta kyseisestä toimintakerrasta: mikä oli kivaa/tylsää ja mitä toiminnasta oli jäänyt mieleen. Tämän jälkeen kävimme jokaisen kerran päätyttyä lyhyen keskustelun toiminnasta työntekijöiden kanssa. Työntekijät saivat kertoa tekemistään havainnoista (ks. Liite 3 Työntekijöiden havainnointilomake) ja keskustelimme yhdessä toimintakerran onnistuneisuudesta. Omat muistiinpanomme teimme ohjauskertojen ja keskustelujen jälkeen kahden kesken. Jokainen kerta arvioitiin tällä tavoin erikseen, ja muistiinpanoja tehtiin eri vaiheissa. Arvioinnissa rehellisyys on tärkeää, ja arvioijan pitäisi kuvata asiaa sellaisena,

kuin se on (Robson 2000: 17). Pyrimme siis toteuttamaan arviointia mahdollisimman todenmukaisesti ja neutraalisti ja kannustimme tähän myös työntekijöitä sekä lapsia.

Pyysimme vanhemmilta etukäteen luvan toimintakertojen valokuvaukseen, sillä käytimme valokuvia hyödyksi toimintakertojen muistelussa. Pyysimme työntekijöitä ottamaan jokaiselta kerralta valokuvia toiminnan eri vaiheista. Emme itse pystyneet tekemään toiminnan ohjauksen aikana muistiinpanoja, joten valokuvien pääasiallinen tarkoitus oli auttaa meitä palauttamaan mieliin metsäretkien sisältöä. Lisäksi näytimme valokuvia lapsille loppupalautteen yhteydessä, mikä auttoi heitä muistamaan metsäretkiä ja antamaan niistä palautetta. Olemme käyttäneet näitä valokuvia myös opinnäytetyöraportissamme, mihin olemme saaneet luvan vanhemmilta.

Viimeisen ohjaukserän jälkeen pidimme kaikkien osallistuneiden kesken yhteisen palautetun. Pyysimme lapsilta palautetta ja kirjoitimme heidän ajatuksiaan muistiin keskustelun aikana. Tämän jälkeen kävimme vielä opinnäytetyötämme ohjaavan työntekijän kanssa loppupalauttekeskustelun, josta teimme omia muistiinpanoja ja jossa saimme työntekijöiltä heidän kirjaamansa havainnointilomakkeet. Lopuksi teimme myös itsearviointin toiminnastamme. Itsearviointi perustuu asettamiimme arviointikysymyksiin.

Toiminnan havainnoinnissa ja arvioinnissa käytimme seuraavaa mallia. Työntekijöiden havainnointilomakkeessa (ks. Liite 3) olivat samat arviointikysymykset. Jokaisen kysymyksen alla on avattu havainnoinnin tueksi, mitä asioita kysymykseen liittyen voisi olla hyvä tarkastella.

Lapsiin liittyvät arviointikysymykset:

1. Miten aktiivisia ja innostuneita lapset ovat olleet toiminnassa?

- Leikin kesto, keskittyminen, toiminnasta nauttiminen, osallistuminen, kysymysten herääminen? Aktiivisuus ja innostuneisuus toiminnan eri vaiheissa? Muita havaintoja toiminnasta/leikistä?

2. Mitä ja miten lapset ovat oppineet toimintakerroista?

- Mitä lapset muistavat toimintakerroista? Onko jokin toiminto erityisesti jäänyt mieleen? Mitä havaitset oppimisesta ja oppimisen tavoista?

3. Innostuvatko lapset vapaaseen leikkiin metsäympäristössä?

- Millaista vapaa leikki on?

4. Hyödyntävätkö lapset vapaassa leikissään metsäretkillä koettuja ja/tai opittuja asioita?

- Jos hyödyntävät, mitä?

Työntekijöihin liittyvät arviointikysymykset:

5. Millaisia uusia tietoja, näkökulmia ja työkaluja työntekijät ovat saaneet metsän hyödyntämisestä lasten leikkiin ja oppimiseen?

- Miten toiminta hyödyttää sinua? Mitä voisit kuvitella käyttäväsi tulevien esiopetusryhmien kanssa? Mikä juuri tällä kerralla oli mielekästä? Heräsikö jotain uusia ajatuksia?

Opiskelijoiden oppiminen:

6. Miten opiskelijat toimivat ohjaajina ja yhteistyökumppaneina?

- Onko ohjauksemme ollut selkeää, lapsia huomioivaa, osallistavaa, innostavaa? Miten olemme toimineet yhteistyössä lasten, päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien kanssa?

7. Miten opiskelijat toimivat eettisten periaatteiden mukaisesti?

8. Muita havaintoja, toiveita tai palautetta toiminnasta?

Arviointimateriaalinamme ovat olleet työntekijöiden havainnointilomakkeet ja omat muistiinpanomme sekä valokuvat. Olimme keränneet havainnointilomakkeelle havainnointia ohjaavia kysymyksiä, joihin toivoimme työntekijöiden kiinnittävän huomiota metsäretkien aikana. Kyselylomake on nopea täyttää ja se auttaa arvioimaan, miten tavoitteet on saavutettu (Robson 2000: 127). Työntekijät täyttivät havainnointilomakkeet yhdessä seuraavalle kerralle, mutta osalta kerroista kirjallinen palaute jäi tekemättä. Kaikkiin lomakkeen kysymyksiin ei myös ollut vastattu. Työntekijät olivat kuitenkin selkeästi hyödyntäneet lomakkeen kysymyksiä, sillä saimme työntekijöiltä jokaiselta kerralta suullista palautetta kysymyksiimme liittyen. Teimme näistä omat muistiinpanot.

Muistiinpanojen tekemisessä tärkeää on asioiden täsmällinen ilmaiseminen. Muistiinpanoista täytyy käydä selkeästi ilmi, mikä on lainattua, mikä referoitua tietoa ja mikä omaa pohdintaa. (Airaksinen & Vilkkä 2003: 70.) Muistiinpanoissamme merkitsimme tarkasti suorat lainaukset sitaatteihin ja kirjasimme omat kommenttimme erilleen. Omia käsin kirjoitettuja muistiinpanoja meillä oli 21 sivua (A5) ja siihen sisältyi lasten ja työntekijöiden suulliset palautteet, omia havaintojamme ja itsearviointejamme. Lisäksi kirjoitimme kertojen jälkeen tietokoneella tarkkoja toiminnan kuvauksia, joihin sisältyi myös arviointia ja yksityiskohtaisesti kuvattuja arvioinnin kannalta merkittäviä tilanteita lasten kanssa. Näitä tekstejä kertyi yhteensä 22 sivua (A4, fonttikoko 10).

Loppupalautetilanteessa kirjoitimme lasten palautteet ylös isolle paperille, ja lisäksi kirjoitimme vielä tarkempia muistiinpanoja omaan vihkoomme sivun verran. Loppupalauttekeskus-

telusta työntekijän kanssa kirjoitimme käsin muistiinpanoja 2 sivua (A5) ja 1,5 sivua (A4). Lisäksi hyödynsimme arvioinnissa valokuvia, joita oli yhteensä 457. Varsinaisen arvioinnin olemme raportoineet opinnäytetyössämme retkikohtaisesti toiminnan kuvausten yhteydessä, minkä jälkeen arvioimme vielä kokonaisuutena tavoitteidemme toteutumista.

Arvioinnissa on tärkeää hahmottaa kokonaiskuva aineistosta nousevista asioista ja etsiä niistä vastauksia arviointikysymyksiin peilaten. Kaikkea aineistoa ei tarvitse välttämättä käyttää, mikäli se ei ole oleellista. Aineistoa voi esimerkiksi luokitella erilaisiin teemoihin, joilla pyritään löytämään vastauksia arviointikysymyksiin. (Robson 2000: 169-170, 176.) Olimme kirjoittaneet retkistä todella yksityiskohtaiset kuvaukset, joista keräsimme analysointivaiheessa huomioita tiettyjen teemojen ympärille. Jaoimme materiaalin kolmeen pääteemaan: lapsiin, työntekijöihin ja meidän ohjaamiseemme liittyvään arviointiin. Valikoimme aineistosta vain arviointikysymysten kannalta merkitykselliset asiat. Luokittelimme samalla tavalla myös työntekijöiden havainnot ja lasten palautteet. Lopuksi kokosimme olennaisimmat asiat yhteenvedoksi arviointikysymysten ympärille.

9 Opinnäytetyön toteutus

Tutkimuksessa ”Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoitossa” (2006) lapset itse nimeävät toiminnan ja tekemisen vaikuttavan eniten (noin 90 % vastanneista) heidän hyvinvointiinsa. Mielekkäällä toiminnalla lapset tarkoittavat lähes aina leikkiä. Myös ulkoilu on heille mieluisaa. (Paananen 2006: 42.) Usein esikoulussa aamupäivät saattavat kulua hyvin aikuisjohtoisesti iltapäivien ollessa taas vastaavasti lapsijohtoisia. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä paras lähtökohta. Aikuis- ja lapsijohtoisien toiminnan tulisi vuorotella tasapainoisesti, sillä vertais-suhteissa lapset oppivat leikin kautta sosiaalisia taitoja ja ongelmanratkaisua. Leikin rinnalle lapsi tarvitsee kuitenkin myös aikuisen ohjausta. (Komi 2014b.) Otimme tämän ajattelutavan lähtökohdaksi toimintamme rakenteessa. Metsäretkiimme kuului aina sekä ohjattua toimintaa että vapaata leikkiä. Jokaisella metsäretkellä oli samanlainen perusrunko, poikkeuksena kuitenkin seikkailu-kerta, joka erityisluonteensa takia poikkesi hieman muista.

Jokaisella kerralla varsinainen metsäretki alkoi sillä, että järjestyimme parijonoon, jossa kulkimme yhdessä lähimetsään suunnittelemaamme matkalaulua laulaen. Metsään saavuttuamme kävimme alkupiiriin, jossa lauloimme alkulaulun ja huomioimme kaikki paikalla olijat laskien heidät. Jokaisen kerran alussa kysyimme lapsilta, mitä he muistivat edellisestä kerrasta. Saimme tietoa lasten oppimisesta heidän kertoessaan meille mieleen painuneita asioita. Alkupiirin jälkeen aloitimme jokaisen kerran tarinallisella osuudella, joka ohjasi toimintaamme retken aikana. Jokaisella kerralla jokin eläin otti lapsiin yhteyttä eri tavoilla, esimerkiksi kirjellä, vihjeellä tai ääniviestillä. Tarinan pohjalle rakentuvilla retkillä halusimme tuoda lapsille elämyksellisyyttä ja innostaa heitä järjestämäämme toimintaan. Inhimillistettyjen eläin-

hahmojen kautta pyrimme herättelemään lasten empatiaa ja kunnioitusta luontoa kohtaan. Lisäksi tarinan mukaan etenevä tuokio yhdisti eri toimintoja ja selkiytti retken kulkua. Tarinallisuus auttaa lapsia hahmottamaan ja muistamaan kokonaisuuksia liittäen yhteen myös lasten tunnekokemuksen ja mielikuvituksen (Komi 2014c).

Leikki luo pohjan lapsen oppimiselle. Leikkiessään lapsi oppii ongelmanratkaisutaitoja ja hänen mielikuvituksensa ja luovuutensa kehittyvät. Myös abstrakti ajattelu ja eri näkökulmien huomioiminen lisääntyy. (Komi 2014c.) Jokaisen retken opetuksellinen osa toteutettiin toiminnallisesti leikkien kautta. Yhteisiin leikkeihin ja opetushetkeen varasimme aikaa noin tunnin joutaen kuitenkin tarpeen mukaan. Jos lapsilta heräsi uusia ideoita tai toivomuksia, pyrimme tarttumaan niihin. Huomioimme myös lasten jaksamisen ja muutimme tarvittaessa toimintaa, jos lapset eivät jaksaneet keskittyä.

Opetusosion jälkeen pidimme evästaun. Lapset saivat tuoda kotoaan pienet eväät. Evästaun tarkoituksena oli rauhoittaa lapsia ja mahdollistaa heille tärkeä yhteinen hetki, jossa kaikki olivat koolla, saivat jutella vapaasti ja levähtää. Eväshetken käytimme noin 20 minuuttia. Eväshetken jälkeen oli vapaan leikin aika, johon käytimme yleensä noin puoli tuntia. Vapaa leikki on erityislaatuista lapsesta lähtevää toimintaa, jossa lapsi pääsee itse asettamaan tavoitteita ja harjoittamaan sosiaalisia taitoja (Helenius & Korhonen 2012: 69). Leikkien aikana myös työntekijällä on aikaa tarkkailla lasten toimintaa ja arvioida lasten välisiä suhteita, ryhmäilmiöitä ja leikkien monipuolisuutta (Helenius & Korhonen 2005: 25-26).

Kävimme seuraamassa lasten leikkejä arviointimme tueksi. Lasten leikkiä analysoimalla voidaan pohtia ja arvioida leikkivien lasten ohjauksen tavoitteita sekä niiden onnistumista (Helenius & LummeLahti 2013: 116). Lopuksi kokosimme lapset yhteen loppupiiriin ja päätimme opetustuokion antamalla eläimelle vastauksen tai ratkaisun asiaan, jonka vuoksi se oli ottanut meihin yhteyttä. Loppupiirissä kävimme myös läpi asioita, joita metsäretkeltä oli jäänyt mieleen. Tämä auttoi meitä osaltaan arvioimaan lasten oppimista. Sen jälkeen lauloimme loppulaulun, laskimme lapset ja lähdimme takaisin päiväkotiin parijonossa.

10 Jokamiehen oikeudet: Toimintakerran kuvaus ja arviointi

10.1 Toiminnan rakenne

Ensimmäisen ohjaukserän aiheena oli jokamiehen oikeudet. Tavoitteenamme oli, että lapset oppisivat käytännön perusteita jokamiehen oikeuksista ja varustautumaan metsään sään mukaisesti. Avainsanoja olivat luonnossa viihtyminen, luonnon suojeleminen ja siitä huolehtiminen. Ensimmäisen metsäretkipäivän aamuna kävimme tekemässä valmisteluja metsään retkeämme varten. Päiväkodilla aloitimme aamun kokoamalla lapset aamupiiriin ja päättämällä

nimen metsäkerhollemme. Lapset saivat ehdottaa nimiä ja äänestää niistä mieluisimman. Kerhomme nimeksi tuli ”Metsis”. Äänestyksen jälkeen kyselimme lapsilta säästä ja sopivista varusteista. Lapset olivat aktiivisia vastaamaan, mutta käyttäytyivät levottomasti. Jouduimme välillä pyytämään melko napakastikin, että he kuuntelisivat. Lapset osasivat kertoa hyvin, mitä varusteita he tarvitsivat mukaan metsään.

Keskustelun jälkeen siirryimme pukemaan ja ulos pariinonoon. Emmi ohjeisti lapsille matkalaulun, jota laulaen kuljimme eri liikkumistavoin metsään. Lapset eivät oppineet laulua vielä kovin hyvin, mutta he vaikuttivat pitävän muuttuvista liikkumistavoista. Saapuessamme metsään huomasimme, että valitsemallamme paikalla oli muita lapsia leikkimässä, joten jouduimme tekemään alkupiirin vähän sivummalla. Sanna opetti lapsille alkulaulun, johon lapset pääsivät hyvin mukaan. Laulun jälkeen Sanna kävi laskemassa piirissä olijoiden päät ja kaikki lapset laskivat mukana yhteen ääneen.

Ensimmäinen leikki oli Aku-hipan pohjalta keksitty eläin-hippa, jonka Emmi ohjeisti. Aloitettua leikin huomasimme, etteivät lapset osanneet leikkiä sääntöjen mukaan. Useampi lapsi tuli myös kysymään tarkennuksia säännöistä. Katkaisimme leikin ja selvensimme ohjeita, mutta leikki ei silti toiminut. Päätimme lopettaa leikin lyhyeen ja käydä pienen keskustelun leikissä esiintyneistä eläimistä. Lapset eivät kuitenkaan kuunnelleet, joten jouduimme huomauttamaan heille asiasta. Siirtymä seuraavaan paikkaan sujui tämän jälkeen rauhallisemmin.

Kuljimme kallioille polkua pitkin. Olimme jättäneet reitin varrelle kirjeen, jonka lapset löysivät. Siirryimme piiriin hämmästelemään kirjettä, joka oli osoitettu lapsille. Sanna luki kirjeen ääneen, ja lapset hiljenivät täysin kuuntelemaan sitä. Kirjeessä orava kertoi, kuinka ihmiset olivat häirinneet sitä ja muita eläimiä huonolla käytöksellä metsässä ja se pyysi lapsilta apua. Kysyimme kirjeen jälkeen, miten voisimme auttaa oravaa. Yksi lapsista ehdotti, että voisimme kerätä roskia metsästä ja toinen ehdotti aidan rakentamista metsän ympärille, etteivät ilkeät ihmiset pääsisi metsään.

Lasten kommentteista pääsimme sulavasti jatkamaan päivän aiheeseen, jokamiehenoikeuksiin. Kerroimme ensin termin tarkoituksen, jonka jälkeen Emmi ohjeisti erilaisiin väittämiin perustuvan leikin. Siinä lasten piti juosta joko kyllä-puun tai ei-kiven luokse sen mukaan, oliko väittäminen heidän mielestään oikein vai väärin. Lapset osasivat suurimmilta osin vastata oikein väittämiin. Leikki herätti heissä paljon uusia kysymyksiä, joista keskustelimme leikin lomassa. Yhteen kysymykseen emme osanneet vastata, mutta lupasimme selvittää heille asian seuraavaan kertaan mennessä.

Kuva 2: Jokamiehenoikeudet-leikki

Leikin loppupuolella lapset kävivät levottomammiksi ja huomasimmekin kellon olevan aika paljon. Tästä syystä päätimme, että aloitamme majan rakennuksen vasta eväiden syönnin jälkeen. Söimme eväät yhdessä lasten kanssa kalliolla, jonka jälkeen annoimme lasten rakentaa majoja ja leikkiä vapaita leikkejä heidän toiveidensa mukaan. Ennen tätä keräsimme lapset vielä yhteen muistuttaaksemme heitä jokamiehenoikeuksista. Lapset eivät olisi enää jaksaneet olla piirissä, ja he lähtivätkin tämän jälkeen innolla leikkimään.

Vapaan leikin aikana kävimme kiertelemässä ja havainnoimassa lasten leikkejä ottaen heistä myös kuvia. Lisäksi kävimme välillä jututtamassa lapsia. Lapset leikkivät noin puoli tuntia. Loppupiirissä meillä oli alun perin tarkoitus kirjoittaa oravalle yhdessä kirjallinen sopimus hyvästä käytöksestä metsässä, mutta lasten keskittymiskyvyn ja ajan puutteen vuoksi päätimme vain lausua yhteen ääneen suullisen lupauksen. Tämän jälkeen pyysimme lapsilta palautetta ohjaukerrasta. Lopuksi Sanna ohjeisti lapsille loppulaulun, jonka jälkeen kuljimme jonossa takaisin päiväkotiin. Matkalla keskustelimme joidenkin lasten kanssa elottomien ja elollisten asioiden eroista, koska se puhututti heitä.

Kuva 3: Majan rakennusta

10.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta

Työntekijöiden mielestä lapset olivat ensimmäisellä retkikerralla todella innostuneita. Ryhmän lapset eivät heidän mukaansa aina malta odottaa, mitä seuraavaksi tehdään. Lapset odottivat malttamattomina vapaata leikkiä, sillä he ovat tottuneet leikkimään enemmän omia leikkejään metsässä. Tämän takia osa lapsista totesi retken aikana, että on tylsää, kun ei saa leikkiä. Silti lapset osallistuivat työntekijöiden näkökulmasta mielellään yhteisiin leikkeihin.

Työntekijät kertoivat, että lasten vapaa leikki oli yleensä majojen rakentamista ja myös eläimille rakennettiin pesiä. Lisäksi lapset leikkivät kepeillä pyssy- ja miekkailuleikkejä sekä liikkuivat kivillä, kannoilla ja puiden juurilla. Poikien leikkeihin kuului myös käpyjen ja keppi- en kerääminen ammusvarastoiksi. Työntekijöiden mielestä lapset hyödynsivät oppimiaan jokamiehen oikeuksia leikeissään. Tämä näkyi siinä, että lapset pyrkivät jättämään kasvavat puut ja kasvit sekä pieneliöt rauhaan.

Työntekijät kokivat tavan, jolla kävimme jokamiehen oikeuksia läpi (väittämä-leikki), uudeksi käyttökelpoiseksi toimintamalliksi. Lisäksi retki oli heidän mielestään selkeärakenteinen, sillä siihen kuului selkeä alku, varsinainen sisältö ja lopetus. Yhteistyön työntekijät mainitsivat olleen luontevaa ja toimivaa henkilökunnan kanssa. Olimme myös toimittaneet tarvittavat lupalaput vanhemmille. Ohjaajina olimme heidän mielestään kärsivällisiä ja annoimme selkeitä ohjeita lapsille. Toimimme heidän mukaansa hyvin yhdessä, eikä kumpikaan lähtenyt ”sooloilemaan”. Ryhmää he luonnehtivat haastavaksi, mutta löysimme heidän mielestään hyvin keinoja sen hallintaan ja osasimme puuttua hyvin tilanteisiin. Työntekijöiden mielestä kerral- le asettamamme tavoitteet toteutuivat.

Retken lopuksi kysytyssä suullisessa palautteessa tiedustelimme lapsilta, mikä heidän mielestään oli kerralla ”kivointa”. Hyvin moni lapsista mainitsi, että ”kaikki”. Toinen hyvin suosittu vastaus oli majanrakennus. Pari lasta mainitsi mielekkäimmäksi eväiden syönnin ja eräs lapsi sanoi: ”Kiva kun te (ohjaajat) kävitte siellä majassa”. Vain yksi lapsi sanoi, että ”pahaa kaikki”. Lisäksi työntekijät olivat keränneet myöhemmin päivällä lisää palautetta lapsilta. Tässä ylös kirjatussa palautteessa kivoimmaksi asiaksi oli mainittu eväiden syönti (7 lasta.) Toiseksi eniten oli vastattu ”koko retki” (5 lasta). Kolme lapsista mainitsi majan rakennuksen ja lisäksi oli myös mainintoja jokamiehenoikeuksista ja lasten omiin leikkeihin liittyvästä kranaattien etsinnästä.

10.3 Oman ohjauksen arviointi

Koimme ensimmäisen ohjaukserän melko haastavana, sillä lapsiryhmä oli aika levoton, emmekä tunteneet ryhmää vielä kovin hyvin. Heti alkupiiristä asti pyrimme ohjaamaan lapsia myönteisellä tavalla yrittäen ensin sivuuttaa lasten asiattomat kommentit. Jouduimme kuitenkin kokeilemaan eri tapoja rauhoittaaksemme tilannetta. Esimerkiksi ensimmäisen hippaleikin jälkeen lapset eivät meinanneet millään kuunnella, joten pyysimme lapsia tiukkaan sävyyn harjoittelemaan hiljaisuutta hetken ajan. Tämä rauhoitti tilannetta siinä hetkessä, mutta monesti piiriin palatessamme lapsia oli vaikea saada kuuntelemaan. Lopussa vetosimme myös siihen, että lapsilta kului leikkiaikaa joutuessamme odottelemaan heidän hiljentymistään. Myös työntekijät puuttuivat välillä järjestyksen ylläpitoon yksittäisten lasten kohdalla, mutta antoivat kuitenkin meidän hallita ryhmää.

Mielestämme onnistuimme hallitsemaan lapsiryhmää tilanteeseen nähden hyvin. Pysyimme itse rauhallisina, emmekä turhautuneet lasten levottomuudesta. Saimme myös toteutettua metsäretken ohjelman pääosin haluamallamme tavalla. Jouduimme jättämään pois vain kirjallisen sopimuksen, sillä huomasimme, ettei juuri tämä ryhmä kyennyt keskittymään kovin pitkään ohjattuun toimintaan. Lisäksi toimimme mielestämme sopivan joustavasti ryhmän tarpeet huomioon ottaen. Huomattuamme ryhmän olevan levoton jäimme pohtimaan, millaisilla keinoilla saisimme sen paremmin rauhoittumaan seuraavilla kerroilla. Katsottuamme retkeltä otettuja valokuvia huomasimme myös, että näytimme kuvissa melko vakavilta. Tämä sai meidät panostamaan seuraavilla kerroilla oman innostuneisuuden osoittamiseen esimerkiksi hymyilemällä enemmän, pukeutumalla värikkäämmiin ja eläytymällä tarinoihin yhä paremmin. Halusimme yrittää huomioida lapsia enemmän positiivisella tavalla kieltämisen sijaan, sillä uskoimme sillä olevan myönteisiä vaikutuksia myös lasten toimintaan ryhmänä. Lisäksi halusimme, että lapsille jäisi mahdollisimman mukava mielikuva retkistä ja ne olisivat odotettuja.

Koimme yhdessä ohjaamisen hyvin luontevaksi. Meillä oli jo valmiiksi melko samanlaiset ajatukset toiminnan muokkaamisesta tilanteisiin sopivammiksi, joten saimme kommunikoidua hyvin pienillä eleillä joustavuutta vaativissa tilanteissa. Mielestämme työnjako oli onnistunut ja tasapuolinen. Emme myöskään takertuneet toisiimme, vaan lähdimme esimerkiksi molemmat havainnoimaan itsenäisesti lasten vapaata leikkiä. Olimme myös hyvin avoimia työntekijöitä kohtaan ja kerroimme heille rohkeasti niitäkin asioita, jotka eivät mielestämme toimineet. Keskustelimme esimerkiksi ensimmäisestä hippaleikistä, joka osoittautui liian vaikeaksi lapsille. Pohdimme jälkeenpäin, ettei metsä ollutkaan kovin hyvä ympäristö hipalle, sillä puut peittivät lasten näkyvyyttä ja ääni kantoi metsässä heikommin. Keskustelimme myös yleisesti kehittämissideoista työntekijöiden kanssa.

Arvioimme ohjaustamme sekä yhdessä että erikseen. Mielestämme toimimme hyvin yhteen ja osasimme lukea toisiamme. Ohjauksemme oli mielestämme selkeää ja ytimekästä, mikä näkyi erityisesti jokamiehenoikeudet-leikissä. Lapset tuntuivat ymmärtäneen leikin idean ja osasivat toimia sen mukaan. Ensimmäisen hippaleikin olisimme voineet selittää vielä tarkemmin hyödyntäen myös esimerkin näyttämistä, sillä leikin idea oli yllätykseksemme lapsille vieras. Mielestämme onnistuimme osallistamaan lapsia luontevasti ja innostamaan heitä toimintaan. Heti alussa annoimme lasten ”muka vahingossa” löytää polun varrelta oravan kirjeen, joka salaperäisyydellään innosti lapset mukaan tarinaan. Esitimme ensin kysymyksiä ja pyrimme lasten vastauksien kautta käsittelemään teemaa ja antamaan uutta tietoa heidän kiinnostuksensa mukaan. Lapsilla heräsi esimerkiksi kysymys siitä, saako puissa kiipeillä, sillä olimme kertoneet, ettei eläviä puita saa vaurioittaa. Kerroimme heille, että puissa saa kiipeillä, kunhan varoo vahingoittamasta niiden pintaa.

Tarkkailimme myös toistemme toimintaa. Sanna näki Emmin vahvuutena kantavan äänen ja varman olemuksen, joilla sai hyvin kiinnitettyä lasten huomion. Lisäksi Emmi osasi ohjeistaa lapsia selkeästi ja tarttua hyvin tilanteisiin, esimerkiksi lasten kommentteihin. Emmin mielestä Sannan ohjauksessa oli hyvää se, että ohjeiden jälkeen hän vielä kertasi asian ytimekkäästi. Hänen ohjaustapansa oli selkeä ja rauhallinen.

Mielestämme ohjauskerran tavoitteet toteutuivat. Pohdimme yhdessä lasten kanssa, mitä varusteita metsässä tarvitaan. Heiltä tuli itseltään hyviä ehdotuksia ja lähtiessämme metsään kaikilla oli tarvittavat varusteet. Tavoitteenamme oli myös, että lapset oppisivat käytännön perusteita jokamiehenoikeuksista. Havainnoimme heidän oppimistaan vapaan leikin aikana ja huomasimme tilanteita, joissa lasten oppiminen näkyi. Esimerkiksi Emmi seurasi erästä lasta, joka heilui yksin kepin kanssa. Hän oli juuri lyömässä puuta kepillä, mutta hidastikin kepin liikettä ja käänsi sen viime hetkellä puun ohi. Vielä retken alussa lapset löivät puiden pintaa kepeillä, mutta jokamiehenoikeudet-leikissä kerroimme selkeästi, miksei niin saanut tehdä. Lapselle oli siis jäänyt mieleen, ettei puita saa vahingoittaa.

Eräs toinen lapsi nosti retkellä maasta kuivan kuusen oksan ja sanoi ”Tämä ei ainakaan ole elävästä puusta.” Olimme jokamiehenoikeudet-leikin aikana pohtineet, mistä tunnistaa elävän ja kuolleen puun. Selvästi huomasi, että lapset pohtivat jokamiehenoikeuksia ja opittuja asioita leikeissään. Lapset osallistuivat mielellään ohjattuunkin toimintaan, mikä näkyi aktiivisessa liikkumisessa sitä vaativassa leikissä ja lukuisten kysymysten esittämisenä. Vapaa leikki innosti heitä kuitenkin kaikkein eniten. Lapset leikkivät hyvin intensiivisesti ja tiesivät heti vapaan leikin alkaessa, mitä tahtoivat alkaa tehdä. Pidimme vapaata leikkiä tärkeänä myös tulevia kertoja ajatellen, sillä huomasimme lasten nauttivan paljon leikeistään.

11 Aistit: Toimintakerran kuvaus ja arviointi

11.1 Toiminnan rakenne

Toisen ohjauksen aiheena olivat aistit. Tavoitteenamme oli saada lapsille monipuolisia aistikokemuksia metsästä hyödyntäen kaikkia aisteja. Lapset oppivat aistien kautta, joten heille tulisi antaa mahdollisuus niiden käyttöön. Tavoitteenamme oli, että lapset saisivat nautinnollisia kokemuksia metsästä. Tällä kerralla opinnäytetyön ohjaajamme oli poissa, ja jouduimme odottamaan ryhmän kolmatta aikuista yhdeksään asti. Työntekijöitä oli retkellä mukana kolme. Yksi työntekijöistä piti lapsille ensin metsäaiheisen aamupiirin, jonka jälkeen pidimme kertauksen edellisestä kerrasta. Yhdeksältä siirryimme pukemaan ja matkalaulua laulaen metsään.

Metsässä aloitimme alkulaululla. Tätä kertaa varten olimme äänittäneet puhelimeen ääniviestejä erilaisilta eläimiltä, joiden kautta käsitelimme kaikkia eri aisteja. Viestin lopuksi eläimet kysyivät jonkin kysymyksen, joka johdatteli seuraavaan leikkiin. Ensimmäinen viesti oli Kalervo Karhulta, joka kertoi lapsille hajuaihistaan.

”Tervehdys lapsukaiset! Minä olen Kalervo Karhu. Ystävänä Onni Orava kertoi minulle, että te vierailitte täällä metsässämme viime viikolla. Te kuulemma lupasitte olla kiltisti ja huomioida meidät eläimet metsäretkillänne. Onni Orava oli kovin iloinen, joten haluaisin kiittää teitä hänen puolestaan. Nyt tahtoisin eläinystävieni kanssa kertoa teille hieman meidän eläinten aisteista. (Lyhyt tauko) Minulla on hyvä hajuaihi. Kerran ollessani metsässä kävelyllä näin kauempana liikkuvan tumman hahmon. Minun näköni ei ole kovin hyvä, enkä pysty nyt siksi tunnistamaan tätä outoa otusta. Tuuli kuitenkin kantoi nenääni ihmisen hajun! Lähdin pian karkuun, sillä uskokaa tai älkää, minä pelkään ihmisiä. Tiedättekös lapset, millaisia hajuja metsästä löytyy?”

Kuva 4: Ääniviestin kuuntelua

Ohjeistimme lapsia keräämään pareissa lasipurkkeihin erilaisia asioita, joita lapset saivat lopuksi haistella. Jokaisen leikin jälkeen kerroimme lapsille vielä lyhyen tietoiskun kyseisestä aistista. Toinen viesti oli jänikseltä, joka johdatteli meidät kuuloaistin pariin. Ohjasimme lapset etsimään itselleen rauhallisen paikan, jossa he saivat hetken aikaa kuunnella hiljaa metsän ääniä. Ohjeistimme heitä menemään vähän kauemmaksi kavereistaan. Kuuntelun jälkeen lapset saivat kertoa, mitä olivat kuulleet.

Kolmantena haukka kertoi näköaististaan, minkä jälkeen siirryimme leikkimään haukkapiilosta. Siinä emohaukan tuli löytää kadonneet haukanpoikaset, jotka yhtyivät löydyttyään mukaan etsintään. Neljäntenä eläimenä oli kontiainen, joka kertoi tuntoaististaan. Jakauduimme ryhmän suuren koon vuoksi kahteen ryhmään. Tunnustelimme kangaspussista erilaisia metsän asioita: käpyjä, sammalta ja kiviä. Lapset saivat ensin arvata, mitä pussissa oli, ja lopuksi näytimme heille sen sisällön.

Kuva 5: Haukkaemoa piilossa

Kuva 6: Tunnustelu-leikki

Tämän jälkeen pidimme eväshetken, jonka yhteydessä annoimme lasten maistella metsän makuja. Olimme tuoneet mukamme ketunleipiä, koivunlehtiä, mustikoita ja puolukoita. Eväshetken jälkeen lapset saivat leikkiä omia leikkejään noin 20 minuutin ajan. Tämän jälkeen keräänyimme piiriin, jossa kuuntelimme viimeisen viestin karpäseltä, joka kertoi makuististaan. Jokainen lapsi sai kertoa vuorollaan, mistä maistamistamme mauista he pitivät. Lisäksi luimme loput tietoisikut. Lopuksi vielä painotimme lapsille, ettei saa syödä sellaista, jota ei tunnista, koska metsässä voi olla myös myrkyllisiä asioita. Lopuksi lapset saivat kertoa vuorotellen, mikä oli ollut parasta retkellä. Lauloimme vielä loppulaulun, jonka jälkeen lähdimme jonossa takaisin päiväkodille.

11.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta

Tältä ohjaukserralta työntekijät eivät olleet täyttäneet kirjallista palautelomaketta. Kävimme kuitenkin sekä metsässä että toimintakerran jälkeen keskusteluja, joissa saimme palautetta suullisesti. Työntekijät olivat havainneet, että matkalaulu oli liian vaikea ja pitkä erityisesti jonon perällä oleville lapsille, jotka eivät kuulleet niin hyvin edestä ohjattua laulua. Tähän he ehdottivat, että laulua yksinkertaistettaisiin ja toinen meistä siirtyisi tukemaan laulua kesemmälle jonoa. Työntekijät kokivat eläinten viestit hyvin toimiviksi, sillä lapset jaksoivat kuunnella niitä keskittyneesti. Äänitykset olivat heille uusi menetelmä, josta he pitivät. Työntekijät tekivät vielä lisäehdotuksen eläinten kuvien näyttämisestä tarinoiden yhteydessä, sillä kaikki lapset eivät esimerkiksi tienneet, miltä kontiainen näyttää.

Työntekijöiden mielestä lapset jaksoivat hyvin leikkiä ohjattuja leikkejä, eivätkä ne olleet liian pitkiä. Olimme antaneet lasten itse jakautua pareihin, mikä ei työntekijöiden mielestä toiminut. He olivat tottuneet jakamaan lapset aikuisjohtoisesti pareihin, ja he ehdottivat meille esimerkiksi tyttö-poika-pareihin jakamista seuraavia kertoja ajatellen. Työntekijät kuvasivat lapsiryhmää tälläkin kerralla levottomaksi, mutta heidän mielestään toiminta onnistui siihen nähden todella hyvin.

Kysyimme retken lopuksi suullista palautetta lapsilta. Monen mielestä kaikki oli kivaa, mutta yhden mielestä mikään ei ollut. Kyseinen lapsi oli aamusta asti ollut haluton osallistumaan ensin aamupiiriin ja retkellä meidän ohjaamiimme leikkeihin. Osa lapsista mainitsi kivoimmaksi toiminnaksi majanrakennuksen, osan mielestä taas eväiden syönti oli mukavinta. Myös haukka-piilos mainittiin.

11.3 Oman ohjauksen arviointi

Tällä kerralla olimme päättäneet panostaa positiiviseen ja innostuneeseen ohjaustyyliin. Olimme pukeutuneet värikkäästi ja pyrimme olemuksellamme osoittamaan olevamme toiminnassa täysin mukana. Pääsimme lähtemään metsään vasta noin puoli tuntia normaalia myöhemmin, joten jouduimme miettimään hieman uudelleen päivän toteutusta. Halusimme kuitenkin käydä kaikki aistit läpi, joten päädyimme vain lyhentämään toimintojen kestoja. Päädyimme myös kertaamaan edellisen kerran asioita sisällä työntekijää odotellessa.

Kysyessämme lapsilta, mitä he muistavat edellisestä retkestä, lapsilta tuli vastauksena hyvin pian jokamiehen oikeudet ja he muistivat terminkin ihan oikein. Lapset muistivat hyvin myös Onni Oravalta saadun kirjeen sisällön. He kertoivat, että purkka tarttui oravan jalkoihin, eikä purkkaa saisikaan heittää maahan. He osasivat myös kertoa, ettei tulta saa sytyttää metsään ilman lupaa, elävistä puista ei saa repiä kaarnaa, eikä sammalta saa repiä kiviltä. Viime kerran asiat tuntuivat jääneen lapsille mieleen erityisesti tarinan kautta. Huomasimme onnistuneemme leikin kautta opettamaan lapsille jokamiehen oikeuksia.

Metsään lähtiessämme kertosimme matkalaulun, ja edessä olijat lähtivät mielestämme hyvin mukaan lauluun. Olimme molemmat jonon edessä, joten emme kuulleet takana olevien lasten laulua. Työntekijät huomauttivat, että lapset eivät kyenneet taaempaa seuraamaan laulua. Mielestämme laulu oli myös tällä kertaa liian pitkä, sillä jokaisen parin ehdotuksiin vastaaminen vei paljon aikaa. Päätimme muokata laulua työntekijöiden ehdotuksen pohjalta ensi kertaa varten hieman lyhyemmäksi ja yksinkertaisemmaksi. Päätimme myös, että toinen meistä menee taaemmaksi jonoon tukemaan laulua.

Alku- ja loppulaulut sujuivat mielestämme paljon paremmin, sillä lapset lauloivat reippaasti mukana. Arvioimme niiden olevan sopivan yksinkertaisia. Kuunnellessamme äänitteitä lapset keskittyivät ja hiljentyivät todella hyvin. Puhelimen ääni oli melko hiljainen, mutta mielestämme se vain lisäsi lasten keskittymistä. Keskittyminen näkyi konkreettisesti siinä, että lapset osasivat aina hyvin yksityiskohtaisesti kertoa, mitä kukin eläin oli viestissään kertonut. Olimme pyrkineet tekemään eläinten äänistä mielenkiintoisia, innostavia ja hauskoja hyödynämällä myös kavereitamme saadaksemme äänitteisiin omien äänien lisäksi matalia mies-

ääniä. Mielestämme onnistuimme tässä, sillä lapset kerääntyivät aina mielellään kuuntelemaan uutta äänitettä.

Ensimmäisessä hajucocktail-leikissä lasten vapaa parinmuodostus osoittautui toimimattomaksi. Kaikki lapset eivät suostuneet toistensa pareiksi, ja yksi alkoi jopa itkeä, kun hän ei saanut mieleistään paria. Koimme, ettei tilanne ollut täysin hallinnassamme. Työntekijät tunsivat paremmin lapsia, joten he tulivat tilanteeseen auttamaan parinmuodostuksessa. Huomasimme, että tulevissa paritehtävissä parien jako tulisi tehdä eri tavalla ja aikuisjohtoisemmin. Tähän saimmekin hyviä ehdotuksia työntekijöiltä heidän omista käytännöistään. Lopussa hyödynsimme tyttö-poika-pareihin jakamista kulkiessamme takaisin päiväkodille ja huomasimmekin sen rauhoittavan ryhmää.

Lapset olivat innostuneesti mukana kaikissa ohjaamissamme leikeissä. Ohjeistusten jälkeen suurin osa lapsista ryhtyi toimimaan reippaasti, esimerkiksi keräämään hajuja purkkeihin. Eriytyisesti he tuntuivat pitävän haukka-piiloksesta, sillä he olisivat halunneet leikkiä sitä vielä uudelleen. Meillä oli kuitenkin paljon ohjelmaa tälle kerralle, ja tunnustelu-leikkiin siirtyessämme lapset alkoivat kysellä evästuosta. Tunnustelu-leikissä olimme jakautuneet kahteen ryhmään, joissa toteutimme tehtävän hieman eri tavalla. Sannan ryhmässä lapset saivat tunnustella asioita piirissä, ja Emmen ryhmässä taas lapset vain saivat tulla pussille vapaassa järjestyksessä.

Piiri toimi paremmin, sillä siinä oli selkeä järjestys ja lapset pystyivät seuraamaan pussin siirtymistä ja toisten lasten reaktioita. Lapset vaikuttivat innostuneilta ja jaksoivat tunnustella asioita evästuon lähestymisestä huolimatta. Myös toisessa ryhmässä lapset tulivat innostuneesti tunnustelemaan, mutta toisten vuoroilla he yrittivät lähteä ryhmästä kauemmaksi puuhailemaan omiaan. Tämä aiheutti ryhmään levottomuutta, eikä Emmen ollut helppoa pitää ryhmää koossa, sillä hänen täytyi pidellä pussia. Työntekijät tulivat Emmen ryhmän hallinnan tueksi. Tässä leikissä koimme hyväksi sen, että olimme vähentäneet tunnusteltavien asioiden määrää viidestä kolmeen, sillä lapset jaksoivat tehdä tehtävän loppuun ja se nopeutti myös aikataulua.

Keräsimme lapset tällä kertaa eväiden syönnin ajaksi lähemmäs toisiaan, jotta kaikki näkisivät toisensa ja voisimme olla kaikki yhdessä. Vaikka istuimme lähempänä toisiamme kuin viime kerralla, lapset olivat kuitenkin jakautuneet pienempiin ryhmiin. Pohdimme, että maastosta oli vaikeaa löytää paikkaa, johon kaikki olisivat mahtuneet. Päätimme jakaa metsän maistiaiset tässä samassa yhteydessä, sillä olimme jo hieman jäljessä aikataulustamme. Lapset maistelivat innostuneesti makuja ja monelle oli uutta, että koivunlehtiä ja ketunleipiä voi maistaa.

Maistelun ja eväiden syönnin jälkeen lapset saivat leikkiä vapaasti. Vapaassa leikissä lapset käyttivät paljon keppejä, joista syntyi myös sotaleikkejä. Leikki yltyi jopa melko riehakkaaksi. Jotkut lapsista jatkoivat majan rakennusta, jonka he olivat aloittaneet edellisellä kerralla. Majanrakennuksen aikana kuulimme, kun lapset kertoivat toisilleen löytäneensä irtosammalta, jota he käyttivät majassaan. Sanna löysi kuitenkin myös kaksi lasta, jotka salaa raapivat kepeillä puusta kaarnaa. Sanna meni juttelemaan lasten kanssa ja kysyi, muistivatko he, mitä puulle voi käydä. Lapset kommentoivat sanomalla: ”Ai niin”, ja siirtyivät sitten muihin puuhiin. Sannasta vaikutti, että lapset kyllä tiesivät tekevänsä väärin, mutta heistä tuntui olevan jännittävää tehdä salaa jotain kiellettyä. Näiden tapausten perusteella huomasimme, että jokamiehen oikeudet olivat edelleen lasten mielissä.

Vapaan leikin aikana jotkut lapset kutsuivat meitä nimeltä ja esittelivät meille löytämiään asioita, esimerkiksi linnunsulkia, käpyjä ja koivunoksia. Saimme samalla niistä pieniä keskusteluja aikaiseksi. Yksi lapsista näytti meille koivunoksaa ja kysyi, oliko oksa koivusta. Emmi kertoi sen olevan, jolloin lapsi totesi, että silloin oksassa olleita lehtiä voi syödä. Hän sanoi myös kertovansa siitä äidilleen. Sitten hän alkoi kaverinsa kanssa maistella lehtiä. Sanna kysyi koivunoksaa näyttäneeltä lapselta, tiesikö hän pienten koivunlehtien nimeä. Lapsi ehdotti nappuja, ja Sanna kertoi niillä olevan hauska nimi: ”hiirenkorva”. Lapsi innostui nimestä ja halusi heti mennä kertomaan siitä kaverilleen.

Joku lapsista kysyi, syökö kettu ketunleipiä. Emmi kertoi arvelevansa, ettei kettu syö niitä, mutta lupasimme ottaa selvää, miksi ketunleivällä on sellainen nimi. Kaksi kaverusta tuli pyytämään lisää ketunleipiä ja kerroimme heille, että he voisivat koettaa löytää niitä metsästä. Emmi lähti lasten mukaan etsimään ja Sanna toi heille yhden ketunleivän malliksi. Huomasimme, että lapset olivat poimineet ideoita vapaaseen leikkiin ohjaamistamme toiminnosta. Erityisesti juuri maut innostivat lapsia.

Mielestämme onnistuimme toteuttamaan tälle kerralle asettamamme tavoitteet. Ehdimme käydä läpi kaikki aistit ja lapset saivat myös uutta tietoa niiden välityksellä. Erityisesti lapset tuntuivat saaneen uutta tietoa niistä asioista, mitä metsässä voi maistella. Vaikutti siltä, että lapset nauttivat maistelusta. Osa lapsista tuntui pitävän paljon myös kuunteluharjoituksesta. Lapset olivat hiljaa valitsemisissaan kuuntelupaikoissa ja mieleemme jäi erityisesti yksi lapsi, joka meni kiven päälle risti-istuntaan ikään kuin meditointi-asentoon. Hänen silmänsä olivat kiinni ja suu oli hymyssä. Hän näytti nauttivan tilanteesta.

Koemme tällä kerralla onnistuneemme innostavassa ja positiivisessa ohjauksessa todella hyvin. Jo pelkästä pirteästä vaatetuksesta tuli itsellekin hyvä mieli ja hauskat eläinäänitykset hymyilyttivät meitäkin. Vaikka lapsiryhmä oli yleisestikin levoton, koimme hallitsevamme ryhmän paremmin positiivisella otteellamme. Onnistuimme löytämään tilanteita, joissa pys-

tyimme kehuaan lapsia. Tällä pyrimme antamaan heille mahdollisimman paljon positiivista huomiota, sillä vilkkaat lapset saavat yleensä paljon kielteisiä huomautuksia. Koimme molemmat heittäytyneemme hyvin toimintaan, mikä antoi myös meille energiaa ja intoa ohjaukseen.

Sanna koki, että Emmi innostuneisuus innosti myös häntä. Sannan mielestä Emmi eläytyi hyvin ja oli selkeä ohjauksessaan. Emmiltä tuli hyviä ehdotuksia tilanteiden sujuvuuteen liittyen joutuessamme lyhentämään toimintoja. Emmi koki myös onnistuneensa eläytymisessä ja positiivisessa ohjauksessa, mutta tunnusteluleikki ei onnistunut odotetulla tavalla. Yritys nopeuttaa toimintaa vapaalla järjestyksellä aiheutti levottomuutta, eikä ryhmä ollut enää helposti hallittavissa. Emmi koki oppineensa, että kiireestä huolimatta asiat täytyy tehdä järjestelmällisesti vilkkaan lapsiryhmän kanssa.

Emmin mielestä myös Sanna eläytyi hyvin ja osasi tehdä spontaaneja suunnitelman muutoksia. Emmi koki, että Sannalla oli ohjelmarungon langat hyvin käsissä ja muistissa, ja hän osasi viedä ohjelmaa hyvin eteenpäin. Sanna koki ohjausotteensa kehittyneen positiivisemmaksi, ja innostunein mielin oleminen teki ohjaamisesta mukavaa ja hauskaa. Tällä kerralla Sanna teki tärkeän huomion rooleistamme ohjaajina. Sanna kokee tarvitsevansa enemmän miettimisaikaa selittääkseen asiat lapsille mahdollisimman selkeästi. Emmi taas ottaa helposti johtavan roolin hiljaisissa hetkissä vieden välillä tilaa Sannankin ohjaukselta. Sanna koki, että hänen itsensä olisi hyvä opetella tarttumaan tilanteisiin vähän nopeammin. Emmi taas koki omalla kohdallaan tarpeelliseksi kiinnittää huomiota tilan antamiseen.

12 Matematiikka: Toiminnan kuvaus ja arviointi

12.1 Toiminnan rakenne

Kolmannella retkikerralla teemana oli matematiikka. Tavoitteenamme oli tarjota lapsille matemaattisia virikkeitä hyödyntäen metsän antimia ja innostaa matematiikan oppimiseen leikin kautta. Aloitimme aamun sisällä aamupiirissä pohtien lasten kanssa sopivaa varustusta metsään. Kokoonnuimme tämän jälkeen ulos jonoon, jossa kuljimme metsään matkalaulua laulaen. Olimme muuttaneet laulua niin, että lauloimme vain ensimmäistä säkeistöä ilman nimiä ja olimme valinneet liikkumistavat etukäteen lasten edellisten kertojen ehdotusten pohjalta. Lisäksi Sanna meni jonon keskivaiheille tukemaan laulua Emmi johtaessa jonoa edestä.

Metsään päästyämme keräännyimme tuttuun alkupiiriin. Alkulaulun jälkeen keräsimme lapsilta ehdotuksia seuraavan kerran matkalaulua varten ja kyselimme lapsilta viime kerrasta. Tämän jälkeen suoritimme lasten laskemisen niin, että kukin sai sanoa vuorollaan oman numeronsa. Seuraavaksi ohjeistimme lapsia hakemaan isosta käpykasasta kävyt itselleen. Ajatuk-

senamme oli, että lapset olisivat löytäneet piilottamamme vihjeen seuraavaan leikkiin. Lapset eivät kuitenkaan löytäneet heti mitään, joten ohjeistimme heitä tutkimaan tarkemmin ympäristöä. Lapset löysivätkin nopeasti keppeihin sidotut sulat, jotka johdattivat heidät pöllön kirjeen luokse.

Palasimme piiriin ja luimme pöllön kirjeen ääneen. Pöllö esitteli nimekseen Albert Aristoteles ja kertoi tehneensä lapsille erilaisia tehtäviä, sillä hän oli kuullut lasten olevan hyvin älykkäitä. Tehtävät suoritettuaan he tulisivat löytämään metsään kätketyn aarteen. Kirjeen mukana oli viisi pöllön kuvalla varustettua tehtäväkorttia, jotka suoritettiin numeroidussa järjestyksessä. Joku lapsista sai aina lukea tehtävän ääneen.

Ensimmäinen tehtävä oli ”Numerojumppa”. Sanna ohjeisti erilaisia liikkeitä, joita lasten piti tehdä aina tietty määrä. Lapset pääsivät muun muassa taputtamaan, hyppimään ja pyörähtelemään. Toisena tehtävänä oli ”Hae minulle”. Emmi ohjasi lapset menemään piiriin tyttö-poika-järjestykseen, josta hän jakoi lapset viiteen noin neljän hengen ryhmään. Tämän jälkeen hän ohjeisti lapsia hakemaan ryhmässä tietyn määrän käpyjä ja keppejä. Tarkistettamme ryhmä kerrallaan oikeat lukumäärät siirryimme 3. tehtävään, joka oli ”Luokittelu”. Sanna kävi ensin lasten kanssa läpin luokittelun määritelmän, jonka jälkeen hän ohjeisti lapset luokittelemaan samoissa ryhmissä kerätyt kävyt männyn- ja kuusenkäpyihin. Seuraavaksi lasten tuli asettaa kepit pituusjärjestykseen.

Kuva 7: Käpyjen ja keppien järjestelyä

Neljäntenä tehtävänä oli ”Tarina-tehtävä: Linnut pesässä”. Emmi jakoi lapset kahteen ryhmään ja jakauduimme kumpikin ohjaamaan omaa ryhmää. Leikimme olevamme lintuja pesässä ja lapset saivat tiettyjä rooleja, joihin liittyi toiminnallisia laskutehtäviä. Emon piti esimerkiksi hakea jokaiselle poikaselle yksi mato (käpy) ja harakan piti varastaa pesästä kolme käpyä. Yhtenä tehtävänä oli myös laskea, montako poikasta jäi ilman käpyä harakan käynnin jälkeen.

Kuva 8: Linnut pesässä

Viidenteen tehtävään siirryttäessä Sanna kysyi lapsilta, muistivatko he, mitä pöllön viestin mukaan kaikkien tehtävien suorittamisesta seuraisi. Joku muisti aarteen löytämisen, josta siirryimme viimeiseen tehtävään eli ”Arvoitukseen”. Lapset keksivät nopeasti, että heidän tulisi löytää kuusi, joka oli merkitty punaisella helminauhalla. Ohjeistimme lapset etsimään siitä suunnasta, jonne olimme aarteen aikaisemmin kätkeneet. Pari lasta löysi oikean kuusen ja kutsuimme kaikki koolle kuusen luokse. Lapset löysivät kuusen ja sen alle kätketyn aarrearkun, jonka sisällä oli onnitteluviesti pöllöltä ja värikkäitä lasikiviä. Yksi lapsista sai taas lukea viestin ääneen, jonka jälkeen jokainen sai ottaa itselleen yhden lasikiven.

Kuva 9: Aarteen löytyminen

Lasikivien jaon jälkeen ohjeistimme lapset eväshetkelle tuttuun paikkaan kalliolle. Söimme yhdessä eväitä, minkä jälkeen lapset siirtyivät vähitellen leikkimään. Kello oli aika paljon ja ilma näytti ennustavan sadetta, joten päätimme jättää suunnittelemaamme jousipyssyjen rakentamisen seuraavaan kertaan. Annoimme lasten kuitenkin leikkiä hetken. Loppupiirissä selvitimme yhdessä lasten kanssa, mitä pöllölajia Albert Aristoteles edusti. Kysyimme lapsilta

palautetta kerrasta ja lauloimme loppulaulun. Aivan lopuksi lapset saivat vielä laskea paikallaolijat samaan tapaan kuin retken alussa.

12.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta

Työntekijöiden mielestä toimimme hyvin yhteen. Olimme huomioineet edellisen kerran palautteen hyvin ja muokkaamamme matkalaulu sujui tällä kerralla paremmin. Työntekijät kehuivat ripeää aloitusta, jonka myötä pääsimme nopeasti toimintaan. Keskustelimme eväshetken aikana retkipaikasta ja pohdimme yhdessä lähellä olevien majojen vaikutusta lasten keskittymiseen. Heidän mielestään majat houkuttelivat lapsia ja sen takia lasten oli välillä vaikea keskittyä. Toisaalta heistä oli kuitenkin hyvä, että toiminta tapahtui aina samassa tutussa paikassa.

Työntekijät olivat kirjanneet huomioineensa, että lasten vapaaseen leikkiin kuului tällä kerralla majan rakentelua, taisteluleikkejä, kotileikkiä ihmis- ja eläinrooleineen sekä mielikuvitusleikkejä, etenkin keiju-teemaista leikkiä. Suullisessa palautteessa työntekijät ottivat esille myös sen, miten olimme toimineet erään haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa. Lapsella on usein tarve saada huomiota itseensä ryhmätilanteissa ja heidän mielestään huomioimme lasta sopivasti. Tilanne pysyi hyvin hallinnassa ja tällä kerralla lapsi toimi hyvin ryhmän mukana. Lisäksi he kehuivat etenkin tilannetta, jossa annoimme lapsen lukea pöllön onnitteluviestin ääneen. Aluksi työntekijät olivat hieman varautuneita sen suhteen, onnistuuko lapsi lukemaan viestin asiallisesti. Sanna kuitenkin tuki ja kannusti lasta lukemisessa, mikä onnistuikin hyvin. Lapsi sai tätä kautta onnistumisen kokemuksen, mikä oli työntekijöistä hienoa.

Lasten suullisen palautteen mukaan monen mielestä kaikki oli kivaa ja myös eväät ja majan rakennus mainittiin mukavina asioina. Yksi lapsista sanoi, ettei mikään ollut kivaa. Myös aarteen löytäminen ja aarrekiven saaminen sanottiin ja eräs lapsista kommentoi: ”Oli aika jännää kun näki sen pöllölapun ja näytti siltä, että siellä oli suklaarahoja”. Yksi lapsista sanoi retkestämme: ”Mä kerron äitille, että täällä on ihan tylsää”. Toinen lapsi kommentoi tähän välittömästi: ”Etkä kerro”. Eräs lapsista kertoi aarrekivien jaon yhteydessä tämän retken olleen ikimuistoisin metsäretki ja hän toisti saman vielä palattuamme päiväkodille.

12.3 Oman ohjauksen arviointi

Tällä kerralla lapset olivat jo aamupiirissä hyvin levottomia ja työntekijälläkin oli haastetta saada lapset kuuntelemaan. Meilläkin oli vaikeuksia saada lapsilta huomiota. Aamupiirin lopuksi toisen meistä täytyi jäädä juttelemaan ryhmätilaan kahden lapsen kanssa, koska he eivät meinanneet millään rauhoittua. Mielestämme meillä oli hyvä työnjako tilanteessa, sillä toinen jäi rauhoittelemaan lapsia ja toinen pääsi kokoamaan muuta ryhmää ulos.

Onnistuimme mielestämme hyödyntämään edellisillä kerroilla saamaamme palautetta hyvin. Esimerkiksi matkalaulu sujui tällä kerralla rauhallisemmin ja lapset pysyivät paremmin mukana muutettuamme laulua yksinkertaisemmaksi. Myös taaempaan olevat lapset pääsivät mukaan lauluun Sannan tukieissa laulua jonon keskeltä. Olimme valinneet liikkumistavat edellisten kertojen ehdotusten pohjalta, joten ne vaikuttivat olleen mielekkäitä lapsille. Alkupiirissä kyselimme lapsilta, mitä he muistivat edelliseltä kerralta. Yllätykseksemme lapset muistivat tarkasti kaikki edellisen kerran eläimet ja niiden vahvimmat aistit. He muistivat jopa kontiainisen ja sen toisen nimityksen, maamyyrän, vaikka kontiainen oli heille edellisellä kerralla uusi nimitys tälle eläimelle. Uskomme ääniviesticien ja niiden tarinallisuuden auttaneen lapsia muistamaan eläimet ja yhdistämään ne tiettyihin aisteihin. Lisäksi jokaisen ääniviestin jälkeen lapset olivat saaneet kertoa, mitä siinä oli sanottu, joten kertaus oli myös luultavasti vaikuttanut muistamiseen.

Lapset eivät heti löytäneet Pöllön kirjeen luokse johdattavia vihjeitä, mutta meillä oli kuitenkin mietittynä varasuunnitelma. Olimme päättäneet ohjeistaa lapsia tutkimaan tarkemmin ympäristöään, ja Emmi keksi tilanteessa muistuttaa lapsia haukasta, jolla oli tarkka näkö. Onnistuimme mielestämme olemaan itse innostuneina mukana lasten löytäessä pöllön kirjeen. Tällä kerralla olimme ottaneet työntekijöiden ehdotuksesta mukaan kuvan tämän kerran eläinhahmosta, jotta lapset pääsisivät myös näkemään eläimen.

Sannan numerojumpan ohjeistus onnistui hyvin, sillä kaikki lapset osasivat toimia ohjeiden mukaan ja olivat mukana leikissä. Toisessa tehtävässä Emmi ohjasi lapset menemään piiriin tyttö-poika-järjestykseen, ja tämän lapset osasivat melko hyvin, sillä se on totuttu tapa päiväkodissa. Emmin jaettua lapset viiteen ryhmään lapset lähtivät toimimaan eri tavoin: toiset lähtivät ryhmänä kulkemaan, mutta useilla lapsilla oli hankaluutta pysyä ryhmässään. Monet lähtivät hakemaan yksin kahdeksaa käpyä, mutta kuljimme lasten lähellä ja ohjeistimme heitä pysymään ryhmissä ja keräämään ryhmänä pyydetyn määrän käpyjä. Yksi lapsista ei olisi halunnut toimia ollenkaan ryhmässä, mutta ryhmän työntekijä otti hänet puhutteluun.

Kun joillain ryhmillä ilmeni vaikeuksia saada oikea määrä käpyjä kasaan, kävimme antamassa heille neuvoja jättäen heidät kuitenkin ratkaisemaan tehtävän itse loppuun. Halusimme tällä harjoittaa lasten ryhmätyötaitoja, ja lopulta kaikilla ryhmillä olikin oikea määrä käpyjä. Ohjeistettuamme lapset hakemaan tietyn määrän keppejä ryhmätyöskentely oli jo sujuvampaa. Kehuimme lapsia koko ajan siitä, kuinka hienosti he hoitivat tehtäviä. Pidämme kannustamista tärkeänä oppimista edistävänä tekijänä, ja huomasimmekin sen innostavan lapsia suorittamaan tehtävät loppuun.

Luokittelutehtävässä lapset osasivat toimia hyvin ohjeiden mukaan ja mielestämme he toimivat myös hyvin ryhmänä. Meistä vaikutti, että lapset olivat innostuneita tehtävästä. Esimer-

kiksi yhdessä ryhmässä keksittiin laittaa keppien lisäksi myös kävyt pituusjärjestykseen. ”Linnut pesässä” - tehtävässä yksi lapsia innostava tekijä oli mielestämme yhden työntekijän osallistuminen leikkiin. Hän elävöitti leikkiä kannustamalla lapsia esimerkiksi äänteleämään ja liikumaan kuin lintu. Lapset olivat kuitenkin tässä vaiheessa jo aika levottomia. Emmi jätti omassa ryhmässään lopuksi käpyjen laskemisen pois, sillä lapset eivät enää jaksaneet keskittyä leikkiin. Sanna keksi omassa ryhmässään keinon, jolla sai lapset hiljentymään: ” Kuka kuulee, nostaa käden ylös!” Nostaessaan käden lapsen tuli hiljentyä kuuntelemaan. Tätä keinoa aloimmekin molemmat käyttää tästä kerrasta lähtien koettuamme sen toimivaksi tavaksi rauhoittaa lapsia.

Viidennessä tehtävässä oli vihje aarteesta, joka tuntui innostavan lapsia yleisestikin tällä kerralla. Lapset jaksoivat kuunnella yhteisiä ohjeita ja lähtivät etsimään aarretta innokkaina. Lasikivien saaminen tuntui olleen lapsille tärkeää, sillä se mainittiin myös loppupalautteessa. Aarteen löytymisen yhteydessä onnistuimme myös tukemaan yhtä lasta, mistä myös työntekijät antoivat kiitosta palautteessaan. Meille oli tilanteessa tärkeää, että lapsi saisi positiivista tunnustusta taidoistaan, sillä hänelle joudutaan monesti huomauttamaan ryhmätilanteissa toimimisesta.

Mielestämme laatimamme tehtävät olivat sopivan mittaisia, koska ne olivat suhteellisen lyhyitä ja lapset jaksoivat keskittyä melko hyvin. Olimme varautuneet rakentamaan jousipyssyjä, mutta kello alkoi olla eväshetken jälkeen jo paljon. Pidimme tärkeänä, että lapset saivat leikkiä vapaasti eväät syötyään. Tämän vuoksi siirsimme jousipyssyjen teon seuraavaan kertaan. Vapaan leikin aikana suurin osa lapsista jatkoi majanrakennusta, johon he olivat hyvin uppoutuneita. Myös matematiikan hyödyntäminen näkyi leikeissä. Yksi lapsista kävi hakemassa käpyjä tarinatehtävään kuuluneesta linnunpesästä ja Sanna huomasi hänen laskevan käpyjä niitä kerätessään. Lapsi kysyi, saiko pesästä ottaa käpyjä. Sanna vastasi myöntävästi, mutta kannusti lasta jatkamaan laskemista sanomalla, että otettujen käpyjen määrä tulisi kuitenkin aina laskea.

Koemme tavoitteidemme toteutuneen tällä kerralla melko hyvin. Saimme tarjottua matemaattisia virikkeitä ja lapset tuntuivat olleen innostuneita tehtävistä. Pohdimme kuitenkin, että olisimme voineet hyödyntää enemmän metsän materiaaleja. Kyseisessä metsässä ei toisaalta ollut käpyjen, kivien ja keppien lisäksi paljoakaan muuta irtomateriaalia, jota olisimme kokeneet voivamme hyödyntää. Mielestämme käytimme silti hyvin hyödyksi metsäympäristöä, josta lasten kanssa löysimme esimerkiksi hyvät pesäpaikat tarinatehtävässä.

Tällä kerralla pysyimme hyvin sovitussa ohjelmarungossa, eikä meidän tarvinnut oikoa paljoakaan. Olimme tutustuneet jo jonkin verran lapsiin, joten ohjaus tuntui luontevammalta ja varmemmalta. Aikaa oli rajallisesti, mutta koimme tehneenne monipuolisesti eri asioita. Edel-

lisen kerran jälkeen olimme pohtineet yhdessä työnjakoamme, ja tällä kerralla koimme sen onnistuneen todella tasapuolisesti. Sanna koki Emmiin antaneen hänelle hyvin tilaa ja Emmi koki myös Sannan ottaneen tilanteita nopeammin haltuun.

Sannan mielestä hän alkoi löytää enemmän keinoja ryhmänhallintaan ja lisäksi hän myös keksi tilanteisiin spontaanisti ideoita. Esimerkiksi matematiikkaan liittyen hän antoi lapsille jatko-tehtäviä muun muassa päästämällä lapset yksitellen riisumaan ulkovaatteitaan heidän lasket-tuaan tiettyyn lukuun asti. Ohjaukseen liittyen hän teki havainnon äänenkäytöstään: levotto-man ryhmän ja metsäympäristön takia joutui korottamaan ääntä moneen kertaan, jonka myö-tä Sanna tunsu äänensä välillä lähtevän. Tähän liittyen hän haluaisi oppia äänenkäytön hallin-taa.

Emmin mielestä hän onnistui tällä ohjaukserolla pitämään hyvin yllä positiivista ohjaustapaa sekä omaa innostuneisuutta. Emmi oli aamupiirin jälkeen jäänyt juttelemaan kahden lapsen kanssa, sillä eivät olleet osanneet käyttäytyä sopivasti aamupiirissä. Mielestään hän onnistui hoitamaan tilanteen rauhallisesti ja toimivasti, ja lapset rauhoittuivatkin melko pian. Emmi jäi kuitenkin miettimään tarinatehtävän paikkaa. Lapset saivat itse valita pesäpaikan ja sijoit-tivat sen yhden puun alle, jota he pitivät vapaissa leikeissään majanaan. Emmin mielestä oli hyvä, että lapset saivat itse päättää majapaikan, mutta jälkeinpäin ajateltuna tuttu leikki-paikka lisäsi hieman lasten levottomuutta. Osa alkoi hieman puuhailla omiaan, ja Emmin täy-tyi huomautella asiasta saadakseen lasten huomion takaisin tehtävään.

13 Tutkiminen: Toiminnan kuvaus ja arviointi

13.1 Toiminnan rakenne

Neljännän metsäretken aiheena oli tutkiminen. Tavoitteenamme oli, että lapset oppisivat tunnistamaan kevään merkkejä luonnossa ja innostuisivat metsän tutkimisesta havainnoimalla ja kokeilemalla. Toive kevään merkkien tutkimisesta oli tullut päiväkodilta. Aloitimme päivän sisällä aamupiirissä, jossa kertosimme edellisen kerran asioita. Kerroimme lapsille myös vas-tauksen edellisellä kerralla heränneeseen kysymykseen, mitä ”kuusen mansikat” (kuusen ku-kinnot) ovat. Tämän jälkeen siirryimme metsään matkalaulun yksinkertaisempaa versiota lau-laen ja sen mukaan liikkuen.

Metsään saapuessamme kaksi lasta löysi metsään jättämämme viestin. Emmi teeskenteli, että se olisi roska, mutta lapset huomasivat siinä todella pientä kirjoitusta. Emmi ohjeisti lapsia säilyttämään viestiä alkulaulun ajan, jonka jälkeen Sanna luki kirjeen luupin avulla ääneen.

”Huomenta lapset! Minä olen pieni metsähiiri, ja nimeni on Maikki. Olen aivan innoissani, kun kevät on tullut metsään! Minä tykkään hirveästi tutkia kaikenlai-

sia ilmiöitä, joita onkin paljon tähän vuodenaikaan. Metsä herää hetkessä eloon, kun luonto täyttyy valosta ja lämmöstä. Tänään saattekin toimia pieniä tutkijoina, ja auttamaan minua löytämään kevään merkkejä luonnosta. Ennen sitä voisitte kuitenkin tehdä pari tieteellistä koetta. Minulla onkin jo mielessä ensimmäinen. Laittakaa kuiva männynkäpy veteen ja jättäkää se sinne retken ajaksi. Katsokaa retken lopulla, mitä kävyllä on tapahtunut. Hauskaa tutkimusretkeä! Terveisin Maikki Metsähiiri.”

Ohjeistimme lapset etsimään männynkäpyjä, jotka sitten laitoimme veteen kahteen rasiaan. Jätimme rasiat odottamaan sivuun retken ajaksi. Tämän jälkeen Sanna ehdotti lapsille, että jatkaisimme tutkimista kokeilemalla eri eläinten painoja. Näytimme lapsille ensin kuvan eläimestä ja kerroimme pienen tietoisun. Sen jälkeen annoimme heidän kokeilla jotain samanpainoista esinettä. Metsähiirtä verrattiin tulitikkuaskiin ja metsäpäästäistä miniporkkanaan. Karhun ja hirven kohdalla lapset saivat ensin arvata, monenko aikuisen ihmisen verran ne painavat. Oikean vastauksen löydyttyä levitimme maahan lakanan, ja lapset saivat kokeilla nostaa meitä ja muita aikuisia lakanan avulla.

Kuva 10: Karhun painon kokeilua

Seuraavaksi jaoin lapset pareihin ja annoimme kullekin parille luupin. Ohjeistimme lapsia etsimään metsästä heitä itseään kiinnostavia tutkimuskohteita ja kevään merkkejä. Tutkimisen aikana kiertelimme parien luona ihmetellen yhdessä lasten kanssa löytyneitä tutkimuskohteita ja vastailen heidän kysymyksiinsä. Lopuksi keräännymme yhteen ja kävimme läpi, mitä metsästä oli löytynyt. Kyselimme lapsilta, mitä kevään merkkejä he olivat havainneet. Tämän jälkeen siirryimme syömään eväitä.

Kuva 11: Luuppitutkimus

Eväshetkeltä lapset saivat siirtyä leikkimään vapaita leikkejä ja halukkaat pääsivät rakentamaan jousipyssyjä avustuksellamme. Lapset olivat toivoneet tätä ensimmäisellä ideointikerhollamme. Leikkiaikaa oli tällä kerralla hieman tavallista enemmän, noin 40 minuuttia. Lopuksi keräännymme piiriin tutkailemaan vedessä olleita käpyjä, jotka olivat sulkeutuneet retkemme aikana. Viimeisenä keräsimme lapsilta palautetta retkikerrasta ja lauloimme loppulaulun.

Kuva 12: Käpytutkimus ja jousipyssyjen kokeilua

13.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta

Alussa työntekijät huomioivat lasten olevan levottomia ja kertoivat, että tietyille lapsille on vaikeaa olla ryhmässä. He ehdottivatkin, että ennen retkeä lapsille voisi painottaa ääneen omien juttujen jättämistä, kun mennään metsään tekemään yhdessä asioita. Työntekijät pitivät hyvänä käyttämäämme hiljentämiskeinoa, jolla pyysimme lapsia nostamaan käden ylös rauhoituttuaan kuuntelemaan. He antoivat myös positiivista palautetta siitä, että olimme muokanneet toimintaamme palautteen mukaan. Lisäksi osasimme heidän mielestään juuri sopivalla tavalla huomioida erittäin huomionhakuista lasta. Työntekijöiden mukaan alun vai-

keuksista huolimatta metsäretki sujui hyvin. Jousipyssyjen rakentamisen työntekijät uskoivat jäävän lasten mieleen.

Työntekijöiden havaintojen mukaan lapset olivat retkellä todella innostuneita ja aktiivisia. Vapaan leikin aikana lapset rakentelivat majoja ja leikkivät taistelu- ja hyvis-pahis -leikkejä. Kysymykseen ”hyödyntävätkö lapset vapaassa leikissään metsäretkillä koettuja ja/tai opittuja asioita?” työntekijät vastasivat huomanneensa, etteivät lapset repineet kasvavia kasveja ja he myös keräsivät roskat pois. Muina havaintoina työntekijät nostivat esille kahden lapsen ristiriitatilanteen, jossa toinen lapsista haki apua Sannalta. Heidän mielestään tilanne osoitti lasten luottamusta meihin, koska he hakivat turvaa meiltä, eivätkä ryhmän tutuilta aikuisilta. Meidän ohjaustamme työntekijät kuvasivat asialliseksi, kiireettömäksi ja innostavaksi.

Kysyessämme lapsilta loppupalautetta pyysimme heitä kertomaan jonkun kivan asian retkeltä, etteivät he vastaisi vain ”kaikki”. Jousipyssyt valittiin useaan kertaan, mutta eräs lapsi harkitsi, kun ei löytänyt jousipyssyysnä vartta. Eväät, omat leikit ja luupeilla katsominen tulivat myös esille mielekkäinä asioina. Yksi lapsista sanoi ”kaikki”, mutta pyytäessämme häntä tarkentamaan, hän vaihtoi vastauksensa ”ei mikään”.

13.3 Oman ohjauksen arviointi

Mielestämme tämä kerta oli sujuva ja onnistui hyvin lasten rauhoituttua alun levottomuuden jälkeen. Kerratessamme edellisen retken asioita lapset muistivat hyvin löytämänsä aarteen. Pienellä johdattelulla he muistivat myös tehtäviä melko tarkasti, esimerkiksi luokittelun. Matkalaulu oli tällä kerralla toimiva ja liikkumistavat olivat lasten edelliskerran toiveiden mukaisia, joten lapset olivat innolla mukana. Olimme vieneet aamulla metsään pienen kirjeen metsähiireltä. Olimme suunnitelleet lasten löytävän kirjeen roskana, jonka Emmi rypistäisi ja laittaisi sivuun. Sannan oli tarkoitus katsoa sitä tarkemmin ja huomata sen olevan kirje. Lapset kuitenkin huomasivat tekstin heti, mikä oli meistä jopa luontevampi tapa tarttua kirjeeseen. Olimme jättäneet suunnitelmaan tarkoituksella varaa muutoksiin, minkä myötä meidän oli helppo edetä tilanteessa lasten toiminnan pohjalta.

Ensimmäisessä leikissä, jossa testailimme painoja, huomasimme ryhmän olevan hyvin levoton. Aluksi yritimme saada lasten huomion kääntymään tehtävään olemalla itse todella innostuneita ja sivuuttamalla yleistä hälinää. Lapset eivät kuitenkaan malttaneet odottaa omaa vuoroaan piirissä, joten päätimme lyhentää tehtävää. Siirryimme suoraan toiminnallisempaan osuuteen, jossa lapset saivat lakanan avulla nostaa meitä ja ryhmän aikuisia. Tätä kautta lapset saivat suunnata energiansa yhteiseen tekemiseen, joka sai meidät kaikki nauramaan. Tämän jälkeen lapset jaksoivat keskittyä paremmin ryhmässä olemiseen ja kuuntelemiseen.

Jaettuamme lapset pareihin ja lähetettyämme heidät tutkimaan metsää luupeilla havaitsimme heidän osaavan toimia hyvin pareittain. Jokaiselle parille jaettiin vain yksi luuppi, mikä oli meistä hyvää harjoitusta vuorottelulle ja yhteistyölle. Eräällä lapsella oli aikaisemmin ollut haasteita ryhmässä ja parin kanssa toimimisessa. Luuppitutkimuksessa Emmi tullessa paikalle hän ilmaisi, ettei hänen parinsa antanut hänen katsoa luupilla yhtä paljon. Lapsi sanoi asiasta hyvin rauhallisesti ja hermostumatta, ja yhteistyö lähti sujumaan Emmiä vain kehoitettua toista lasta jakamaan luoppia tasapuolisemmin. Näemme tilanteessa selvää kehitystä tämän lapsen kohdalla aikaisempiin kertoihin verrattuna, sillä hän osasi neuvotella tilanteessa rakentavasti.

Luupeilla tutkimisen jälkeen lapset osasivat nimetä monia kevään merkkejä. Listasimme ylös heidän havaintonsa: eläimet, koppakuoriaiset, muurahaiset, vihreät mustikanvarvut, silmut ja ampiaiset. Lisäksi lapset saivat etsiä itseään kiinnostavia asioita, jotka saivat olla ihan mitä vain. He tutkivat muun muassa hyönteisiä, linnunsulkiä, kasveja, kantoja, tammenterhon kuorta ja löytämänsä kuulapyyssyn kuulaa.

Luuppitutkimusten aikana kävimme kiertelemässä parien luona ja tartuimme lasten löydöksiin innolla. Lapsilta heräsi paljon kysymyksiä, joita annoimme heidän ensin pohtia itse. Tämän jälkeen kerroimme heille vastauksia kysymyksiin. Lapset ihmettelivät esimerkiksi maasta nousvaa puunjuurta ja kysyivät Sannalta, mikä se on. Sanna kysyi lapsilta, miltä se heidän mielestään näyttää, mikä johdatteli lapset keksimään yhdessä Sannan kanssa sen olevan iso puunjuuri. Korjasimme myös lasten virheellisiä käsityksiä. Esimerkiksi yksi pari alkoi puhua kuusesta, vaikka kyseessä oli kataja. Emmi johdatteli lapset vertailemaan viereistä kuusta ja kyseistä lajia. He pohtivat asiaa ensin yhdessä, minkä myötä Emmi kertoi heille katajan ja kuusen eroista. Luuppitutkimuksen jälkeen lapset saivat itse kertoa tutkimuskohteistaan muille ja keskustelimme yhdessä esimerkiksi heitä kiinnostavista hyönteisistä. Lisäksi laitoimme kiertämään yhden parin löytämän tammenterhon kuoren ja annoimme lasten kertoa, mikä se heidän mielestään oli. Mielestämme oli hyvä, että lapset jakoivat yhteisesti havaintojaan. Tätä kautta lapset saivat paljon tietoa myös muilta ja heillä oli mahdollisuus oppia yhdessä.

Tällä kerralla pysyimme hyvin aikataulussa. Olimme koko toiminnan ajan rauhallisia, eikä esimerkiksi alun levottomuus vaikuttanut mielestämme olemukseemme. Olimme itse aidosti innostuneita toiminnasta ja lasten löydöksistä, minkä uskomme myös kannustaneen lapsia tutkimiseen ja yhteiseen toimintaan. Oma levollinen olemuksemme myös mahdollisesti rauhoitti lapsia loppua kohden, sillä huomasimme levottomuuden vähenevän.

Pidimme tällä kerralla tärkeänä, että lapsille jäi enemmän aikaa vapaaseen leikkiin. Olimme ottaneet retkelle vaikutteita erityisesti Case Forest -pedagogiikasta, jossa lähdetään liikkeelle lasten kiinnostuksen kohteista. Mielestämme vapaa leikki tukee tätä lähtökohtaa, sillä

myös vapaan leikin aikana olimme lasten tavoitettavissa ja valmiina tukemaan heidän innostustaan ja kiinnostuksiaan. Halusimme tällä kerralla tehdä jousipyssyjä halukkaiden kanssa, sillä lapset olivat sitä kovasti toivoneet. Jousipyssyjen rakentelu oli meidän mielestämme mukava hetki, jossa pystyi antamaan lapsille vuorotellen henkilökohtaista huomiota. Sanna sitoi naruja lasten kanssa ja Emmi kävi heidän kanssaan etsimässä varsia. Melkein kaikki lapset halusivat rakennella pyssyjä, mutta kaikille ei löytynyt sopivaa vartta. Rakensimme kuitenkin alussa kaikille yhteisen jousipyssyn, jolla kaikki pääsivät halutessaan ampumaan. Jousipyssyjen rakentelu tuntui olleen lapsille hyvin mieluisaa ja he ilmaisivat haluavansa jatkaa niiden rakentelua myös kotona tai päiväkodissa.

Arvioidessamme omaa ohjaamistamme esiin nousi samoja positiivisia asioita kuin edellisillä kerroilla. Uutena havaitsimme huumorin hyödyntämisen lasten kanssa. Otteemme oli erityisen rento etenkin jousipyssyjä rakennellessa, sillä se ei kuulunut varsinaiseen ohjattuun toimintarunkoon. Huumoria syntyi esimerkiksi erään lapsen tuodessa Sannalle pienen kepin, josta keksimme rakentaa minijousipyssyn. Tällä kerralla saimme työntekijöiltä paljon palautetta, jonka pohjalta pystyimme hyvin suunnittelemaan seuraavaa kertaa ja muuttamaan omaa toimintaamme. Päätimme esimerkiksi hyödyntää työntekijöiden ehdotusta, jonka mukaan lapsia ohjattaisiin jättämään ”omat jutut” jollain konkreettisella eleellä päiväkodille metsäretken alkaessa.

14 Seikkailu/liikunta: Toiminnan kuvaus ja arviointi

14.1 Toiminnan rakenne

Tämän kerran tavoitteena oli luoda metsäympäristöstä elämyksellinen seikkailuympäristö, joka innostaisi lapsia metsässä liikkumiseen. Toisena tavoitteena oli kerrata aikaisemmillä metsäretkillä opittuja asioita ja tuoda näkyväksi, mitä lapset olivat oppineet metsäretkien aikana. Aloitimme päivän sisällä aamupiirissä kerraten edellisen retken asioita. Olimme piilotaneet lasten saappaisiin viestejä ”metsän turmelijoilta”, jotka uhkasivat tuhota metsän. Ulos lähtiessämme lapset alkoivat löytää lappusia, joita ihmettelimme yhdessä Sannan kerätessä ne yhteen. Ulkona keräännymme jonoon ja luimme lappuja ääneen. Samalla Sanna esitti löytävänsä omasta saappaastaan kirjeen metsän eläimiltä. Eläimet pyysivät lapsia auttamaan metsän pelastamisessa, sillä metsän turmelijat olivat vallanneet sen. Ennen metsään lähtöä näytimme lapsille konkreettisen eleen, jolla otimme käsillämme ”omat jutut” pois mielestämme ja heitimme ne päiväkodin pihalle. Tällä pyrimme rauhoittamaan retkeä jo heti alusta alkaen. Tämän jälkeen lähdimme varovasti kulkemaan metsään matkalaulua laulaen.

Tällä kerralla toteutimme retken liikkumalla yhtenä ryhmänä viidellä eri rastilla. Rastien kautta kerrattiin järjestyksessä edellisten kertojen eläimiä sekä opeteltuja asioita. Kunkin

rastin kohdalla oli kuva eläimestä ja sen alla viesti, jossa ohjeistettiin jokin tehtävä. Tehtävän suoritettuaan lapset saivat kirjekuoressa vihjeen seuraavan rastin löytämiseksi. Ensimmäisellä rastilla kerrattiin jokamiehenoikeudet. Onni Orava ohjeisti lapsia asettamaan metsään vihreitä ja punaisia lappuja sen mukaan, mitä asioita sai kerätä ja mitä ei. Lopuksi laput vielä kerättiin pois mahdollisimman nopeasti juosten muistutuksena siitä, ettei metsässä saa roskata. Seuraavalle rastille ohjaavassa vihjeessä lapsia kehoitettiin kulkemaan kaatunutta puunrunkoa pitkin, sillä maa oli ”myrkytetty” sen ympäriltä. Kuljimme jonossa ja autoimme lapsia tasapainoilemaan puunrungon yli.

Kuva 13: Myrkkymaan ylitys

Toisella rastilla kertasimme aisteja. Rastilla oli kuva- ja ääniviesti Kalervo Karhulta, joka ohjeisti lapsia keräämään metsästä turmelijoilta suojelevia taikakaluja aistiensa avulla. Lisäksi näytimme kuvia myös muista aisti-kerran eläimistä, sillä meillä ei ollut kyseisellä kerralla kuvia näytettävänä. Jaoimme lapset pareihin, joissa he saivat etsiä erilaisia taikakaluja. Kuisikasimme jokaiselle parille erikseen, millaisia asioita heidän tuli etsiä: jotain suurta, pientä ja vihreää, kovaa ja kaunista, mielestäsi hyvältä tuoksuvaa sekä kaksi samanlaista asiaa, joista lähtee ääni, kun ne lyödään yhteen. Kokosimme lasten löytämät taikakalut yhteen muovikassiin, jonka otimme mukaamme. Seuraavalle rastille tuli liikkua jonossa edellisen hartioista kiinni pitäen.

Kuva 14: Turvapaikalle siirtyminen

Kolmannen rastin teema oli matematiikka, josta meille tehtävän antoi Albert Aristoteles-pöllö. Pöllö kertoi, että metsän turmelijoiden mielestä kaikki metsässä on vain roskaa ja he haluavat heittää kaiken pois. Rastipaikalla oli muovikassi, jossa oli käpyjä, keppejä ja kiviä. Jaoimme lapset kolmeen ryhmään, joissa heidän tuli luokitella eri asiat omiin pinoihinsa turmelijoiden roskapussista. Näistä esineistä tuli uusia taikakaluja, jotka lapset saivat tuoda taikakalupussiin. Tässä vaiheessa lapset olivat havainneet kalliolle rakentamamme turmelijoiden päämajan, jota kehoitimme varomaan. Olimme käyneet aamulla viemässä tutun kiven luokse värikkäitä vilttejä ja huiveja, jotta paikka näyttäisi vallatulta. Kerroimme pöllön rastin olevan turvapaikkamme, jossa voimme rauhassa syödä eväät.

Eväshetken jälkeen avasimme pöllön vihjeen seuraavalle rastille:

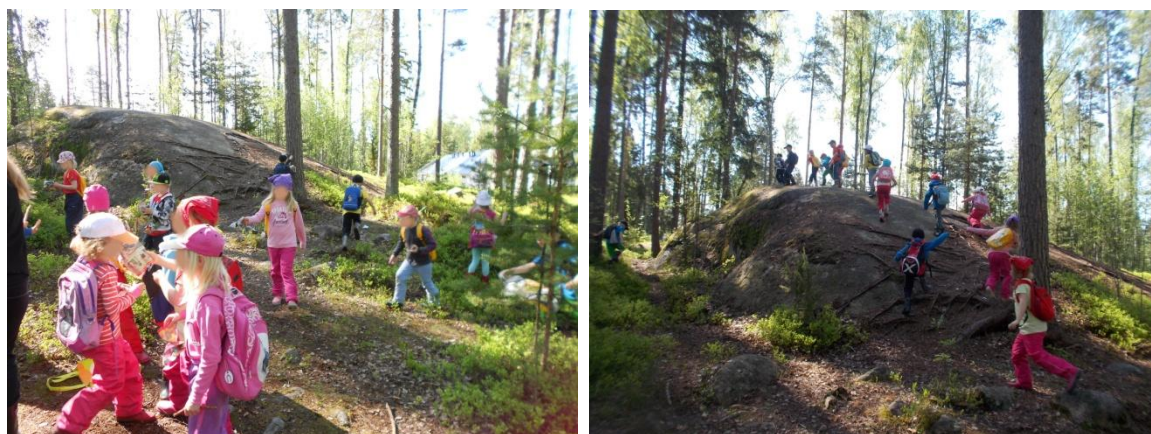
”Loppumatka tulee olemaan äärimmäisen vaarallinen, sillä metsän turmelijat pitävät päämajaansa kalliolla, ison kiven luona. Teidän tulee päästä kallion ohi varovasti piileskellen. Lähtekää matkaan pari kerrallaan. Joku aikuisista voi varmistaa edeltä reitin. Onnea matkaan!”

Kuva 15: Hiippailua turmelijoiden tukikohtan ohi

Lähetimme Emmiin edeltä vähän matkan päähän ottamaan lapsia vastaan Sannan jäädessä lähettämään parit matkaan. Emmi näytti esimerkkiä, kuinka hiiviskellä kallion ohi. Kun kaikki lapset olivat päässeet seuraavan rastin luokse, luimme siellä odottavan Maikki Metsähiiren viestin. Se ilmaisi huolensa siitä, että hyönteiset olivat alkaneet vähentyä metsästä metsän turmelijoiden takia. Lapsia pyydettiin luppeja hyödyntäen selvittämään, oliko hyönteisiä enää jäljellä. Lasten tuli pareittain etsiä vähintään yksi hyönteinen. Tehtävän jälkeen luimme hiiren vihjeen, jossa kerrottiin turmelijoiden olevan aivan kannoillamme. Lapsia kehoitettiin juoksemaan äkkiä pakoon aikuisia seuraten.

Johdatimme lapset viimeiselle rastille, joka oli roskattu aukio metsän keskellä. Ihmettelimme lasten kanssa roskien määrää. Pohdimme piirissä, mitä meidän tulisi tehdä. Yksi lapsi ehdotti, että lähtisimme turmelijoita pakoon. Päädyimme kuitenkin siihen, ettei roskia voi jättää metsään. Sanna muistutti lapsia, että meillä oli kuitenkin asioita, jotka suojelivat meitä. Lapset muistivat taas taikakalut ja Sanna ehdotti, että kävisimme vaihtamassa roskien tilalle taikakaluja. Lapset lähtivät keräämään roskia ja he olivat pian valmiita. Osa lapsista kiipesi aukiolla olevalle kalliolle, josta he löysivät punaisia merkkejä. Merkkejä oli maalattu kallioon ja puihin, mutta ne eivät todellisuudessa liittyneet meidän järjestämäämme toimintaan. Lapset pyysivät meitä katsomaan ja lähdimme mukaan heidän ihmettelyynsä. Päätimme myös suorittaa rastin loppuun kalliolla.

Kuva 16: Lapset pelastavat metsän roskilta

Sanna alkoi esitellä lapsille heidän keräämiään roskia roskapussista ja kumartui maahan kääntäkseen lasten katseet alas. Näin yksi ryhmän työntekijöistä sai heitettyä lasten huomaamatta pussin eteemme. Lapset hämmästyivät pussia ja pohdimme ääneen, voisiko se olla turmelijoilta. Sanna esitti pelokasta ja pyysi Emmiä lukemaan pussissa olleen viestin ääneen:

”Hienoa työtä lapset - olette juuri pelastaneet metsän! Auttamalla meitä eläimiä olette tehneet tyhjiksi metsän turmelijoiden yritykset tuhota metsä. He ovat luovuttaneet ja paenneet metsästämme. Kiitos teille siitä, että olette kaikilla metsäretkillä huomioineet meidät eläimet ja auttaneet meitä erilaisissa

tehtävissä. Olette aina tervetulleita tähän metsään! Oikein hyvää kesää kaikille! Toivottavat metsän eläimet.”

Jaoimme lapsille diplomit tunnustukseksi osallistumisesta metsäretkille. Lapset saivat jälleen vuorotellen kertoa, mikä heistä oli ollut tällä kerralla kivointa. Lopuksi päätimme vielä käydä katsomassa turmelijoiden päämajaa, koska lapset eivät olleet päässeet sinne tarinan takia aiemmin. Päämajan tarkastuksen jälkeen kuljimme parijonossa takaisin päiväkodille ja keräsimme vielä löytämiämme roskia matkan varrelta.

Kuva 17: Diplomien jako ja turmelijoiden päämajan tutkailua

14.2 Työntekijöiden ja lasten palautteet toiminnasta

Työntekijät sanoivat metsäretken olleen todella mukava ja kehuivat kokonaisuutta, joka oli heidän mielestään hienosti rakennettu. Vaikka jokaisella kerralla oli ollut oma teemansa, he sanoivat niiden nivoutuneen hyvin yhteen. Olimme halunneet tehdä tarinasta mahdollisimman toden tuntuisen lapsille. Työntekijöiden mielestä saimme innostettua ja hämättyä lapsia onnistuneesti, sillä ryhmää ei yleensä ollut helppo huijata. Meidän sanottiin voivamme olla tyytyväisiä itseemme ryhmän hallinnan suhteen, koska työntekijöilläkin oli sinä keväänä ollut vaikeuksia saada lapsiryhmää kuuntelemaan. Työntekijät kertoivat myös huomanneensa, että muokkasimme metsäretkien sisältöä tilanteen mukaan joustuen. He totesivat saaneensa retkeltä hyviä ideoita, vaikka tämän tyyppisen rastiradan toteuttaminen sellaisenaan voisi olla heidän mielestään haasteellista työntekijämäärän vuoksi.

Lapsilta kysyttäessä retken kivoimpina asioina mainittiin pussin lentäminen ja sen aiheuttama jännitys, juokseminen, piilottelu, eväät ja diplomit. Parhaimpia asioita lasten mielestä oli myös, että he voittivat turmelijat ja turmelijat luovuttivat. Lisäksi lapsista oli kivaa löytää punaisia pisteitä kallioista ja puista (pisteet eivät olleet meidän tekemiämme). Myös yhtenä vastauksena tuli, ettei mikään ollut kivaa. Yksi lapsista taas totesi, että tämä oli ”paras metsäretki ikinä!”. Aamulla ennen retkelle lähtöä tapasimme myös erään lapsen vanhemman. Hän

sanoi, että on mukavaa, kun järjestämme tällaisia retkiä. Hän myös kertoi retkien olleen odotettuja.

14.3 Oman ohjauksen arviointi

Kerratessamme edellisen metsäretken sisältöä lapset muistivat löytämiään kevään merkkejä. Lisäksi he muistivat yhdistää eläinten painot eri vertailukohteisiin: miniporkkanaan, tulitikkuskiin sekä oikeaan määrään aikuisia. Meistä vaikutti, että lapset olivat oppineet hahmottamaan paremmin eläinten painoja, kun he olivat saaneet itse kokeilla niitä konkreettisten asioiden avulla. Lisäksi olimme näyttäneet eläinten kuvia ja lukeneet ääneen tietoiskuja, minkä uskomme tukeneen oppimista. Tällä tavoin olimme huomioineet tehtävässä erilaiset oppijat. Kevään merkkien opettelussa olimme tukeneet lapsia kertauksen avulla: olimme johdatelleet heitä kevään merkkien tutkimiseen, kierrelleet parien luona heidän kanssaan keskustellen ja käyneet vielä yhteisesti löydöksiä läpi piirissä.

Mielestämme onnistuimme viimeisellä retkellä tavoitteemme mukaisesti luomaan metsästä elämysellisen seikkailuympäristön lapsille. Saimme aikaan jännittävän ilmapiirin heti aamusta, kun lapset löysivät piilottamiamme viestejä saappaistaan. Pyrimme kasvattamaan jännitystä omalla eläytymiselläme ja tartuimme jopa sopivan yli-innokkaasti lasten ihmettelyyn. Retken alussa lapset löysivät maasta roskia, jotka eivät liittyneet suunnittelemaamme kokonaisuuteen. Tartuimme kuitenkin lasten huomioon ja liitimme sen tarinaan sanomalla roskien liittyvän mahdollisesti turmelijoihin. Lapset tekivät retken aikana myös muita havaintoja. He näkivät esimerkiksi maalattuja punaisia pisteitä puissa ja kalliolla, joista esitimme itsekin olevamme hyvin jännittyneitä. Pidimme tunnelmaa yllä myös välikommenteilla, kuten ”hei, kuulitteko tuon?”, vaikka oikeasti mitään erityistä ääntä ei kuulunut. Tämä tuntui toimivan, sillä lapset alkoivat vilkuilla ympärilleen ja kuunnella metsästä kuuluvia ääniä. Eväshetkellä tunnelmaa loi läheiselle kalliolle rakentamamme turmelijoiden päämaja, jota lapset tarkkailivat kiinnostuneina. Jännitystä lisäsi se, että kehotimme lapsia pysymään turvapaikassamme ja varomaan menemästä lähelle päämajaa.

Oman eläytymisemme lisäksi myös työntekijät vaikuttivat osaltaan tunnelman luomiseen. He olivat hyvin tarinassa mukana ja vahvistivat meidän kertomustamme omilla kommentteillaan. Kaikkien aikuisten osallistuminen teki mielestämme seikkailusta uskottavamman lapsille. Matkallamme satuimme näkemään myös toisen päiväkotiryhmän kulkevan metsässä ja Sanna kävi yksin kysymässä ryhmän työntekijöiltä, olivatko he keränneet viimeisen rastimme roskia. Sanna selitti roskien kuuluvan metsäretkeemme. Palatessaan oman ryhmämme luo Sanna kuitenkin sanoi lapsille, että toinen ryhmä oli nähnyt merkkejä turmelijoista. Tämä sai monet lapset uskomaan tarinaan enemmän ja yksi lapsista sanoi, että sittenhän tämän täytyi olla totta.

Innostamisen toimivuus näkyi yleisenä innokkuutena tehtävissä sekä lasten pohdintoina tarinan todellisuudesta. Välillä lapset sanoivat ääneen, että ei turmelijoita oikeasti ole. Välillä taas vaikutti siltä, että lapset oikeasti uskoivat tarinaan. Retken lopussa kävellessämme takaisin päiväkodille eräs lapsi sanoi luulleensa aluksi, että tarina turmelijoista oli satua. Perään hän kuitenkin totesi: ”mutta se olikin totta!” Retken jälkeen mietimme, pitäisikö lapsille kertoa suoraan tarinan olleen leikkiä. Kysyimme työntekijöiden mielipidettä ja heidän mielestään asian voi jättää avoimeksi. He sanoivat voivansa antaa lasten pohtia asiaa ja keskustella lasten kanssa siitä vielä myöhemmin.

Keskustelimme työntekijöiden kanssa retkellä vallinneesta jännityksestä ja totesimme sitä olleen sopivasti, sillä emme havainneet kenenkään lapsen olleen ahdistunut. Yksi lapsista oli ollut hieman pelokas päämajaa ohittaessa, mutta yksi työntekijöistä kulki hänen mukanaan tehden tilanteesta vähemmän jännittävän. Välillä osa lapsista hakeutui luoksemme sanoen, että heitä pelottaa, samalla kuitenkin varovasti naureskellen. He pyysivät saada pitää meitä käsistä kiinni ja annoimme heidän aina tehdä sen niin halutessaan. Muistutimme heitä kuitenkin koko ajan siitä, ettei meillä ollut mitään hätää ollessamme yhdessä ja pitäessämme taikakalut mukamme.

Toisena tavoitteenamme oli ollut kerrata aikaisemmilla retkillä opittuja asioita ja tuoda näkyväksi, mitä lapset olivat oppineet metsäretkien aikana. Koemme onnistuneemme tavoitteessamme, sillä suunnittelemissamme rastiradassa toistui kaikki edellisten kertojen teemat. Lapset osasivat suorittaa tehtävät reippaasti ja muistivat hyvin aikaisempien metsäretkien asioita. Esimerkiksi jokamiehenoikeudet-rastilla suurin osa lapuista osattiin viedä oikeille paikoille ja vain pari satunnaista lappua oli laitettu väärin. Halusimme tällä kerralla innostaa lapsia myös metsässä liikkumiseen. Kuljimme aina eri tyyleillä rastilta toisille ja myös tehtäviin sisältyi liikuntaa. Retken aikana lapset saivat juosta, kyykistellä, tasapainoilla, hiipiä sekä harjoittaa hienomotorisia taitoja, kuten pienten esineiden poimimista (taikakalut, roskat).

Haasteena tällä kerralla koimme ison ryhmän hallinnan rastirata-tyyppisellä retkellä. Maaston takia emme mahtuneet aina muodostamaan kunnollista piiriä, jolloin lasten oli vaikeampi kuulla yhteisiä ohjeita. Lasten innostuneisuus kuitenkin lisäsi tällä kerralla heidän keskittymistään ja tarkkaavaisuuttaan, mikä helpotti ryhmänhallintaa. Viimeisellä rastilla lapset innostuivat jopa hieman liikaa ja alkoivat säntäillä eri suuntiin huutaen. Lopulta he kaikki juoksisivat kallion päälle joidenkin lasten löytäessä sieltä punaisia pisteitä, joiden he ajattelivat aiheuttavan räjähdysten. Tässä vaiheessa totesimme olevan järkevämpää siirtyä lasten mukana kalliolle ja rauhoittaa lapset kokoamalle heidät siellä yhteen. Päätimme toteuttaa retken lopetuksen tässä heidän valitsemassaan paikassa, jossa myös pussin heittäminen onnistui täydellisesti. Lapset hämääntyivät työntekijän heittäessä pussin heidän huomaamattaan eteemme ja hiljenivät täysin kuuntelemaan siellä ollutta viestiä. Lopussa jakamamme diplomit teki-

vät mielestämme selkeän päätöksen metsäretkillemme ja ne tuntuivat olleen lapsille hyvin tärkeitä myös loppupalautteen perusteella. Lisäksi diplomit toivat näkyväksi sen, mitä lapset olivat retkiemme aikana kokeneet ja oppineet.

15 Opinnäytetyön kokonaisarviointi

15.1 Työntekijöiden ja lasten loppuarviointi

Metsäretkiemme jälkeen kävimme vielä kerran päiväkodilla loppuarviointia varten. Lapset antoivat meille suoraa palautetta jo heti saavuttuamme paikalle. Eräs lapsista sanoi metsäretkistämme: ”Kaikki oli kivaa. Etenkin vika kerta!” Toinen jatkoi kommentoimalla innoissaan: ”Se oli jännittävää! Ja pelottavaa!” Tämän jälkeen kävimme keskustelun ohjaavan työntekijän kanssa palautteesta ja arvioinnista.

Kävimme ensin loppupalautteen läpi retkikohtaisesti. Ensimmäisellä retkikerralla jokamiehenoiseudet oli työntekijöiden mielestä selkeästi esitetty. Työntekijät myös havaitsivat, että otimme hyvin huomioon lasten mielipiteet ja kommentit. Ensimmäinen retkikerta tilanteena vaikutti lasten levottomuuteen, koska olimme heille uusia aikuisia. Otteemme pysyi heidän mielestään kuitenkin ammatillisena, rauhallisena ja johdonmukaisena. Työntekijöiden mielestä lasten ohjaaminen olikin onnistunutta. Vapaan leikin osalta työntekijät huomasivat, että lasten toiminta painottui majanrakennukseen ja leikeissään lapset jättivät kasvavat kasvit rauhaan. Työntekijöiden mielestä ensimmäisen retken teema jatkui hyvin myös muilla retkillä, sillä jokamiehenoiseudet huomioitiin jokaisella kerralla.

Aisti-kerta onnistui työntekijöiden mielestä kokonaisuudessaan hyvin ja kaikki aistit oli huomioitu. He muistelivat hyvänä keinona erityisesti puhelimen ääniviestejä, sillä ne kiinnostivat paljon lapsia. Työntekijän mukaan etenkin haukka-piilos oli jäänyt lasten mieleen. Meille myös kerrottiin, että lapset olivat halunneet esitellä tekemiämme hajucocktail-purkkeja vanhemmilleen. Työntekijät olivat retken jälkeen antaneet meille ehdotuksia matkalaulun parantamiseksi, ja olimme muokanneet laulua seuraavalle kerralle palautteen mukaan. Loppupalautteessa ohjaajamme kehui matkalaulun muutoksen toimivuutta.

Matematiikka-kerralta työntekijä antoi hyvää palautetta tilannelukutaidostamme. Vaikka jouduimme muuttamaan joitain suunnitelmiamme kesken retken, onnistuimme ohjaajina tekemään sen toimivassa yhteistyössä. Tutkimus-kerrasta työntekijät muistivat lasten olleen todella aktiivisia toiminnassa. Tekemiselle oli annettu hyvin aikaa, ja ohjauksemme oli asiallista, kiireetöntä ja innostavaa. Tällä kerralla eräs lapsista kääntyi ristiriitatilanteessa Sannan puoleen ryhmän työntekijöiden sijasta, minkä työntekijät huomioivat selkeäksi luottamuksen osoitukseksi.

Seikkailu-kerta oli työntekijöillä tuoreessa muistissa ja heillä oli siitä paljon kommentteja. Viides kerta ajoittui kiireiseen aikaan esikoulun keväälle, ja lasten levottomuus oli selkeästi havaittavissa. Ajankohta ei tämän takia ollut paras mahdollinen. Heidän mielestään emme kuitenkaan antaneet lasten levottomuuden lannistaa meitä, vaan meillä oli retkellä rauhallinen, lapsia kuunteleva ote. Ohjaava työntekijä oli ehdottanut meille aikaisemmalla kerralla, että ohjaisimme lapset jättämään muut asiat mielestä retken ajaksi jollain konkreettisella tavalla. Olimme kehittäneet tähän käsiliikkeen, jonka käyttäminen oli hänen mielestään hyvä ja toimiva ratkaisu. Työntekijöiden mielestä myös aiempien retkien asiat kertautuivat tällä kerralla näkyvästi.

Lopuksi työntekijä antoi meille vielä yleistä palautetta retkistämme. Yhteistyö päiväkodin ja meidän ohjaajien välillä on sujunut heidän mielestään luontevasti. Työntekijöiden näkemysten mukaan olemme onnistuneet toimimaan eettisesti. Työntekijät myös kehuivat tapaa, jolla saimme rauhoitettua tilanteita pyytämällä lapsia nostamaan kätensä ylös heidän hiljennettyään kuuntelemaan. Retkiemme paikasta olimme käyneet keskustelua jo metsäretkien aikana pohtien paikan hyviä ja huonoja puolia. Työntekijät olivat huomanneet, että lähellä olevat lasten rakentamat majat houkuttelivat lasten huomiota välillä pois toiminnasta. Toisaalta ympäristö oli lapsille tuttu ja turvallinen.

Työntekijät arvioivat myös, miten he voisivat hyödyntää toimintakertojamme jatkossa. He havaitsivat retkillämme olleen samankaltaisia toimintoja, joita he olivat jo aiemmin käyttäneet, esimerkiksi hajucocktailien tekeminen. He miettivät, olisiko retkikokonaisuutta vaikea toteuttaa sellaisenaan, sillä ainakin yhden työntekijän olisi käytettävä aikaa valmisteluihin päiväkodin muun toiminnan ohessa. Meiltä tuli heille kuitenkin myös uusia ideoita, joista he mainitsivat erityisesti ääniviestit. Retkiemme pohjana ollutta Metsämörri-ajatusta he halusivat hyödyntää enemmän jatkossa, ja ohjaajallemme heräsi myös ajatuksia lasten vapaasta leikistä, jota painotimme toiminnassamme. Retkillämme lapset jatkoivat samojen majojen rakentamista, ja työntekijä pohti, että lapsille voisi järjestää enemmän mahdollisuuksia jatkaa leikkejään pidempään. Hän mietti, voisiko lapsille esimerkiksi järjestää kokonaan vapaalle metsäleikille varatun päivän.

Työntekijän kanssa käymämme keskustelun jälkeen kokoonnuimme lasten kanssa katselemaan valokuvia loppupalautetta varten. Näytimme kuvia retki kerrallaan ja samalla lapset kommentoivat niitä. Kysyimme myös tarkentavia kysymyksiä, kuten muistivatko lapset, mitä aina tiettyssä kuvassa tapahtui. Lapset muistivat lähes kaikki toiminnot kuvien perusteella. Aistikerralta he muistivat jopa kaikki eläimet, jotka ottivat heihin yhteyttä ääniviesteillä. Lisäksi he osasivat kertoa, mitä kaikkea olimme maistelleet. Lapset kertoivat meille myös pienistä yksityiskohdista, kuten siitä, että metsäpäästäinen painaa miniporkkanan verran ja että hirvi oli kaikkein suurin eläin.

Jokaisen retkikerran kuvien jälkeen kysyimme lapsilta, mikä heistä oli kyseisellä kerralla kiintoa tai halusivatko he sanoa jotain muuta retkistä. Lapset saivat viitaten vastata, ja kirjoitimme lasten vastaukset ylös isolle paperille kaikkien nähtäville. Jokamiehenoikeudet - kerralta lapset mainitsivat parhaiksi asioiksi eläinhipan, jokamiehenoikeudet ja eväiden syönnin. Eräs lapsista vastasi parasta asiaa kysyttäessä: ”ei mikään”. Aistikerran kivoimmiksi asioiksi sanottiin ääniviestit, tunnustelu ja haukka-piilos, joka mainittiin erityisen monta kertaa. Matematiikka-kerran vastauksista selkeimmin erottuivat aarrekivet. Myös numerojumppa mainittiin ja yksi lapsi sanoi tässäkin kohdassa ”ei mikään”. Tutkimusteemaiselta retkeltä lasten mieleen oli parhaiten jäänyt painojen kokeilu. Lapset erittelivät vastauksissaan hirven ja karhun painojen vertailun sekä metsäpäästäisen ja hiiren painojen kokeilun. Eräs lapsista sanoi muistavansa kivana ”varsinki hirven” painon kokeilemisen. Jousipysyjen rakentelu oli lapsista myös mukavaa, mutta eräs lapsista harmitteli, että narua ei riittänyt hänelle oman jousipysyn tekemiseen.

Viimeisestä kerrasta keräsimme ensin pidetyimmät asiat ylös isolle paperille, jonka jälkeen äänestimme näistä parhaimman. Vaihtoehtoisiksi äänestykseen tulivat ”Metsis 1, turmelijat 0” (ei ääniä), ”Turmelijat lähti pakoon” (6 ääntä), ”Puuta pitkin kävely (1 ääni, vaikka useampi lapsi oli maininnut tämän vaihtoehdon aiemmin)”, ”Päämajan ohi hiippailu” (2 ääntä), ”Diplomit” (2 ääntä) ja ”Pussin lentäminen” (4 ääntä). Osa lapsista jätti äänestämättä kokonaan, mutta äänestyksen pohjalta kaikkein parhaimmaksi asiaksi valittiin turmelijoiden pakoon lähteminen. Kysyessämme kaikkein mieluisinta retkikertaa, kaikki lapset viittasivat seikkailu/liikunta-kerran kohdalla. Palautekeskustelun päätteeksi kerroimme lapsille, mistä he tulisivat löytämään valmiin opinnäytetyömme. Hyvästellessämme lapset osa halusi tulla vielä ha-laamaan meitä.

15.2 Opiskelijoiden itsearviointi

Opinnäytetyössämme halusimme keskeisesti korostaa lasten osallistamista, minkä koemme toteutuneen hyvin. Lähdimme liikkeelle kuulemalla lasten omia toiveita ja suunnittelemalla toimintaamme niiden pohjalta. Toteutimme kaikki lasten toiveet lukuun ottamatta makkaranpaistoa, johon meillä ei ollut mahdollisuutta. Selitimme kuitenkin lapsille syyn tähän jokamiehenoikeuksien kautta. Toimintakerroilla tartuimme lasten kysymyksiin ja kommentteihin, joiden kautta saimme johdateltua aihetta eteenpäin. Jos emme osanneet heti vastata, selvitimme asiat seuraaville kerroille, jotta lapset saivat vastauksen kaikkiin heitä kiinnostaviin kysymyksiin. Joustimme retkillämme lasten keskittymiskyvyn ja kiinnostuksen mukaan pyrkien antamaan lapsille enemmän aikaa heitä selvästi innostavien asioiden parissa.

Lasten oppimisesta huomasimme, että he muistivat edellisten kertojen asiat hyvin kysyttäessä. Lapset muistivat erityisen tarkasti retkiin liittyvät eläinhahmot ja tarinat, joiden uskomme

auttaneen heitä jäsentämään oppimistaan. Havaitimme erityisesti jokamiehenoikeuksien oppimisen näkyvän kaikilla retkikerroilla, sillä lapset varoivat vahingoittamasta luontoa. Metsäretkillämme pyrimme siihen, että lapset saisivat opetella asioita leikin ja kokeilun kautta, minkä uskomme edistäneen oppimista. Esimerkiksi painojen vertailu eri esineisiin tuntui helpottaneen lasten hahmottamiskykyä. Matematiikka-kerralla emme kokeneet, että lapset olisivat oppineet paljonkaan uusia asioita. Sen sijaan uskomme tukeneemme lasten matemaattista ajattelua ja positiivista suhtautumista aihealueeseen mukavan yhteistoiminnan kautta.

Onnistuimme mielestämme luomaan tarinoihin elämyksellisyyttä omalla heittäytymisellämme. Lisäksi annoimme lasten löytää pieniä vihjeitä ikään kuin vahingossa, jolloin tarinoista tuli jännittävämpiä. Erityisesti viimeinen kerta tuntui olleen lapsille elämyksellinen, sillä he olivat koko retken ajan jännityksellä juonessa mukana ja he kehuivat retkeä jälkeinpäin. Koimme tarinoiden käytön monella tapaa hyödylliseksi, sillä niiden avulla oli helpompi rakentaa retkistä kokonaisuuksia ja pitää lasten mielenkiintoa yllä.

Opinnäytetyömme ohjauksessa hyödyntämämme tarinallisuus sai meidät pohtimaan, missä kulkee leikin ja lasten hämäämisen raja. Viimeisellä kerralla emme olleet huomanneet varautua siihen, että lapset saattaisivat uskoa tarinaan hyvin tosissaankin. Lasten kysyessä tarinan todenmukaisuudesta päädyimme välttämään suoraa vastauksia. Kehotimme lapsia esimerkiksi pohtimaan asiaa itse tai katsomaan, mitä seuraavaksi tapahtuu. Myöhemmin kysyimme työntekijöiltä, olisiko heidän mielestään järkevää selventää lapsille tarinan olleen vain leikkiä. Heidän mielestään meidän ei tarvinnut selittää asiaa lapsille suoraan, vaan he voisivat pohtia asiaan jälkeinpäin yhdessä lasten kanssa. Työntekijöidenkin mielestä lapset tuntuivat nauttivan pienestä jännityksestä.

Viimeisellä kerralla pohdimme myös, kuinka paljon jännitystä tarinassa voi olla esikouluikäisten lasten kanssa. Jossain vaiheessa osa lapsista hakeutui lähellemme sanoen hieman naureskellen, että heitä pelottaa. Näissä tilanteissa teimme kuitenkin lapsille selväksi, ettei heillä ole mitään pelättävää. Olimme jo etukäteen suunnitelleet kertovamme, että keräämämme taikakalut suojelivat meitä ja ollessamme yhdessä meillä ei olisi mitään hätää. Mielestämme nämä keinot riittivät, sillä kukaan lapsista ei loppujen lopuksi vaikuttanut olleen oikeasti peloissaan. Pohdimme pienen jännityksen innostavan lapsia, mutta samalla on olennaista tarkkailla lapsia ja heidän tunnetilojaan.

Halusimme antaa jokaisella kerralla lapsille aikaa vapaaseen leikkiin, koska pidämme sitä tärkeänä esiopetustoiminnan osana. Joillain kerroilla ohjattu toiminta venyi suunniteltua pidemmäksi, joten olisimme toivoneet voivamme antaa vieläkin enemmän aikaa vapaaseen leikkiin. Lapset olivat erittäin innostuneita vapaista leikeistä ja he keksivät paljon tekemistä metsässä. Halusimme myös tukea lasten luontosuhdetta ja mielestämme onnistuimmekin

osoittamaan, että metsää voi hyödyntää hyvin monenlaisessa toiminnassa. Lapset tuntuivat viihtyvän metsässä retkiemme aikana.

Tavoitteenamme oli tuoda työntekijöille uusia ajatuksia ja tietoa metsän hyödyntämisestä esikouluikäisten lasten kanssa. Jo toiminnan suunnittelussa otimme huomioon työntekijöiden toiveet. Metsäretkistämme työntekijät mainitsivat yksittäisiä uusia asioita, joita he voisivat hyödyntää jatkossa. Esimerkiksi he pitivät jokamiehenoikeudet -leikkiä hyvänä keinona käydä teemaa läpi ja ääniviestien käyttö oli heille uusi ja mielekäs idea. Olisimme kuitenkin toivoneet voineemme tuoda työntekijöille vielä enemmän konkreettisia toimintoja. Opinnäytetyömme myötä työntekijät saivat kuitenkin uusia toiminta-ajatuksia ja näkökulmia metsän hyödyntämisestä.

Meistä oli hienoa, että saimme mahdollistaa esiopetusryhmän osallistumisen laajempaan retkikokonaisuuteen. Työntekijät olivat toivoneet, että päiväkotiin saataisiin lisää metsässä tapahtuvaa toimintaa, mitä opinnäytetyömme tukikin. Sekä lapset että työntekijät tuntuivat nauttineen järjestämästämme ohjelmasta. Metsäretkemme tukivat myös työntekijöiden toivomaa Metsämörri-ajatuksen hyödyntämistä, jota he halusivat lisätä esiopetusryhmän toimintaan jatkossakin. Yhteistyömme työntekijöiden kanssa oli mielestämme sujuvaa. Keskustelimme avoimesti asioista ja roolijako metsärekillä oli selkeä ja luonteva. He antoivat meidän ohjata tilannetta auttaen vain tarvittaessa. Halusimme jatkuvasti palautetta työntekijöiltä ja onnistuimme muokkaamaan ohjaustamme heidän neuvojensa sekä omien havaintojemme pohjalta.

Opinnäytetyöprosessin aikana halusimme kehittää itseämme ohjaajina. Kohtaamiemme ryhmänhallinnan haasteiden myötä jouduimme aktiivisesti etsimään keinoja ryhmän ohjaamiseen ja huomasimme taitojemme kehittyneen prosessin aikana. Valokuvien kautta teimme havainnotoja itsestämme ohjaajina ja ne auttoivat meitä kiinnittämään huomiota olemukseemme. Löysimme ohjaavan kasvatuksen periaatteista hyviä lähtökohtia lapsiryhmän kanssa toimimiseen ja totesimme positiivisen otteen toimivan hyvin ryhmän kanssa. Saadessamme lapset innostumaan itse toiminnasta lasten levottomuus vähentyi ja huumorin kautta saimme monet tilanteet laukeamaan ennen kuin ne kärjistyivät liikaa. Mielestämme tämä oli meille luonteva tapa käsitellä ryhmää verrattuna suoriin kieltoihin ja käskyihin. Koimme sen myös toimivaksi lasten sekä meidän ohjaajien viihtyvyyden kannalta. Lisäksi keksimme erityisen hyvän keinon saada ryhmä kuuntelemaan. Pyytäessämme lapsia nostamaan kätensä ylös kuunnellessaan saimme heidät kehottamaan myös toisiaan hiljentymiseen.

Ohjaajina koemme osanneemme antaa lapsille selkeitä ohjeita ja jakaa keskenämme työt tasapuolisesti. Kykenimme arvioimaan toimintaamme jatkuvasti retkien aikana ja muuttamaan sitä tarpeen mukaan. Osasimme myös antaa kannustavaa ja avointa palautetta toisillemme.

Yhteistyömme sujui todella luontevasti ja pystyimme kommunikoimaan hyvin pienilläkin eleillä. Esimerkiksi usein riitti, että toinen ehdotti lyhyesti suunnitelman muutosta ja toinen lähti heti mukaan toteuttamaan sitä. Annoimme toisillemme viestejä myös pienillä pään nyökkäyksillä ja katseilla.

Oppimistavoitteenamme oli oppia hyödyntämään metsän mahdollisuuksia lapsen leikin ja oppimisen tukemisessa. Luimme paljon teoriaa ja materiaalia aiheesta ja koemme saaneemme hyviä toimintaideoita. Suunnittelun lähtökohtana meillä oli Metsämörrin ajatus luonnon kunioittamisesta ja luonnossa viihtymisestä sekä Case Forest - pedagogiikasta poimittu idea lasten luontaisen uteliaisuuden hyödyntämisestä. Koemme, että olemme osanneet hyödyntää hyvin teoriaa ja luoda myös uutta yhdistämällä erilaisia pedagogisia ratkaisuja ja omia ideoitamme. Jokaiselle kerralle asettamamme tavoitteet toteutuivat pääosin hyvin. Mielestämme tämä osoittaa, että olemme osanneet suunnitella ja luoda tavoitteellista metsätoimintaa lapsille. Osasimme hyödyntää käytettävissä olevaa metsäympäristöä ja sen luomia mahdollisuuksia sekä käyttää rohkeasti hyväksi omaa luovuuttamme.

Parin kanssa työskennellessä yhteistyön merkitys korostui. Koimme parin kanssa työskentelyn erittäin antoisaksi. Toiselta sai koko ajan tukea ja vertaispalautetta, mikä auttoi meitä kehittämään toimintaamme. Opimme myös itse tarkkailemaan ja arvioimaan toisen toimintaa ammatillisesta näkökulmasta. Parin innostus tarttui usein toiseenkin ja tunsimme saaneemme luovempia ideoita pohtiessamme esimerkiksi metsäretkien eläintarinoita yhdessä. Koemme yhteistyötaidot tärkeiksi sosiaalialan työssä, sillä monissa työpaikoissakin työskennellään usein tiimeissä.

15.3 Arvioinnin yhteenveto

Olemme koonneet työntekijöiden arvioinnin, lasten palautteiden ja oman itsearviointimme pohjalta yhteenvedon, jossa vastaamme asettamiimme arviointikysymyksiin. Huomioimme arviointikysymyksissä lasten, työntekijöiden ja oman oppimisemme näkökulmat. Yhteenveetoon on koottu opinnäytetyömme kannalta keskeisimmät päätelmät.

Miten aktiivisia ja innostuneita lapset ovat olleet toiminnassa?

Sekä työntekijöiden että omien havaintojemme mukaan lapset olivat pääasiallisesti hyvin innostuneita toiminnasta. Tämä näkyi siinä, että lapset lähtivät reippaasti mukaan toimintoihin ja joitain leikkejä he olisivat halunneet jatkaa pidempäänkin. Työntekijöiden mukaan ryhmä oli yleisesti melko levoton, mikä näkyi myös meidän retkillämme. Lapset eivät jaksaneet aina keskittyä samaan asiaan kovin kauaa, ja he innostuivat eniten vapaammasta toiminnasta. Eri-tyyppisen aktiivisilta lapset vaikuttivat tutkimus- ja seikkailukerroilla. Tutkimuskerralla he jak-

soivat tutkia metsää luupeilla hyvin pitkään saadessaan keskittyä rauhassa itseään kiinnostaviin kohteisiin. Seikkailukerta taas oli ohjatumpi, mutta jännitys ja kaikkien vahva eläytymisen tarinaan tuntui lisäävän lasten innostuneisuutta. Lapset äänestivät seikkailukerran loppupalautteen yhteydessä yksimielisesti kaikkein parhaaksi retkeksi. Lapsilta tuli myös positiivisia kommentteja retkien aikana ja heillä heräsi paljon kysymyksiä, mikä osoitti heidän kiinnostustaan aiheisiin. Eväshetkeä pidettiin hyvin tärkeänä, sillä se mainittiin usein loppupalautteessa. Välillä yksittäiset lapset eivät halunneet osallistua joihinkin toimintoihin. He saattoivat tällöin mainita loppupalautteessa, ettei mikään ollut kivaa. Huomasimme kuitenkin, että nämäkin lapset olivat olleet ainakin osassa leikeistä mielellään mukana.

Mitä ja miten lapset ovat oppineet toimintakerroista?

Lapset oppivat aistien avulla ja niiden kautta he voivat hahmottaa elämän monimuotoisuutta (Metsämörriohjaajan opas 2011: 11). Koemme, että eri aistien hyödyntäminen ja tarinat auttoivat lapsia muistamaan ja jäsentämään tietoa. Kerratessamme aina edellisen retken asioita lapset muistivat eläinhahmot ja tarinat tarkasti. Lapset muistivat pieniäkin yksityiskohtia, kuten esimerkiksi eläinten painojen vertailukohteita, kaikki maistamamme asiat ja ääniviestiemme eläinten aistit. Myös osa leikeistä oli jäänyt heille hyvin mieleen. Erityisesti lapset tuntuivat oppineen jokamiehenoikeuksia, mikä näkyi jokaisella kerralla. Kysyttäessä lapset osasivat kertoa, mitä metsässä saa tehdä. He pohtivat myös itse asioita usein ääneen ja lähtivät soveltamaan oppimaansa toiminnassa. Lapset varmistivat monesti meiltä, toimivatko he oikein. Yleisesti koemme, että lapset saivat retkiltä oppimisen kokemuksia.

Innostuvatko lapset vapaaseen leikkiin metsäympäristössä?

Toiminnassamme korostui vahvasti, miten merkityksellistä vapaa leikki on lapsille (ks. esim. Helenius & Korhonen 2011; Helenius & Lummelahti 2013). Huomasimme vapaan leikin olleen lapsille hyvin tärkeää, sillä aika omille leikeille oli hyvin odotettu osa retkeämme. Lapset olivat todella innostuneita lähtien aina vauhdilla leikkimään ja keksien metsässä itsenäisesti paljon tekemistä. Vapaissa leikeissään lapset rakentelivat usein majoja ja leikkivät niissä mielikuvitus- ja roolileikkejä. Ajoittain he kyselivät jo yhteisen toiminnan aikana, milloin he pääsevät leikkimään omia leikkejään. Lasten rakentamat majat sijaitsivat lähellä retkipaikkaamme, minkä työntekijät arvelivat välillä vieneen lasten huomiota pois ohjatusta toiminnasta.

Hyödyntävätkö lapset vapaassa leikissään metsäretkillä koettuja ja/tai opittuja asioita?

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden yleisiin kasvatuksen ja oppimisen tavoitteisiin on kirjattu, että esiopetuksessa lapsen kiinnostus luontoon herää ja lapsi alkaa ymmärtää omaa vastuutaan luonnosta ja oman toimintansa seurauksia (Esiopetuksen opetussuunnitel-

man perusteet 2010: 8). Tähän tavoitteeseen pyrimmekin käymällä lasten kanssa läpi jokamiehen oikeuksia. Vapaan leikin aikana lasten oppimisesta näkyikin eniten jokamiehen oikeuksien huomiointi. He jättivät leikeissään elävät kasvit rauhaan ja pohtivat esimerkiksi, miten hyönteisiä tulisi kohdella. Leikeissä näkyi myös yksittäisiä toimintoja, jotka jatkoivat retkemme teemaa. Esimerkiksi matematiikkakerralla eräs lapsista laski itsekseen käpyjä ja aistikerralla lapset maistelivat koivunlehtiä sekä etsivät metsästä ketunleipiä vapaan leikin aikana.

Millaisia uusia tietoja, näkökulmia ja työkaluja työntekijät ovat saaneet metsän hyödyntämisestä lasten leikkiin ja oppimiseen?

Opinnäytetyömme toi päiväkodille uusia ideoita ja näkökulmia metsän hyödyntämisestä. Vaikka työntekijät olivat toteuttaneet joitain samankaltaisia toimintoja jo aikaisemmin, he löysivät myös asioita, joita he voivat mahdollisesti hyödyntää tulevien esiopetusryhmien kanssa. Esimerkiksi väittämäleikki jokamiehen oikeuksista oli työntekijöiden mielestä toimiva ja ääniviestien käyttö oli täysin uusi menetelmä, josta he pitivät. Retkemme kuitenkin herättivät työntekijät pohtimaan laajemman toimintakokonaisuuden järjestämisen haasteellisuutta, sillä ainakin yhden aikuisen tulisi irrottautua ryhmästä valmisteluja varten. Metsäretkemme tukivat työntekijöiden toivetta metsätoiminnan lisäämisestä esikouluryhmässä, ja työntekijät kiittelivät meitä toiminnan järjestämisestä.

Vapaan leikin tulisi kuulua osaksi lapsen päivää, mikä on huomioitava myös lapsiryhmälle suunnatun toiminnan suunnittelussa. Vapaassa leikissä lapsi pääsee kehittämään vuorovaikutussuhteitaan ja harjoittelemaan omien tavoitteiden asettamista. (Helenius & Korhonen 2011: 67, 69-70.) Toimintamme herättikin loppupalautteen yhteydessä keskustelua juuri vapaasta leikistä. Työntekijät kiinnittivät metsäretkillä huomiota vapaan leikin merkitykseen ja pohtivat, voisiko vapaata metsäleikkiä lisätä jatkossa. Opinnäytetyömme ohjaava työntekijä toi esille ajatuksen, että olisi hienoa joskus varata koko päivä aikaa lasten vapaille leikeille metsässä ja mahdollistaa myös leikkien jatkuvuus. Vapaa leikki oli siis sekä lasten että työntekijöiden mielestä erittäin tärkeä osa metsäretkiämme.

Miten opiskelijat toimivat ohjaajina ja yhteistyökumppaneina?

Retkiemme kertakohtaiset tavoitteet toteutuivat sekä meidän että työntekijöiden mielestä hyvin. Keskeinen periaate ohjauksessamme oli lasten osallistaminen, jossa koemme onnistuneemme. Lähdimme suunnittelussa liikkeelle lasten toiveiden pohjalta ja muokkasimme toimintaamme prosessin aikana lasten mielipiteitä kuunnellen ja heidän kysymyksiinsä tarttuen. Tarkkailimme lapsia jatkuvasti retkillämme ja joustimme heidän keskittymiskykynsä ja innostuksensa mukaan. Työntekijätkin kehuivat meitä tilannelukutaidostamme ja lasten huo-

mioimisesta. He antoivat meille prosessin varrella hyviä kehittämisehdotuksia, joiden mukaan muokkasimme toimintaamme. Yhteistyö työntekijöiden sekä meidän kahden välillä oli avointa ja luontevaa.

Koemme oman ohjausotteemme kehittyneen opinnäytetyön aikana. Ohjaajuuden kannalta meille tärkein havainto oli oman eläytymisen ja positiivisen kannustamisen merkitys sekä lasten innostamisessa että ryhmän hallinnassa. Työntekijät luonnehtivat ohjaustamme yleisesti rauhalliseksi, johdonmukaiseksi ja ammatilliseksi. Koemme omalle oppimiselle asettamamme tavoitteet saavutetuiksi, sillä opimme paljon erilaisia keinoja, joilla hyödyntää metsää lasten leikin ja oppimisen ohjauksessa. Toimintamme suunnittelussa tutustuimme erilaisiin pedagogisiin malleihin metsän hyödyntämisestä. Lähdimme liikkeelle työntekijöiden toivomasta Metsämörri-ajatuksesta (ks. Metsämörriohjaajan opas 2011), mutta halusimme luoda uudenlaisen kokonaisuuden yhdistelemällä toimintaamme myös muita pedagogisia näkökulmia ja omaa luovuuttamme. Onnistuimme mielestämme toteuttamaan tavoitteellista toimintaa, josta kehittyi prosessin aikana toimiva kokonaisuus.

Miten opiskelijat toimivat eettisten periaatteiden mukaisesti?

Ohjaavan työntekijän mielestä onnistuimme opinnäytetyöprosessin aikana toimimaan eettisesti. Olimme hankkineet tarvittavat luvat ja tiedottaneet vanhempia opinnäytetyöstämme. Pohdimme eettisiä kysymyksiä jo opinnäytetyösuunnitelmassamme ja huomioimme ne koko prosessin ajan. Eettisenä periaatteena korostimme lasten kuulemista ja onnistuimme osallistamaan heitä toiminnassa.

16 Eettiset kysymykset

Lasten kanssa toimiessa eettisillä kysymyksillä on korostunut merkitys (Robson 2000: 63). Opinnäytetyöprosessimme alussa teimme päiväkodin kanssa opinnäytetyösopimuksen ja sitouduimme noudattamaan siinä mainittuja opiskelijan vastuita sekä vaadittuja salassapitovelvollisuuksia. Hankimme opinnäytetyöllemme tutkimusluvan Vantaan kaupungilta ja toimitimme päiväkodin työntekijöille nähtäväksi rikosrekisteriotteemme. Lähtökohtana opinnäytetyösämme oli toimia kaikilta osin lapsen edun mukaisesti.

Opinnäytetyössämme otimme huomioon lasten oikeudet, joista on säädetty muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (1991). Sen mukaan lapsella on esimerkiksi oikeus ilmaista näkemyksensä itseään koskeissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen ikätason mukaisesti. Lapsella on myös oikeus vapaaseen mielipiteenilmaisuun sekä oikeus saada tietoa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60: 12§-13§.) Jo suunnitteluvaiheesta alkaen halusimme kuulla lasten omia toiveita retkien suhteen, sillä pidämme lasten osallisuutta ja äänen kuule-

mista tärkeinä periaatteina. Halusimme pitää erityisen tarkasti huolta lasten oikeuksista ja pyrkiä aina lapsen edun mukaiseen toimintaan. Lasten osallistumisesta tutkimukseen tarvitaan aina lupa huoltajilta (Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2010: 33). Tästä syystä pyysimme lasten vanhemmilta kirjalliset suostumukset lapsen osallistumisesta opinnäytetyömme eri vaiheisiin.

Ensin pyysimme vanhemmilta kirjallisesti luvan siihen, että heidän lapsensa sai osallistua metsäretkiä koskevien toiveiden kartoittamiskeskusteluun. Osallistuessaan tutkimusprosessiin lapsen tulee myös itse ymmärtää, mistä siinä on kyse (Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2010: 33). Selitimme lapsille, mikä on opinnäytetyö, ja kerroimme tulevamme tekemään heidän kanssaan metsäretkiä keväällä. Keskustelun aikana annoimme kaikille halukkaille puheenvuoron ja mahdollisuuden tulla kuulluksi. Pyrimme toteuttamaan toiminnassamme kaikki keskustelussa esille nousseet toiveet. Ainoastaan toivetta makkaranpaistosta emme pystyneet toteuttamaan. Selitimme kuitenkin lapsille, miksi heidän toivettaan ei voitu toteuttaa.

Ennen varsinaista toimintaa lähetimme vanhemmille tiedotteen, jossa kerroimme heille opinnäytetyöstämme ja metsäretkistä lasten kanssa. Samalla pyysimme heiltä luvan lapsen osallistumiseen, valokuvaamiseen ja valokuvien käyttämiseen opinnäytetyön raportissa. Ensimmäisellä retkellä kerroimme lapsille, mitä tulisimme tekemään prosessin aikana ja vastasimme heidän kysymyksiinsä. Pyrimme kohtelevaan kaikkia tasapuolisesti ja osallistamaan heitä. Metsäretkien aikana huomioimme toiminnoissa lasten turvallisuuden, ja ryhmän työntekijät olivat aina retkillä mukana valvomassa tilannetta. Jokaisen retken lopuksi kysyimme lapsilta, mistä he olivat pitäneet retkillä ja hyödynsimme palautetta seuraavia kertoja suunnitellessamme.

Tutkimusetiikkaan kuuluu myös hyötyjen ja haittojen pohdinta (Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2010). Opinnäytetyöprosessi vaati yhteistyötäholta eli päiväkodin työntekijöiltä aikaa keskusteluihin ja toimintaan osallistumiseen. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus toteutettiin kuitenkin niin, että koko esikouluryhmä ohjaajineen oli mukana ja toiminta oli ajoitettu ryhmän aamupäivään sopivaksi. Lähtökohtana oli, ettei toimintamme haittaisi päiväkodin perustoimintaa ja mielestämme onnistuimme siinä pääosin hyvin. Joillain kerroilla ryhmälle tuli hieman kiire ruokailuun aikataulumme vuoksi, mutta emme usko retkistämme koituneen muuta haittaa päivärytmiin. Päiväkoti esitti itse ehdotuksen opinnäytetyön aiheesta, joten oletuksena oli, että päiväkotit tulisi hyötymään työstämme. Metsäretkillä toimimme päiväkodin toimintaan sisältöä työntekijöiden ja lasten toiveiden pohjalta. Lisäksi pyrimme siihen, että opinnäytetyöstämme olisi hyötyä myös tulevien esiopetusryhmien kanssa.

Toimintamme arvioinnissa halusimme tarkastella metsäretkiämme mahdollisimman monesta näkökulmasta. Pyysimme palautetta kaikilta toimintaan osallistuneilta, joten sekä lapset että

työntekijät olivat mukana arvioinnissa. Arvioinnissa tarvitaan useamman henkilön näkökulma mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan saamiseksi, sillä yksilöiden subjektiiviset ennakkokäsitykset saattavat vaikuttaa näkemyksiin (Robson 2000: 126). Kun pyritään mahdollisimman lapsilähtöisen tiedon keräämiseen, on tärkeää saada tieto lasten itsensä ilmaisemana (Turja 2004: 12). Koemmekin arviointimateriaalin monipuolisuuden lisännen arviointimme luotettavuutta ja lapsilta kysymämme suoran palautteen tukeneen lasten äänen kuuluvuutta. Lisäksi koemme tämän opinnäytetyön etuna parityöskentelyn, sillä pystyimme jo prosessin aikana arvioimaan toimintaa molempien näkökulmista. Pyrimme myös käyttämään mahdollisimman monipuolisesti eri teorialähteitä luotettavuuden lisäämiseksi. Hyödyntäessämme lähteitä kiinnitimme huomiota siihen, että ne olisivat mahdollisimman ajankohtaisia ja uusia. Käytimme kuitenkin myös paria vanhempaa tutkimukselliseen ja psykologiseen tietoon perustavaa teosta, jotka koemme edelleen päteviksi niiden tieteellisten ominaisuuksien perusteella.

Opinnäytetyömme kirjallisessa osuudessa emme paljasta päiväkodin, päiväkodin henkilökunnan tai lasten nimiä. Käytämme raportissamme vain sellaisia kuvia, joista lapsia tai henkilökuntaa ei voida tunnistaa. Lisäksi kunnioitimme tekijänoikeuksia käyttämällä metsäretkillä vain sellaisia eläinkuvia, jotka olivat vapaasti ladattavissa Internetistä. Tärkeä osa tutkimusprosessia on myös tutkimusaineiston jatkokäytön pohtiminen (Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2010: 20). Opinnäytetyömme valmistuttua hävitämme alkuperäiset muistiinpanot ja valokuvat, joista lapset voi tunnistaa. Selitimme lapsille, että opinnäytetyöt ovat julkisia ja kerroimme, mistä he pääsevät raporttimme lukemaan. Kerroimme myös, ettei heitä voi tunnistaa opinnäytetyöstämme.

17 Pohdintaa metsän hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli hyödyntää metsää lapsen leikkiin ja oppimiseen. Metsäretkemme aikana pääsimme havaitsemaan käytännössä, kuinka monipuolinen toimintaympäristö metsä on. Metsä on maastoltaan vaihtelevaa ja tästä syystä liikkuminen siellä on tehokasta. Metsä on itsessään valmis leikkiympäristö, vaikka siellä ei varsinaisesti valmiita leluja olekaan. Lapsille on tarjolla paljon erilaisia leikkipaikkoja ja metsän materiaalit muokkautuvat lasten leikeissä mitä mielikuvituksellisimmiksi leikkivälineiksi. Lapset pääsevät käyttämään luovuuttaan, ja metsän antimet tarjoavat rajattomat mahdollisuudet leikkeihin. Meidän metsäretkillämme kävyt muuttuivat poikien leikeissä pommeiksi ja tyttöjen leikeissä ruoka-aineiksi. Kuuset ja kallionkolot taas olivat hyvisten ja pahisten tukikohtia.

Ennen lasten oli mahdollista liikkua vapaammin luonnossa, mutta nykypäivänä erityisesti kaupungissa asuvat lapset tuntuvat olevan vieraantuneempia luonnosta. Kaupungin keskustoissa asuvien lasten ulkoilu rajoittuu lähinnä rakennettuihin ympäristöihin kuten talojen pihoilta ja puistoihin, jotka eivät ole yhtä vaihtelevia kuin luonnon muovaamat metsät. Opinnäytetyöm-

me yhteistyöpäiväkoti sijaitse otollisesti lähellä metsää, jossa esiopetusryhmä oli päässyt liikumaan. Ryhmän lapset olivat tottuneet toimimaan metsässä ja he osasivat hyödyntää sitä monipuolisesti leikeissään. Asetelma sai meidät kuitenkin pohtimaan, miten metsään totuttomat lapset toimisivat vastaavassa ympäristössä ja tulisivatko metsän hyödyt eri tavalla esille heidän kohdallaan. Tätä voisi olla mielenkiintoista tutkia enemmän.

Esikouluikässä lapsen kehityksessä tapahtuu merkittäviä muutoksia ja lapsi alkaa itsenäistyä (Ahonen ym. 2009). Myös vertaissuhteiden merkitys kasvaa, lapsi oppii hahmottamaan ympäristöään laajemmin ja uteliaisuus innostaa lasta hankkimaan yhä enemmän tietoa asioista (Jarasto & Sinervo 1997). Metsä on suotuista ympäristö tukemaan tätä kehitystä, sillä se tarjoaa lapsille paljon tutkittavaa ja tekemistä niin omiin kuin ryhmäleikkeihinkin. Esikouluikässä lapset ovat tyypillisesti vilkkaita, ja luonnossa he pääsevät purkamaan hyvin energiaansa. Tästä syystä metsä on hyvä ympäristö myös uusien asioiden opetteluun, kun lasten ei tarvitse vain istua paikallaan.

Luontopäiväkodeissa metsää hyödynnetäänkin lapsille sopivana oppimisympäristönä. Kun opetus tapahtuu metsässä, lapsilla on myös mahdollisuus olla enemmän ulkona. Samalla he saavat monipuolista liikuntaa. Liikunnan lisäksi metsästä on paljon muutakin hyötyä terveydelle. Metsässä liikkumisen on todettu olevan hyväksi ihmisen vastustuskyvylle (Jakonen 2014) ja luonnossa toimiminen voi vaikuttaa myönteisesti myös immuunijärjestelmän häiriöihin, kuten allergioihin ja diabetekseen (Kantola 2014b). On kuitenkin otettava huomioon, ettei esimerkiksi kaupunkien keskustoissa sijaitsevilla päiväkodeilla ole välttämättä yhtäläisiä mahdollisuuksia hyödyntää metsiä päivittäisessä toiminnassa. Toisaalta Suomessa metsät eivät yleensä koskaan ole niin kaukana, ettei niissä voisi ollenkaan käydä. Päiväkodit voisivat tehdä niihin esimerkiksi päiväretkiä.

Seuratessamme ajankohtaista keskustelua varhaiskasvatuksesta huomasimme, että aihe metsän hyödyntämisestä on tällä hetkellä pinnalla. Esimerkiksi Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteluonnoksissa (2014) on nostettu esiin lähiluonto oppimisympäristönä sekä kestävän kehityksen huomioimisen merkitys esiopetuksessa. Luontopäiväkoteja tulee koko ajan lisää ja myös metsäkerhot kasvattavat suosiotaan. Metsämörriohjaajan koulutuksen mainoksiakin voi nähdä varhaiskasvatuksen lehdissä. Meistä tämä kehityssuunta on monestakin syystä hyvä asia paitsi lasten hyvinvoinnin, myös yhteiskunnan kannalta. Tiukentuvassa taloustilanteessa yhteiskunnalla on jatkuvasti tarve säästää, mutta metsän hyödyntäminen on ilmaista. Päiväkotien lapsiryhmät ovat usein isoja, joten metsässä lapsilla on myös enemmän tilaa leikkiin. Jos lapset pääsevät toimimaan metsässä jo varhaisessa iässä, on todennäköistä, että siitä muodostuu tärkeä osa heidän elinympäristöään. Tätä kautta he oppivat jo lapsesta asti kunnioittamaan luontoa ja edistämään varttuessaan mahdollisesti myös luonnon suojelemista sekä kestävä kehitystä.

Keskeisenä pyrkimyksenä opinnäytetyössämme oli tukea lasten luontaista uteliaisuutta Case Forest -pedagogiikasta lähtevän ajattelutavan mukaisesti. Uskomme, että jos lasta kannustaa pienestä pitäen pohtimaan itseään kiinnostavia asioita, luo tämä pohjaa tutkivan ajattelun kehittymiselle myös myöhemmällä iällä. Tutkiva ajattelu auttaa uusien asioiden oppimisessa ja saa aikaan uusia ideoita. Jos rohkaisisimme lapsia tähän jo varhaisella iällä, saataisiin yhteiskuntaan mahdollisesti entistä innovatiivisempi sukupolvi. Huomasimme, että metsäympäristö herättikin lapsissa paljon kysymyksiä ja sai heidät pohtimaan luonnon ilmiöitä. Metsä olisikin yksi oiva ympäristö harjoittaa tiedon keräämisen taitoja.

Ohjauskokonaisuutemme oli melko tarkkaan suunniteltu ja olimme miettineet etukäteen monia erilaisia tarinoita ja leikkejä metsäretkille. Opinnäytetyöprosessin aikana havahduimme kuitenkin siihen, miten merkittävä mahdollisuus lasten osallistaminen on. Halusimme alusta asti hyödyntää lapsilta tulevia toiveita, joita heillä olikin todella paljon. Tartuimme näihin toiveisiin ja hyödynsimme koko prosessin ajan lapsilta tulevia ideoita. Näin lapset nousivat opinnäytetyömme keskiöön. Lapsista lähtevässä toiminnassa toteutuu lasten osallisuus heidän päästessään itse vaikuttamaan tekemiseen. Ohjaamassamme toiminnassa huomasimme, että hyvinkin yksinkertaiset ja vapaamuotoiset toiminnot olivat lapsille riittäviä. Esimerkiksi tutkimus-kerralla ohjelma eteni vapaammin lasten kiinnostusten mukaan ja lapset tuntuivat nauttivan saadessaan tutkiskella itselleen tärkeitä asioita. Lapsilta heräsi myös paljon kysymyksiä, joiden kautta pääsimme käsittelemään heitä kiinnostavia oppimisasihteita.

Tarinallisuuden hyödyntämistäkään ei tarvitse tehdä kovin monimutkaiseksi. Esimerkiksi pelkillä pienillä kirjeillä eläimiltä saimme innostettua lapsia ja heräteltyä heidän kiinnostustaan opeteltaviin asioihin leikin kautta. Joskus pelkkä ympäristökin voi aktivoida lapsia. Vapaa leikki on lapsille tärkeää ja metsäympäristö tarjoaa siihen virikkeellisen, mielikuvitusta ja luovuutta ruokkivan ympäristön. Meidänkin toiminnassamme korostui lasten innostus vapaaseen leikkiin ja siitä muodostui opinnäytetyömme merkittävä osa. Mielestämme lapsille tulisi antaa paljon mahdollisuuksia leikkiä vapaasti päiväkodin arjessa, sillä leikki on myös aikuiselle väylä lapsen kokemusmaailmaan. Vapaasta leikistä nousevien teemojen kautta kasvattaja voi saada ideoita lasten ohjaamisen kehittämiseen ja samalla lapset tulevat enemmän osalliseksi päiväkodin toiminnan toteuttamisesta.

Opinnäytetyömme on vahvistanut omaa näkemystämme luonnon tärkeydestä lasten elämässä. Haluamme ehdottomasti tulla hyödyntämään metsän tarjoamia mahdollisuuksia tulevassa ammatissamme sosionomeina. Olemme saaneet kattavan teoriapohjan ja käytännön kokemusta aihealueesta. Toinen meistä saa tutkinnon myötä myös lastentarhanopettajan pätevyyden, joten hän voisi suoraan hyödyntää kehittämäämme toimintaa varhaiskasvatuksessa. Mielestämme opinnäytetyössämme esille tuomiamme ideoita voi käyttää myös eri-ikäisten lasten kanssa, esimerkiksi kouluissa, kerhoissa tai perheiden kanssa työskennellessä. Tätä kautta me

molemmat pystymme varmasti hyödyntämään oppimaamme tulevaisuudessa. Prosessin arviointi on myös ollut opettavainen kokemus ja koemme erityisesti vertaispalautteen olleen merkityksellistä toimivan yhteistyön kannalta. Mielestämme vertaispalautteen antamista voisi lisätä työelämässä, sillä varhaiskasvatuksen alalla toimitaan paljon tiimeissä. Jos vertaispalautteen annosta tulisi säännöllinen, arkinen tapa, sitä uskallettaisiin antaa rohkeammin ja kehittämiskohtiin voitaisiin ehkä tarttua paremmin. Myös valokuvat työntekijöistä arkisissa tilanteissa voisivat toimia apuna oman toiminnan havainnoinnissa.

Kokonaisuutta tarkastellen saimme yhdistettyä paitsi valmiita pedagogisia näkökulmia myös omaa luovuuttamme. Oma innostuneisuutemme aiheeseen tuki luovaa ajatteluamme ja lähdimmekin rohkeasti kokeilemaan itse keksimiämme ideoita. Opinnäytetyön myötä oma pedagoginen näkemyksemme lasten ohjaamisesta on kehittynyt päästyämme kokeilemaan eri asioiden toimivuutta lasten kanssa. Haluamme esimerkiksi tulla hyödyntämään vapaan leikin mahdollisuuksia, metsäympäristöä ja positiivisella tavalla ohjaavaa kasvatustyyliä lasten kanssa työskennellessä. Koemme myös kohtaamamme haasteet erityisinä oppimisen kohtina. Lapsiryhmä oli iso ja vilkas, mikä vaikutti lasten keskittymiseen. Alkuvaiheessa jouduimme käyttämään melko paljonkin aikaa ryhmänhallintaan ja pohtimaan siihen sopivia keinoja. Lopulta oli todella palkitsevaa huomata, kuinka olimme oppineet ohjaamaan ryhmää mukautuen sen tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen alalla näemme yleisenä haasteena suuret lapsiryhmät, joiden hallintaan tarvittaisiin erilaisia keinoja. Jokainen lapsiryhmä on erilainen, joten kasvattajien täytyy löytää juuri heidän ryhmälleen sopivia toimintamalleja.

Päiväkodeissa voidaan kokea, ettei opinnäytetyömme kaltaisen ohjelmakokonaisuuden toteuttaminen ole kovin helppoa. Ideointi ja valmistelu vievät jonkin verran aikaa ja henkilökuntamäärät ovat rajalliset. Jotta metsää voisi hyödyntää enemmän päiväkotien arjessa, on kuitenkin lähdettävä liikkeelle työntekijöiden asenteista. Haasteena voi olla, etteivät kaikki työntekijät välttämättä koe luontevaksi lähteä lasten kanssa metsään, jos he eivät ole itsekkään tottuneet liikkumaan luonnossa. Jokaisen työntekijän olisikin omalla kohdallaan pohdittava, miten toimintatapoja voisi lähteä laajentamaan ja olisiko mahdollista poistua välillä myös omalta mukavuusalueelta. Lapset lähtevät yleensä mukaan kaikenlaiseen toimintaan, jos työntekijä vain on siinä itse innostuneena mukana. Metsää voi hyödyntää päiväkodin arjessa myös ilman suurempia valmisteluja. Metsätoiminnan voisi aloittaa käyttämällä jo valmiita ohjelmapaketteja, esimerkiksi juuri Metsämörriä. On myös hyvä huomioida, että myös aivan pienillä asioilla voidaan innostaa lapsia. Toivomme, että opinnäytetyömme toisi Metsämörriin ja muiden jo valmiiden ohjelmakokonaisuuksien oheen lisää toimintaideoita ja kannustaisi varhaiskasvattajia hyödyntämään rohkeasti metsää lasten leikki- ja oppimisympäristönä.

Lähteet

- Aaltonen, R. 2014. Tallattu polku vie luontoeskariin. Metsäraha. Helsinki: OP-Pohjola.
- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J., Pulkkinen, L., Ruoppila, I. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. 1.-4. painos. Helsinki: WSOYpro.
- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J., Pulkkinen, L., Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Airaksinen, T. & Vilkkä, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Allergiaterveys. 2014. Luonto lähelle ja terveydeksi! -hanke aloitettu. Viitattu 20.7.2014. <http://www.allergiaterveys.fi/fi/ajankohtaista/111>
- Case Forest - pedagogics towards sustainable development. 2008. Copyright Education, Audiovisual & Culture Executive Agency. Viitattu 4.2.2014. http://eacea.ec.europa.eu/llp/project_reports/documents/comenius/all/com_mp_142362_c_ase_forest.pdf
- Case Forest -pedagogiikka. Suomen Metsäyhdistys. Viitattu 25.9.2014. <http://www.smy.fi/smy/kouluyhteistyodeve.nsf/allbyid/7D20E3FA983F7AE5C225777D00396103?Opendocument>
- Drougge, S. 2005. Miljömedvetande genom lek och äventyr i naturen. En beskrivning av I Ur och Skurs metoder. Copyright Friluftsförbundet 2005. Stockholm. Suomensos: Leikeistä ja seikkailuista luontosuhteeseen. Kuvaukset Luonnossa kotonaan -toiminnan menetelmistä. Suomentaja: Salminen, H. Copyright Suomen Latu 2007. Helsinki.
- Enkenberg, J., Liljeström, A., Myllyntausta, S., Peuhkuri, T., Vartiainen, H. Oppiminen oppimisaihioita rakentamalla. Case Forest pedagogiikka. Viitattu 25.9.2014. <http://issuu.com/henriikka.vartiainen/docs/cfupdatedfin/1>
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. 2010. Opetushallitus. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 25.9.2014. http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf
- Forest Schools, Danish style. 2005-2013. Waterproof World. Viitattu 2.2.2014. <http://www.waterproofworld.co.uk/forestschools.htm>
- Hausalo, H. & Reunamo, J. 2014. Lasten fyysinen aktiivisuus päivähoitossa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. (144-161.) Reunamo, J. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2005. Leikin asema ja ohjaus lapsiryhmää muovaavana tekijänä. Teoksessa Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. (21-32.) Keskinen, S. & Parkkinen, T. (toim.) Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2011. Leikin ensiaskeleita. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. (67-76.) Hujala, E. ja Turja, L. (toim.) 2. painos. Jyväskylä: PS -kustannus.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hellman-Suominen, K., Järvinen, M., Laine, A. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Hirvonen, T. 2011. Varo varo varo! Irti ylisuojelevasta kasvatuksesta. Helsinki: Minerva Kustannus.

Jakonen, J. 2014. Kaupunkimetsä voi ehkäistä sairauksia. Vantaan Sanomat 4.-5.1.2014. Vantaa: Keskisuomalainen.

Jarasto, P. & Sinervo, N. 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. 3. painos. Helsinki: Gummerus.

Jompero, S. 2014. Kerhot lääkkeeksi päiväkotipulaan. Helsingin Uutiset 15.-16.3.2014. Vantaa: Keskisuomalainen.

Kantola, E. 2014a. Metsä lisää lasten terveyttä. Etelä-Saimaa 6.2.2014. Lappeenranta: Sanoma Lehtimedia.

Kantola, E. 2014b. Luonnon rooli kasvaa terveystieteissä. Etelä-Saimaa 6.2.2014. Lappeenranta: Sanoma Lehtimedia.

Komi, T. 2014a. Se käy leikiten. Lastentarha 3/14. Helsinki: LTOL.

Komi, T. 2014b. Oppimisympäristö lähtee ihmisistä. Lastentarha 3/14. Helsinki: LTOL.

Komi, T. 2014c. Leikki mahdollistaa oppimisen. Lastentarha 3/14. Helsinki: LTOL.

Kyttä, M. 2003. Children in Outdoor Contexts. Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Espoo: Otamedia. (Väitöskirja) <http://lib.tkk.fi/Diss/2003/isbn9512268736/isbn9512268736.pdf>

Kyttä, M. 2006. Tarjoumat lasten ympäristösuhteen muodostumisessa. Teoksessa Leikkipaikka. Setälä, P. (toim.) Pori: Porin Lastenkulttuurikeskus/Satakunnan lastenkulttuuriverkosto.

Lapsiasiavaltuutettu. 2009. Lasten osallisuus ei ole pelkkää mielipiteiden selvittämistä. Tiedote 9/2009. Viitattu 25.9.2014. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/-/view/1398514>

Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. 2010. Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N., Vehkalahti, K.(toim.) Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Liimola, A. 2014. Paras paikka leikille on lähiympäristö. Lastentarha 3/14. Helsinki: LTOL.

Luonnossa kotonaan. 2014. Suomen Latu. Viitattu 6.2.2014. http://www.suomenlatu.fi/suomen_latu/lapset_nuoret/luonnossa_kotonaan/taustaa/

Mantsinen, A. 2010. Ympäristö liikuttaa lasta: Päiväkodin ympäristöllisten tekijöiden merkitys esiopetusikäisten lasten liikunnallisessa aktiivisuudessa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Varhaiskasvatuksen laitos. Viitattu 31.1.2014. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24385/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201006102031.pdf?sequence=1>

Metsämörriohjaajan opas. 2011. Tämä opaskirja on sovitettu Suomen olosuhteisiin, alkuteoksena Hanledningen sammanställd av kommittén för Skogsnytte 1994. Helsinki: Suomen Latu.

Metsämörrit vie luontoon. 2014. Kasvu. Varhaiskasvatuksen ammattilaisille 1.2014. Helsinki: Talentia.

Metsässä on kaikki mitä lapsi tarvitsee. 2012. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura. Verkkolehti 2/2012. Viitattu 31.1.2014. <http://www.ymparistokasvatus.fi/lehti-22012/ihmisia-tapahtumia-materiaaleja-22012/245-metsaessae-on-kaikki-mitae-lapsi-tarvitsee>

- Mitä on kestävä kehitys. 2013. Ympäristöministeriö. Viitattu 26.9.2014.
http://www.ymparisto.fi/fi-fi/Ymparisto/Kestava_kehitys/Mita_on_kestava_kehitys
- Pleshette Murphy, A. 2008. The Secret of Play. Copyright Dorling Kindersley Limited 2008. Great Britain. Suomennos: Lasten leikkiä. Kuinka kasvatat fiksuja, terveitä ja huomaavaisia lapsia syntymästä 12-vuotiaiksi. Suomentaja: Ilvas, M. Helsinki: Schildts Kustannus.
- Oppiminen oppimisaihioita rakentamalla. Case Forest pedagogiikka. Erkenberg, J., Liljeström, A., Myllyntausta, S., Peuhkuri, T., Vartiainen, H. Viitattu 5.8.2014.
<http://issuu.com/henriikka.vartiainen/docs/cfupdatedfin>
- OPS 2016 - Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen. 2014. Opetushallitus. Viitattu 4.2.2014.
- Paananen, S. 2006. Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoitossa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Varhaiskasvatuksen laitos. Viitattu 25.9.2014.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18202/URN_NBN_fi_jyu-2006395.pdf?sequence=1
- Perusteluonnokset. 2014. Opetushallitus. Viitattu 4.2.2014.
http://www.oph.fi/ops2016/perusteluonnokset/esiopetus/103/0/oppimisymparistot_esiopetuksessa
- Päiväkodit pärjäsivät kansainvälisessä vertailussa. 2014. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.9.2014.
<https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2014/01/tiedote-2014-01-29-13-02-30-877929>
- Pölkki, T. & Reunamo, J. 2014. Lasten vapaa ja ohjattu ulkotoiminta. Teoksessa Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. (120-143.) Reunamo, J. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus.
- Raasakka, S. 2000. Ympäristökompetenssi esikouluikäisen luontosuhteen ytimenä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 4.2.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/10820>
- Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Siljamäki, T. 2014. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt huippuluokkaa. Lastentarha 3/14. Helsinki: LTOL.
- Turja, L. 2004. Lapset laadun määrittäjinä ja arvioijina. Teoksessa Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. (9-30.) Kupila, P. (toim.) Helsinki: Tammi.
- Valtioneuvoston asetus. 2012/422. Viitattu 4.2.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422>
- Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. 2012. Vantaa: Opetuslautakunta. Viitattu 25.9.2014.
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1991/60. Viitattu 4.2.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Kuvat

Kuva 1: Metsäretken valmistelua.....	9
Kuva 2: Jokamiehenoikeudet-leikki	30
Kuva 3: Majan rakennusta	31
Kuva 4: Ääniviestin kuuntelua	35
Kuva 5: Haukkaemoa piilossa	35
Kuva 6: Tunnustelu-leikki	36
Kuva 7: Käpyjen ja keppien järjestelyä.....	41
Kuva 8: Linnut pesässä	42
Kuva 9: Aarteen löytäminen	42
Kuva 10: Karhun painon kokeilua	47
Kuva 11: Luuppututkimus	48
Kuva 12: Käpytutkimus ja jousipyssyjen kokeilua.....	48
Kuva 13: Myrkkymaan ylitys.....	52
Kuva 14: Turvapaikalle siirtyminen	53
Kuva 15: Hiippailua turmelijoiden tukikohdan ohi.....	53
Kuva 16: Lapset pelastavat metsän roskilta.....	54
Kuva 17: Diplomien jako ja turmelijoiden päämajan tutkailua.....	55

Liitteet

Liite 1 Lupakysely vanhemmille alkukeskusteluun osallistumisesta	77
Liite 2 Lupakysely vanhemmille opinnäytetyöhön osallistumisesta ja valokuvauksesta	78
Liite 3 Työntekijöiden havainnointilomake	80

Liite 1 Lupakysely vanhemmille alkukeskusteluun osallistumisesta

Hei

Olemme kaksi sosiaalialan opiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta Tikkurilasta. Teemme opinnäyte-työtä aiheesta ”Metsä leikki- ja oppimisympäristönä” ja toteutamme sen toiminnallisena ***** ryhmäs-sä. Tulemme tekemään metsäretkiä lasten kanssa keväällä, ja niistä ilmoitamme tarkemmin myöhem-min. Nyt haluaisimme kuulla lasten toiveita retkien suhteen. Tarkoituksenamme on keskustella metsä-retkistä lapsiryhmän kanssa ja kirjata ylös heidän ideoitaan.

Lapseni saa osallistua ideointikeskusteluun.

Allekirjoitus:

Kiitos vastauksesta ja hyvää alkanutta vuotta!

Terveisin Sanna Jantunen ja Emmi Kärkinen

Liite 2 Lupakysely vanhemmille opinnäytetyöhön osallistumisesta ja valokuvauksesta

Aurinkoinen kevättervehdys!

Olemme kaksi sosiaalialan opiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta Tikkurilasta. Teemme opinnäytetyötä aiheesta ”Metsä leikki- ja oppimisympäristönä” ja toteutamme sen toiminnallisena ***** ryhmässä. Pyysimme tammikuussa teiltä vanhemmilta luvan lapsenne osallistumisesta ideointikeskusteluun, jonka pohjalta olemme suunnitelleet toimintaamme. Teemme lapsiryhmän kanssa viisi ohjattua metsäretkeä viikoilla 18-21. Retket toteutetaan pääsääntöisesti tiistai-aamupäivisin ennen lounasta. Pidämme joka kerralla pienen eväshetken, joten lapselle on toivottavaa varata mukaan pientä syötävää, esimerkiksi hedelmä tai leipä.

Ryhmän työntekijät ovat mukana näillä retkillä, mutta ohjausvastuu on kokonaan meillä. Yksi retkikerta kestää noin 2-3 tuntia sisällöstä riippuen. Toteutusympäristönä on päiväkodin lähimetsä, joka on lapsille jo ennestään tuttu. Jokaisella retkikerralla on oma teemansa: jokamiehen oikeudet, matematiikka, aistit, tutkiminen ja seikkailu (liikunta). Sisällytämme jokaiselle kerralle sekä leikkiä että oppimista, ja pyrimme tuomaan opetuksellisenkin osion lapsille leikin tai toiminnallisten harjoitteiden kautta. Varaamme aikaa myös vapaalle leikille, sillä lapset toivoivat sitä ja haluamme hyödyntää lasten luontaista uteliaisuutta ja mielikuvitusta. Vapaasta leikistä saamme myös itse ideoita ohjatun toiminnan kehittämiseen nähdessämme, mistä lapset innostuvat. Toteutamme myös lasten ideointikeskustelussa esille nousseita toiveita toiminnan sisällöstä.

Arvioimme toimintaa yhdessä työntekijöiden kanssa. Haluaisimme käyttää valokuvausta toimintakertojen mieleen palauttamisen tukena. Lisäksi haluaisimme näyttää näitä valokuvia myös lapsille loppupalauttekeskustelun yhteydessä. Toivoisimme myös, että voisimme käyttää opinnäytetyömme raportissa valikoidusti sellaisia kuvia, joista ei voi tunnistaa ketään yksittäistä lasta. Valokuvia ei käytetä muuhun tarkoitukseen ja poistamme kuvat opinnäytetyöprosessin päätyttyä. Mikäli toivotte saavanne kuvia itsellenne, voimme sopia päiväkodin ja muiden vanhempien kanssa valokuvien jatkokäsittelystä.

Ympyröi valitsemanne vaihtoehto:

Lapseni saa osallistua metsäretkille

Kyllä Ei

Lastani saa valokuvata metsäretkillä

Kyllä Ei

Lapseni kuvia saa käyttää opinnäytetyön raportissa (vain kuvia, josta ei voi tunnistaa yksittäistä lasta)

Kyllä Ei

Jos teille herää kysymyksiä, meihin voi olla yhteydessä päiväkodin kautta. Mukavaa kevättä!

Aurinkoisin terveisin

Sosionomi-opiskelijat Sanna Jantunen ja Emmi Kärkinen

Laurea-ammattikorkeakoulu

Liite 3 Työntekijöiden havainnointilomake

Lapsiin liittyvät arviointikysymykset:

1. Miten aktiivisia ja innostuneita lapset ovat olleet toiminnassa?
 - Leikin kesto, keskittyminen, toiminnasta nauttiminen, osallistuminen, kysymysten herääminen? Aktiivisuus ja innostuneisuus toiminnan eri vaiheissa? Muita havaintoja tai esimerkkejä toiminnasta/leikistä?
2. Mitä ja miten lapset ovat oppineet toimintakerroista?
 - Mitä lapset muistavat toimintakerroista? Onko jokin toiminto erityisesti jäänyt mieleen? Mitä havaitset oppimisesta ja oppimisen tavoista?
3. Innostuvatko lapset vapaaseen leikkiin metsäympäristössä?
 - Millaista vapaa leikki on? Leikkivätkö lapset yksin/pareittain/ryhmissä? Millaisia teemoja leikeissä oli? Miten lapset hyödynsivät ympäristöä?
4. Hyödyntävätkö lapset vapaassa leikissään metsäretkillä koettuja ja/tai opittuja asioita?
 - Jos hyödyntävät, mitä? Kerro esimerkkejä havainnoista. Onko lasten leikeissä tapahtunut muutoksia verrattuna aikaisempiin metsäretkiin?

Työntekijöihin liittyvät arviointikysymykset:

5. Millaisia uusia tietoja, näkökulmia ja työkaluja työntekijät ovat saaneet metsän hyödyntämisestä lasten leikkiin ja oppimiseen?
 - Miten toiminta hyödyttää sinua? Mitä voisit kuvitella käyttäväsi tulevien esiopetusryhmien kanssa? Mikä juuri tällä kerralla oli mielekästä? Oliko jokin jo tuttua? Heräsikö jotain uusia ajatuksia?

Opiskelijoiden oppiminen:

6. Miten opiskelijat toimivat ohjaajina ja yhteistyökumppaneina?
 - Mitä ajatuksia ohjauksemme herätti? Onko ohjauksemme ollut selkeää, lapsia huomioivaa, osallistavaa, innostavaa? Miten olemme toimineet yhteistyössä lasten, päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien kanssa?
7. Miten opiskelijat toimivat eettisten periaatteiden mukaisesti?
 - Mikä lasten kanssa toimimisessa oli mielestäsi eettisesti hyvää? Mitä olisimme voineet tehdä toisin?
8. Muita havaintoja, toiveita tai palautetta toiminnasta?